

01400 4111

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૨૭૫ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ લાઘાવ્ય સ્વામીનું જીવનચરિત્ર

વિષય Δ૩૨૮૭

પૂજ્યશ્રી લાધાજી સ્વામી સમારક ગ્રંથમાળા-મજુરો ૭

પૂજ્ય શ્રી
લાધાજી સ્વામીનું
જીવનચરિત્ર.

લેખક

એ મહાત્માના એક શિષ્ય
મુનિ શ્રી છોટાલાલજી.
(લીંબડી સંપ્રદાય.)

પ્રસિદ્ધ કરનાર

ખેમચંદ નરોત્તમદાસ ભાવસાર.

ભવલેન, ભાયખજા, મુંબઈ.

મુદ્રારા વધારા સાથેની ખીજી આવૃત્તિ-પ્રત ૫૦૦.

વીર સંવત ૨૪૪૫. વિ. સંવત ૧૯૭૫. ઈ. સ. ૧૯૧૯.

મૂલ્ય ૮ આના.

ગુજરાત ટીપોગ્રાફીંગ પ્રેસમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં
કઠોરનિવાસી મહુમ લલ્લુભાઈ કુબેરદાસ વખાર-
વાળા તરફથી કેટલીક સહાયતા મળી છે, માટે
તેમનો આભાર માનવામાં આવે છે.

નિવેદન.

આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરીને જિજ્ઞાસુઓને મદત
આપવાનો પહેલાં મારો ઇરાદો હતો, પરંતુ કેવળ
મદત આપતી વસ્તુઓને કેટલાકો નિર્મૂલ્ય સમજે
છે તેથી છેવટે તેનું પકતર કિંમત જેટલું મૂલ્ય
કરાવી તેમાંથી ઉપજતી સધળી રકમ વઢવાણકેમ્પ
ખાતે પૂજ્ય શ્રી ભાષાજી સ્વામીના નામથી સ્થા-
પવામાં આવેલી લામબેરીના ખાતામાં આપી દેવા-
નો કરાવ કર્યો છે.

લી.

પ્રકાશક.

શ્રી ભાગ્યોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં જેઠાલાલ દેવશંકર
દવેએ છાપ્યું-ખાડીઆ-અમદાવાદ.

ૐ

સદ્ગત ગુરવર્ધ પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામી પ્રતિ-
સ્મરણાંજલિ.

સોરઠા.

જીવજીત તુજ નામ, સેવ્યા સમભાવે સદા;
ચિંતામણી સમાન, મનવાંચિત સદૃષ્ટિ પૂરું. ૧
આ મર્ત્ય લોક માંજ, દેખ્યા કેવ સરીખડા;
કરવા પર ઉપકાર, નજી અવતારી થયા. ૨
“ગુરુ ગોવિંદ સમાન,” જ્ઞાની શાસ્ત્ર મહીં કથે;
અનુભવી નજી આજ, જ્યારે તુજ દર્શન થયાં. ૩
શત્રુ મિત્ર સમભાવ, તમ હૃદયે વાસો વસે;
નહોતો ભેદ લગાર, જ્ઞાની અજ્ઞાની તણો. ૪
નહોતું ભાન લગાર, વનચરસમ જવ રખડતો;
તમે પ્રહો મુજ હાથ, તારણ ભવસિન્ધુ થકી. ૫
દેધ અમૂલું જ્ઞાન, ભાન કરાવ્યું જીવનનું;
સેવા ધર્મે શ્રીકાર, શીખાવ્યો પ્રેમે કરી. ૬

“મનુષ્ય માત્ર ભૂલ પાત્ર, અજ્ઞાનાધારે રહ્યા;”

“તેવા ઘરની માંસ, જ્ઞાન દીપક પ્રકટાવવો:” ૭

“તિરસ્કાર મહા પાપ, દોષયુક્ત માનવતણો;”

“ભેટવું પ્રેમ સહિત, પવિત્ર સુત્ર જ શીખવ્યાં.” ૮

દયા, ક્ષમા, ને પ્રેમ, ત્રિગુણાત્મક જીવન બધું;

માનવ દેહની માંસ, દૈવી જીવન ભોગવ્યું. ૯

દસમી શ્રાવણ કૃષ્ણ, ભોગણીસેં ચોસડ તણી;

સ્થૂલ દેહ કરી ત્યાગ, સ્વર્ગમહીં પ્રભુ! સંચર્યા. ૧૦

ભવ આર્ણવની માંસ, મોહાદિક મોજાં ચડે;

તેમાં છે મુજ નાવ, દયા કરી પ્રભુ! તારજો. ૧૧

વધુ વડું શું નાથ? બાંલ મદ્દાની લાજ છે,

હીનતાભરી અરદાસ, હૃદયમહીં ગુરુ ધારજો. ૧૨

લી૦

બાળ શિષ્ય

મુનિ જીરાલાલજી.

પ્રસ્તાવના.

સરીરમાહુ નાચીતિ । જીવો વુચ્છ નાચિઓ ।
સંસારો અણવો ઉત્તો । જં તરન્તિ મહેસિણો ॥

ઉત્તરાધ્યયન અં ૨૩ ॥

અર્થ—સંસાર એ સમુદ્ર છે, શરીર એ સમુદ્રનું નાવ છે, જીવ એ નાવને હાંકનાર છે: એ સંસારરૂપી સમુદ્રને કાઈ મુમુક્ષુ મહાત્માઓ તરી જાય છે.

સંસાર એ અર્જુવ અર્થાત્ સમુદ્ર છે ખરો, પરન્તુ આજકાલ સમુદ્ર ઉપર વિજય મેળવનારાં યુક્તિ-પ્રયુક્તિવાળાં વહાણોની રચના મનુષ્ય બુદ્ધિએ શોધી કાઢી હોવાથી એકલા અર્જુવના ઉપમાનથી સંસારની વ્યાખ્યાનું સ્પષ્ટ નિદર્શન થઈ શકતું નથી. તેટલા માટે સંસારને ભરતીવાળો, વાત-ઢોડાથી ખળભળી ઉઠેલો અને મેષગર્જનાથી ભયંકર બની ગયેલો એવો સમુદ્ર કહીએ તો તેથી સંસારનિર્વાહની કિંતુષ્ટતાઓનો સર્વાંશ નહિ પણ કિંચિત્ અંશે ખ્યાલ આવી શકે છે. એવો અર્જુવ ગમે તેવા ચતુર નાવિકને પણ ગભરાવી મેલે તેવો થઈ પડે છે; તેથી ઉત્તરું એક સામાન્ય

અર્થુવ યુક્તિઓવાળાં વહાણુ-ફૂઝર કે સખમરીનથી તરી જવાય છે: કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે મુશ્કેલીઓથી બરેલા સંસારને તરી જવાનું કામ ધણું કઠીન છે અને તેને તરી જનારાઓ આ જગતમાં વીરલ જ માલૂમ પડે છે. પરન્તુ જગત આશાવાદી છે અને તેથી વ્યથાશયને દષ્ટિ સમીપે રાખીને ઉઘમ કરે છે-પછી તેમાં સફળતા મળે કે નિષ્ફળતા મળે તેનો વિચાર તે ઓછો કરે છે. આ કારણથી જોઈ સંસારને તરી જનારા થોડા જ હોય છે તોપણ તરી જવાના ઉમેદવાર ઘણી વાર નિકળી આવે છે; અને હાલના કળિકાળમાં એવા ઉમેદવારો નીકળી આવે છે, સમુદ્રમાં વધુ-ઓછા અંતર સુધી પોતાની નૌકા સહીસલામત રીતે હંકારી જાય છે, નૌકામાં કાણું પડી જાય નહિ અને સમુદ્રનું ખાંડે જળ તેની અંદર બરાબ જાય નહિ એવી કાળજીથી સમુદ્રમાં નૌકાને તરતી રાખે છે, વાવાઝોડાને અવસરે વખત વિચારી સાવધાન બની જાય છે, અને છેવટે નૌકા તરતી રહે ત્યાંસુધીમાં સમુદ્રનું થોડું યા વધુ અંતર કાપી શકે છે એ પણ ઓછું હર્ષ પામવા જેવું નથી. આ કાળમાં સમુદ્રને સર્વોશી તરી જનારાઓને અભાવે ઓછેસુધી તરી જકનારાઓ પણ આપણા માનને પાત્ર બેખાવા જોઈએ,

તેઓની શક્તિઓનો તથા વિશિષ્ટતાઓનો અભ્યાસ આપણે કરવો જોઈએ, તેમની ચતુરાઈ તથા કળાકૃશળતાનું નિરીક્ષણ કરવું જોઈએ અને તેમના જેવા થવા માટે ઉદ્યમશીલ બનવું જોઈએ. આ હેતુથી એવા જ એક તરીયાના જીવનનું આલેખન આ લઘુ ગ્રંથમાં કરવામાં આવ્યું છે.

પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીએ ધણી નાની વયથી એ સાગરને તરી જવાની પોતાની ઉમેદવારી નોંધાવી હતી અને તે માટેની તૈયારીઓ તેમણે ખરા મનથી કરવા માંડી હતી. છેવટે સાગરમાં પોતાનું નાવ છૂટું મૂક્યા પછી પણ તેમણે ખડુ શ્રમ, ખંત, જ્ઞાન, ડહાપણ અને દીર્ઘ દૃષ્ટિથી તેને સફળ રીતે તરવું રાખ્યું હતું. નાણેજ મુળી હોઈ, ન મુળી રણજાસેજ-અર્થાત-જ્ઞાને કરીને મુનિ થવાય છે, અરણ્યવાસથી મુનિ થવાનું નથી એ સિદ્ધાંતને દૃષ્ટિ સમીપે રાખીને તેમણે જ્ઞાનમાં આગળ વધવાની પ્રવૃત્તિ પોતાનું વહાણ તરવું રહ્યું ત્યાંસુધી ચાલુ રાખી હતી. આના એક ઉત્તમ નાવિકનું ચરિત્ર જનસમાજને ખડુ ઉપયોગી નીવડશે એવી ધારણાથી આ નાનું પુસ્તક લખ્યું છે અને જો વાચકવર્ગને તેમાંથી કિંચિત્ પણ અહણ કરવા યોગ્ય જણાશે તો તેથી હું મારો પ્રયાસ સફળ થયો સમજીશ.

આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ સંવત ૧૯૬૪ માં પ્રસિદ્ધ થઇ હતી. ત્યારપછી ૧૧ વર્ષે તેની આ બીજી આવૃત્તિ વિશાળ ફેરફારો અને સુધારા વધારા સાથે તૈયાર કરી છે. જીવનચરિત્ર લખવાની પૃથા આપણામાં બહુ થોડી છે અને ઘણા ત્યાગીઓ તેમજ સંસારીઓના જીવનના કેટલાક પ્રસંગો એવા હોય છે કે તે જાહેરમાં આવ્યા હોય તો સમાજને ઉપદેશક થઇ પડ્યા વિના રહે નહિ; પરંતુ તેવા પ્રસંગો પુસ્તકારૂઢ થતા નથી, બોધા પોતે જ એવા પ્રસંગોનો ઇતિહાસ જાળવી રાખવાની કાળજી ધરાવતા નથી અને તેથી આવા ચરિત્રો તૈયાર કરવાનું કામ ઘણું મુશ્કેલીવાળું થઈ પડે છે. કાંઈક પરચુરણ માહિતી, કાંઈક કાગળપત્રો, કાંઈક મુખોપમુખ ચાલી આવતી વાતો અને કાંઈક વિદ્યમાન પુરૂષોના સ્મરણમાં રહેલી વિગતો એવી સામગ્રી એકઠી કરીને તેમાંથી આવું કૃળ નિર્માણ કરવું પડે છે અને તેથી જોકે તેમાં ઘણી ન્યૂનતાઓ રહી જવા પામે છે, તોપણ ‘કાંઈ નહિ હોવા કરતાં થોડું પણ સારું’—**सर्वनाशे समुत्पन्ने द्वार्धं त्यजति पंडितः** એ ન્યાયે આ પુસ્તક તૈયાર કરવાનું અને તેને પ્રસિદ્ધિમાં મેલવાનું વાજબી માન્યું છે.

હું પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીનો એક ભક્તિમાન શિષ્ય છું. માત્ર તેમનાં ગુણગાન કરવાને જ કાંઈ આ પુસ્તક મેં લખ્યું નથી; છતાં હૃદયની ભક્તિવશતાને લીધે કોઈ સ્થળે કિચિત્ અતિશયોક્તિનો દોષ થવા પામ્યો હોય તો તે માટે હું પહેલેથી જ ક્ષમાની પ્રાર્થના કરીશ. મારી સમજણ પ્રમાણે હું કોઈ પણ જાતની અતિશયોક્તિ નહિ થવા દેવાની સંભાળતી જ વાક્યે વાક્યે આગળ વધ્યો છું અને માત્ર વાસ્તવિક સ્થિતિમાં જ સર્વ પ્રસંગોને આલેખીને તે ઉપરથી કાર્યકારણવાદને અનુસરીને વિવેચન કર્યું છે. કેટલાક જીવનચરિત્રના લેખકો પોતાના ચરિત્રના નાયકના ગુણાનુવાદમાં એટલેસુધી ખેંચાઈ જાય છે કે એ નાયકને મનુષ્યકોટિમાંથી ઉંચે ચડાવીને દેવકોટિમાં મેલવા જેટલી અતિશયોક્તિ કરતાં પણ પાછું વાળી જોતા નથી । તેઓ કોઈ અવતારી મહાત્માની પેઠે પોતાના ચરિત્રના નાયકના જન્મ પહેલાંના તથા બાલ્યાવસ્થાના અદ્ભુત પ્રસંગોની વાર્તાઓથી પ્રારંભ કરીને અંતિમ સમયસુધી એવી અદ્ભુત વાતોનો સંબંધ એવી રીતે જોડી દે છે કે પછી તટસ્થ વાચકને તેમાં “કાગળની દાથળીમાં ખીસા ભરેલા” હોય એવું જ માલૂમ પડે છે. જીવનચરિત્રોનો આ એક

સામાન્ય દોષ બહુ જોવામાં આવે છે અને તે ઉપર સખ્ત
ટીકાઓ પણ થયેલી છે, એટલે એ દોષ આ જીવનકથા-
નકમાં આવે નહિ એટલું ખાસ ધ્યાનમાં રાખીને મેં આ
લઘુ પુસ્તક લખ્યું છે. હું આશા રાખું છું કે વાચકો
હંસની પેઠે નીર-ક્ષીર ન્યાયે માત્ર ગુણનું જ ગ્રહણ
કરવા તત્પર રહેશે.

આ પુસ્તક લખવામાં મારા જ્યેષ્ઠ ગુરુબંધુ પંડિત
મહારાજ શ્રી ઉત્તમચંદ્રજી સ્વામીએ, તેમ જ પૂજ્ય શ્રી લાધાજી
સ્વામીના ગુણાનુવાદના શ્લોકો લખવાદ્વારા પં. મુનિરાજ શ્રી
રત્નચંદ્રજી સ્વામી તથા શાસ્ત્રી ભાણુભાઈએ જે મદદ કરી
છે તે માટે તેમનો આભાર માનવો ઉચિત બેખાશે. પુસ્તક-
કના અંતમાં પંડિત મુનિરાજ શ્રી ઉત્તમચંદ્રજી સ્વામીએ
રચેલા શ્લોકો તથા પં. મુનિરાજ શ્રી રત્નચંદ્રજી સ્વામીએ
રચેલું અષ્ટક આપવામાં આવેલું છે અને તેમણે તથા
ખીજઓએ રચેલા અન્ય શ્લોકો પૃથક્ પૃથક્ પ્રસંગોને
અનુસરતા હોય તે તે પ્રસંગોના કથાનકોમાં દાખલ કર-
વામાં આવેલા છે.

છેવટે આ પુસ્તક છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર શ્રી. જેમ-
ચંદ ન. બાવસારે જે શુભ આશયથી આ પુસ્તક છપાવી

તેની સધળી પ્રતો પૂજ્યશ્રી લાધાજી સ્વામીના સ્મરણમાં
ખોલવામાં આવેલા પુસ્તકાલયના લાભ માટે અર્પણ કરી
દીધી છે, તે માટે તેમને ધન્યવાદ થટે છે.

આ પુસ્તક છપાવવામાં ગોંડળવાળા કાઠારી વનમા-
ળીદાસ કરસનજીનાં વિધવા પત્ની બાઈ રંબાબાઈએ રૂ. ૨૫
ની સહાય કરી છે તે માટે તેમને ધન્યવાદ થટે છે.

આ પુસ્તક લખવામાં જેમ બીજાઓની સહાય મળી
છે તેમ જ શ્રીયુત ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહે કિંમતી સહાય
કરી છે અને તેથી જ આ પુસ્તક સુંદર થયું છે.

વહવાણ કેમ્પ.

વી. સંવત ૨૪૪૫-વિ. સં. ૧૯૭૫ } મુનિ છોટાલાલજી.
શ્રાવણ સુદી ૨ ને સોમવાર.

અનુક્રમણિકા.

૧.	કુટુંબ અને જન્મ.	૧
૨.	વૈરાગ્યનો પ્રાદુર્ભાવ.	૧૦
૩.	દીક્ષાની અનુસામાટે વેઠણું કષ્ટ.	૨૨
૪.	દીક્ષામહણ.	૩૦
૫.	અભ્યાસ અને તેની પદ્ધતિ.	૪૩
૬.	ગુરુનો સ્વર્ગવાસ.	૬૨
૭.	ગુજરાતમાં વિહાર.	૬૮
૮.	કચ્છ-ઠાઠિયાવાડમાં ધર્મોપદેશ	૭૭
૯.	જે યુરોપિયનોનો પરિચય.	૮૪
૧૦.	એક સત્યાગ્રહનો પ્રસંગ.	૯૧
૧૧.	ચર્મચક્ષુનો વિયોગ.	૯૯
૧૨.	પૂજ્ય પદવી.	૧૦૫
૧૩.	અંતીમ સમય અને ઉપદેશ.	૧૦૯
૧૪.	ઉપસંહાર અને સિંહાવલોકન.	૧૨૧
પરિશિષ્ટ.	શ્રી ઉત્તમચંદ્રજી સ્વામીએ રચેલા શ્લોકો....				૧૩૩
,,	શ્રી લાધાજી સ્વામી ગુણસ્મરણાષ્ટકમ્.	...			૧૩૭

પૂજ્ય શ્રી
લાધાજી સ્વામીનું
જીવનચરિત્ર.

પ્રકરણ ૧ લું.

કુટુમ્બ અને જન્મ.

સ જાતો યેન જાતેન યાતિ વંશઃ સમુન્નતિમ્ ।

અર્થ—તેનો જન્મ સાર્યક છે કે જેના જન્મથી આખો વંશ ઉન્નતિ પામે છે.

કુટુંબ દેશ તેની પૂર્વ સમયનો જહોજલાલીને માટે તેમ જ ઇતિહાસમાં તેના રાજવંશે

પોતાનાં શૌર્ય, વીર્ય અને પરાક્રમથી જે કીર્તિ સંપાદન કરેલી છે તેને માટે સુવિખ્યાત છે. ગીરાસીયાઓની અટારીયો, ચારણોની કટારીયો, વાણિયાની પટારીયો અને ખેડૂતોની ખટારીયોએ એ દેશમાં સારી નામના મેળવી હતી એમ કહેવાય છે: તાત્પર્ય એ છે કે રાજવંશ આખાદ હતો, ક્ષત્રિયો યુદ્ધ હતા, વાણિક વર્ગ વેપારની સ્થિતિથી ધનવાન હતો અને ખેડૂતો ખેતીને લીધે આખાદ હતા. પૂર્વે એ એક ખેટ હતો અને હજી પણ ત્યારે કચ્છનું રણ પાણીથી ભરાઈ જાય છે ત્યારે તેનું સ્વરૂપ દરિયા વચ્ચેના ખેટ સરખું જ માલૂમ પડે છે. હાલમાં તેનું રાજધાનીનું નગર ભૂજ છે. કચ્છમાં જાડેજ રાજપૂતો રાજ્ય કરે છે. ભૂજથી ઉત્તરનું નગર માંડવી છે અને તે બંદર હોવાથી ત્યાંના લોકો ઉદ્યોગી અને આખાદ છે, તથા વસતીમાં જૈન વાણિકોની સારી સંખ્યા છે. માંડવીની પૂર્વે ૩૦ ગાઉ જેટલા અંતર પર અંબર શહેર છે. માંડવી ઉપરાંત કચ્છનું એક મોટું બંદર મુદ્રા છે. મુદ્રાની ઉત્તરે ગુંદાલા નામનું એક સાધારણ ગામ છે અને ત્યાંની વસ્તી આશરે ૫૦૦ ઘરની છે, જેમાંનાં ૩૦૦ થી ૩૫૦ ને આશરે સ્થાનકવાસી જૈન કુટુંબો જ છે.

તેઓ સઘળા ઓશવાળ જ્ઞાતિના છે. ઓશવાળ જ્ઞાતિ કચ્છ-
માં, મારવાડમાં અને ગુજરાતમાં સારી રીતે જાણીતી થ-
એલી છે અને પૂર્વે તે કામના કેટલાક વીર નરોએ તે તે
દેશોના રાજકારણમાં પણ અગત્યનો ભાગ લીધો હતો, એમ
ઇતિહાસ કહે છે. ઓશવાળ અથવા ‘ઉસ વંશ’—‘ઊએશ’
વંશની સ્થાપના થયાને આજ લગભગ દોઢ હજાર વર્ષ થયાં
છે અને એ વંશની સ્થાપના ‘ઊએશ’ નામના નગરમાં
શયી માતાની કૃપાથી ઉલડ નામના એક શ્રીમાળી વણિક
કરી હતી. આ વંશ શ્રીમાળી વંશથી જૂદો પડ્યો તેનું
કારણ બહુ સમજવા જેવું છે. શ્રીમાળ નગરના રાજના
પુત્ર ઉત્પલદેવને રાજ્યે કરો ગીરાસ આપ્યો નહિ તેથી
ઉત્પલદેવને રીસ ચડી. ઉહડે પોતાના મોટા ભાઈ રોહડ પાસે
એક લક્ષ સોનૈયાની માંગણી કરી કારણકે તેની પાસે દે
લાખ સોનૈયા હતા અને એક લાખ સોનૈયા જે મળે તો
તે ‘કાટિધ્વજ’ કહેવાય એવી તેની વાંચના હતી, પણ
રોહડે તેને તે મદદ આપી નહિ એથી તેને પોતાના ભાઈ
ઉપર રીસ ચડી. પારકા આશ્રયથી નામ કાઢવું, એ કરતાં
પોતાના ભાઈને વશ રહીને પોતાની મેળે પરાક્રમ કરી
નામ કાઢવું એવો અભિપ્રાય નિરાશ થએલા ઉહડના ચિત્ત-

માં ઉત્પન્ન થયો, તેવી જ રીતે પિતા પાસેથી ગીરામ મેળવવામાં નિષ્ફળ નીવડેલા ઉત્પલદેવના ચિત્તમાં પણ એવો જ વિચાર જન્ય થયો અને તેથી પરાશ્રયાવલંબી નહિ બનવાના નિશ્ચયવાળા એ બંને જણા શ્રીમાળ નગરનો ત્યાગ કરી ગયા. ઉત્પલદેવનું પરાક્રમ અને ઉહાડનું ધન એ બંનેના યોગે કરીને તેઓએ કંધિ નામના ઉજ્જૈન સ્થળે ‘ઝિએશ’ નગરની સ્થાપના કરી. આ પ્રમાણે ઓશવાળ વંશે પોતાના જન્મની સાથે જ ‘પરાશ્રયાવલંબી ન થવા માટે’ કીર્તિ મેળવી હતી. જેવી રીતે મેવાડી ક્ષાત્ર જૂમિ પોતાના પુત્રોના પરાક્રમને માટે પ્રશસ્ત અભિમાનવતી લેખાય છે, તેવી રીતે ઓશવાળ વંશ પોતાના સ્વાશ્રયીપણા માટે ઉચ્ચ વંશ લેખાય છે. એ ઉચ્ચતાનાં બીજ એ વંશની પ્રત્યેક વ્યક્તિમાં ન્યૂનાધિક અંશે ઉતરે એ સ્વાભાવિક છે; પછી અન્ય સંસ્કાર-સંગતિ આદિની પ્રવણતાના યોગે કરીને વારસામાં મળેલો એ ઉચ્ચ ગુણ પ્રધાન થાય કિંવા તિરોહિત બને એ સંભવિત છે. એ ગમે તેમ હો પરન્તુ આપણા કથાનકના નાયક લાધાલાહમાં તો ઓશવાળ વંશના ઉત્તમ લોહીનો વારસો તેમાંના ગુણો સમેત ઉતર્યો હતો એ તેમની બાહ્ય વયથી જણાઈ આ-

વ્યું હતું, અને હવે પક્ષીનાં પ્રકરણોમાં આપણે એ વાતની સત્યતા સમજી શકીશું.

ગુંદાલાના ઓશવાળ જૈન વણિકો ધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધાશીલ અને અડગ મનોવૃત્તિવાળા છે. પૂર્વે સ્વધર્મના રક્ષણને માટે અનેકાનેક કષ્ટો તેમને વેઠવાં પડ્યાં હતાં છતાં તેઓ પોતાની અચળતામાંથી ડગ્યા નહોતા. જેમ જેમ ચંદનને વધારેને વધારે ઘસવામાં આવે છે, તેમ તેમ તેનું સૌરભ વધારેને વધારે પ્રસરે છે, તેવી રીતે ગુંદાલાના જૈનો જેમ જેમ ધર્માર્થ સંકટો વેઠતા ગયા હતા, તેમ તેમ ધર્મપ્રતિની તેમની લાગણી દૃઢતર બનતી જતી હતી. તેમની એ દૃઢતાનું લાભ અત્યારે પણ કેટલેક અંશે આપણને થાય છે. ગુંદાલામાં સાધુઓ અને સાધ્વીઓ માટે એકએક ઉપાશ્રય છે અને સાધુઓ માટેનો ઉપાશ્રય એટલો લબ્ધ, સુશોભિત તથા સમવડવાળો છે કે કુચ્છમાં ખીજે કાષ્ઠ સ્થળે તેવો ઉપાશ્રય જેવામાં આવતો નથી.

લાધાલાધના પિતાનું નામ માલસિંહ અને માતાનું નામ ગંગાબાઈ હતું. એ કુટુંબ ‘દોઢીયા’ ની અટકથી ઓળખાતું હતું. એ દમ્પતીને લાધાલાધ ઉપરાંત ખીજા બે પુત્રો હતા જેમાંના સૌથી મોટા તેજબાળલાઈ હતા અને

સૌથી નાના મેધરાજલાઇ હતા, એટલે લાધાલાઇ વચ્ચે
 પુત્ર હતા. તે સિવાય તેમને વાઘીઆઈ અને વેજીઆઈ નામે
 બે પુત્રીઓ હતી. આ વિસ્તારવાળું કુટુંબ આનંદમાં દિવસો
 નિર્ગમન કરતું હતું. માતાપિતાની ધર્મવૃત્તિ તેમનાં સંતા-
 નોમાં પણ ઉતરી હતી એટલે સૌ કોઇ ધર્મક્રિયામાં હંમેશાં
 તત્પરતા ધરાવતાં હતાં. લાધાલાઇનો જન્મ સંવત્ ૧૮૯૦
 માં અને મેધરાજલાઇનો જન્મ સંવત્ ૧૮૯૫ માં થયો
 હતો. એ બે નાના ભાઇઓમાં અંતરના મિત્રના જેવો સ્નેહ
 પરસ્પર જામી ગયો હતો, તેથી તેઓ બહુધા એક સાથે
 જ રહેતા હતા અને જ્યાં જ્યાં જતા ત્યાં ત્યાં સાથે જ
 જતા હતા. જગતનું એ એક કુતૂહલ છે કે બે મિત્રો વચ્ચે
 જે દંડ સ્નેહ બહુધા અસ્તિત્વ ધરાવે છે તેવો સ્નેહ બે
 સગા ભાઇઓ વચ્ચે નથી હોતો. સહોદર બંધુઓ કે જો-
 ઞાને એક જ માતાપિતાનું એકસરખું લોહી તેમાંના ન્યૂ-
 નાધિક ગુણોની સાથે વારસામાં મળેલું હોય છે તેઓ જ
 એક બીજાના વિરોધી બને છે અને વિષમ લોહીની વ્યક્તિઓ
 મિત્રો બને છે, એ કુદરતની અદ્વિત ઘટના પરીચસી છે.
 સગા ભાઇઓ વચ્ચે અસ્તિત્વ ધરાવતા આ વિરોધના સં-
 બંધમાં સુભાષિતકારે એક અજગ કરી મેલે એવી કલ્પના

કરી છે અને તે કંપના અતિબુદ્ધિગમ્ય પણ જણાય છે.

गर्भस्थो हरते दुग्धं जन्मना स्नेहमाहरेत् ।

पश्चाद् धनविभागेन नास्ति बंधुसमो रिपुः ॥

અર્થાત્—જ્યારે ભાઈ માતાના ગર્ભમાં હોય છે ત્યાર-થી જ તે માતાના સ્તનના દૂધને શોષી લે છે; જન્મ થયા પછી તે (લઘુ અંધુ) માતાપિતાના સ્નેહને હરણુ કરે છે (કારણકે માતાપિતાનું હેતુ નાના બાળક ઉપર મોટા બાળક કરતાં હંમેશા વિશેષ હોય છે); અને પછી જ્યારે ભાઈ મોટો થાય છે ત્યારે તે વડીલોપાર્જિત મીઠકતમાં ભાગ પડાવે છે; (એ પ્રમાણે જન્મ થતાં પહેલાંથી છેવટસુધી ભાઈ દરેક વાતમાં ભાગ પડાવતો હોઈને) આ જગતમાં સગા ભાઈના સરખો શત્રુ બીજો કોઈ પણ નથી !

સગા ભાઈઓમાં માંહોમાંહેનું વૈર સંસારમાં અનેક પ્રસંગે જોવામાં આવે છે અને એ વસ્તુસ્થિતિ જોતાં સુભાષિતકારનું કથન યથોચિત જણાય છે; પરન્તુ ન્યાં ન્યાં સગા ભાઈઓ વચ્ચે અપૂર્વ સ્નેહ જણાય ત્યાં ત્યાં વિધિનો કાંઈ વિચ્છેદ પણ ચમત્કાર કિંવા મહાત્માઓની અપૂર્વ કૃપા હોય એમ જ માની શકાય. ભાધાભાઈ અને મેધરાજભાઈ કે જેઓ તે સમયે બાળક હતાં પરન્તુ ભવિષ્યના મહાપુ-

રૂપો હતા તેઓ વચ્ચેનો સ્નેહ જગતનાં બીજા લાઘવોનાં
જોડાને ઈર્ષ્યા ઉત્પન્ન કરાવે તેવો વિલક્ષણ હતો. જાણે કે
કુદરતે તેઓના આત્માઓનું એકીકરણ કરતાં કરતાં કોઈ
અકસ્માતને લીધે જ એ જૂદા આત્માઓને એ જૂદા જેઠા
આપ્યા હોય, તેવી રીતે તેઓ વ્યક્તિવિશેષે કરીને એ મનુ-
ષ્યો હતા, પરંતુ આત્માઓના ગુણવિશેષે કરીને એકરૂપ
જ આખા જીવનમાં પ્રતીત થતા હતા, જે હવે પછી
આપણે જોઈ શકીશું.

*

*

*

*

પંડિત મુનિરાજ શ્રી રત્નચંદ્રજીએ આ વિષય સંબંધે
રચેલો શ્લોક નીચે મુજબ છે:—

શાર્દૂલ ॥

ગુંદાલાવિનિવાસિનો જનપદે કચ્છાભિધે હોદિયા-
ચંદ્રો માસ્વત ઓશવાલવણિજઃ શ્રીમાલસિંહસ્ય ચૈ ॥
પત્ન્યા યેન પથિત્રિતં જનનતો ગંગાભિધાયાઃ કુલં ।
તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ પ્રતિદિનં લાઘાજિસંજ્ઞાય મે ॥

અર્થ—કચ્છમાં આવેલા ગુંદાલા ગામમાં વસતા
એવા ‘દોહીયા’ વંશમાં સૂર્ય સમ્માન એવા ઓશવાળ વણિક
માલસિંહનાં ગંગાઆઈ નામનાં ધર્મપત્નીનું કુળ પવિત્ર

કર્તુ, એવા લાધાજી નામના શ્રીગુરુદેવને મારા નમસ્કાર હો.

મુદ્રાખંડર (કચ્છ) ના નિવાસી શાસ્ત્રી ભાણુભા-
ઈએ રચેલા શ્લોકો નીચે મુજબ છે:—

શ્રીકચ્છર્યંત્રપુટભેદનનાતિદૂરે ।

ગુંદાલુગ્રામનગરે વસતિર્હિ વસ્ય ॥

આસોત્પુરા નિપુણમાલશિરોશવાલઃ ।

ગંગેતિ નામ કિલ માલશિર્ધર્મપત્ની ॥

અર્થ—કચ્છ મુદ્રાખંડર પાસે આવેલા ગુંદાલા ગામમાં
ઓશવાળ આગેવાન એવા માત્રસિંહ નામે ઓશવાળ રહેતા
હતા, તેમને ગંગાપાઈ નામે ધર્મપત્ની હતાં.

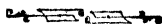
ઉક્તસ્યાથ પિતુઃ પ્રતાપનિપુણૌ જાતાવુભાવંગજૌ ।

આચાલ્યાદનુરાગિણો નિજવૃષે વક્ષૌ ચ વિદ્યોત્સુકૌ ॥

લાધાજી સમજાયત પ્રથમતઃ પદ્માત્પરો મેઘરા-

હિથં ભવ્યજનાર્તિભેદનપરા વાસ્તામવન્યાં પુરા ॥

અર્થ—તે માત્રસિંહ નામે ઓશવાળને પ્રથમ લા-
ધાજી અને પછી મેઘરાજજી એમ બે પુત્ર થયા. તેમાં
બાહ્યાવસ્થામાંથી પ્રતાપી, સ્વધર્માનુરાગી, ડાહ્યા, વિદ્યા વિષે
ઉત્સુક અને ભવ્ય જનોની અર્તિને દૂર કરનારા લાધાજી
સ્વામી હતા.

પ્રકરણ ૨ જી.

વૈશ્યનો પ્રાદુર્ભાવ.

જિતાક્ષસ્ય તૃણં નારો । નિઃસ્પૃહસ્ય તૃણં જગત્ ॥

અર્થ—જેને નેત્રેન્દ્રિય જીતી છે તેને મન સ્ત્રી તૃણરૂપ છે અને જે નિઃસ્પૃહ છે તેને આખું જગત્ તૃણરૂપ છે.

સ્થાનકવાસી જૈન ધર્મના લીંબડી સંપ્રદાયની શરૂઆત પૂજ્ય શ્રી ધર્મદાસજી સ્વામીથી થઈ હતી. એ સંપ્રદાય અત્યારે જેવી રીતે ગુજરાત કાઠિયાવાડના ખીજ સંપ્રદાયો કરતાં વિશાળ અને આગળ પડતો છે તેવી રીતે શરૂઆતથી જ તેની ખ્યાતિ ચોમેર પ્રસરાવા લાગી હતી. એ સંપ્રદાયના ઉત્પાદકનું જીવન પણ ધાર્મિક બાબતોમાં મતભેદને કારણે ખ્યાન ખેંચનારું થઈ પડ્યું. ધર્મદાસજી અમદાવાદ પાસે આવેલા સરખેજ ગામના વતની હતા. તેમનું ધર્મને લગતું જ્ઞાન ઉત્તમ પ્રકારનું હતું. તેમણે ખંભાત સંપ્રદાયના ઉત્પાદક મહાપુરૂષ શ્રી લવજીસ્વામી સાથે તથા દરિયાપુરી સંપ્રદાયના મુખ્ય ધર્મગુરૂ ધર્મસિંહ મહારાજ સાથે શાસ્ત્રસંબંધી ટેટલીક ચર્ચા કરી. આ ચર્ચાનું પરિણામ એ

આનું કે શાસ્ત્રવિચારણામાં કેટલોક મહત્વનો મતભેદ પડ્યો અને તેથી ધર્મદાસજીનું મન અલગ થયું. શાસ્ત્ર સંબંધી વિચારણામાં પૂર્વે જ્યારે જ્યારે મતભેદો પડ્યા છે ત્યારે ત્યારે ધર્મના શુદ્ધીકરણને અર્થે નવા સંપ્રદાયોની રચના થઈ છે, એવું ઇતિહાસનાં પૃષ્ઠો કહે છે. યુરોપમાં ‘રોમન કેથોલિક’ ધર્મમાંથી ‘પ્રોટેસ્ટન્ટ’ અને પ્રોટેસ્ટન્ટમાંથી ‘યુ-રીટન’ પંથ નીકળ્યો, તે પણ અમુક અમુક આચારવિચાર સંબંધી માન્યતાના ભેદનું જ પરિણામ હતું. વેદોના અર્થો સમજવામાં સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતી અને તત્સમયના અન્ય વેદધર્માનુયાયીઓ વચ્ચે મતભેદ પડ્યો તેનું પરિણામ અત્યારે આપણે જોઈએ છીએ કે ‘આર્યસમાજ’ નામની એક નવી ધર્મસંસ્થા સ્થપાઈ છે, અને એ મતભેદ હજી પણ એમનો એમ ટકી રહ્યો છે. ધર્મદાસજીએ પણ પોતાની માન્યતાથી વિખૂટા નહિ થવાને પોતાના નવીન સંપ્રદાયની સ્થાપના કરવાનો દૃઢ નિશ્ચય કર્યો. અમદાવાદમાં દિલ્હી દરવાજે આવેલી પાદશાહ વાડીમાં તેમણે સાળ શિષ્યો સહિત દીક્ષા અંગીકાર કરી. દીક્ષા લીધા પછી તેમણે ઉત્તમ પ્રકારનું ચારિત્ર્ય પાળ્યું અને અનેક ઉમ્મ કરણીઓ કરી, બધા ભવ્ય જીવોને બોધ આપી, વૈરાગ્ય ઉપજાવ્યો. જે

ચુંબકમાં આકર્ષણ કરવાની શક્તિ હોય છે તેને ગમે તે સ્થળે રાખવામાં આવે તોપણ તેના તરફ લોહકણિકાઓ ખેંચાઈ આવે છે અને તેને વળગી પડે છે, પછી જલેને તે લોહકણિકાઓને અંધકારમાં રાખવામાં આવી હોય કિંવા ધૂળના પટ નીચે સંતાડી રાખવામાં આવી હોય. ઘણી વાર એવું જોવામાં આવે છે કે એક વ્યક્તિ કિંવા સમષ્ટિમાં દ્વેષયુક્ત દષ્ટિને કશું મહત્ત્વ જોવામાં આવતું નથી, તેમ છતાં તે વ્યક્તિ કિંવા સમષ્ટિ તરફ અન્ય મનુષ્યોનું આકર્ષણ તો થાય છે જ અને તદ્દસમયે ઉક્ત દષ્ટિને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થાય છે; પરંતુ વસ્તુતઃ તેમાં આશ્ચર્યનું કશું કારણ હોતું નથી, કારણકે આકર્ષણ કરવાના ચુંબકપણા વિના તેનું પરિણામ આવતું જ નથી અને કાર્યને પરિણામે કારણના અસ્તિત્વને માન્યા વિના ચાલતું નથી. ધર્મદાસજી મુનિ એક નવીન સંપ્રદાયના અગ્રણી હતા, તથાપિ તેમનામાંના ચુંબક તત્ત્વને પરિણામે તેમના તરફ અનેક શિષ્યોનું આકર્ષણ થયું અને એકંદરે ૯૯ શિષ્યોએ તેમની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી, જેઓમાંના ૭૫ તો બહુશ્રુત પंडિતો હતા. તેમના મુખ્ય શિષ્ય મહા પંડિત શ્રી મૂળચંદ્રજી મહારાજ અમદાવાદની ગાદીએ બિ-

રાજ્યા અને ધર્મદાસજી મહારાજ કેટલાક શિષ્યોને લેઈને
મારવાડ તરફ ઉપદેશ પ્રચારને અર્થે ચાલ્યા ગયા. અંતર્ધર્મ
તે એ પ્રદેશમાં જ લગ્ય હોવાને ઉપદેશ આપતા વિચરી
રહ્યા અને માળવામાં આવેલા ધાર ગામમાં સંથારો કરી
તે જ સ્થળે સદ્ગતિ પામ્યા. હાલમાં તેમના શિષ્યો માળવા,
મારવાડ, દક્ષિણ વગેરે દેશોમાં આવીશ ટોળાંના નામથી
સુપ્રસિદ્ધ છે.

મહાપુરુષ શ્રી મૂળચંદ્રજી સ્વામીને ઘણા શિષ્ય હતા,
જેમાંના ગુલાબચંદ્રજી મોટા અને ઈચ્છાજી બીજા શિષ્ય
હતા. ગુલાબચંદ્રજી સ્વામીના શિષ્ય વાલજી સ્વામી થયા
તેમના શિષ્ય હીરાજી સ્વામી થયા, તેમના મોટા શિષ્ય
કાનજી સ્વામી થયા અને તેમના શિષ્ય પૂજ્ય મહારાજ શ્રી
અજરામરજી સ્વામી થયા. જ્યારે અજરામરજી સ્વામી
શાસ્ત્ર-વિદ્યા આદિનું જ્ઞાન ઉપાર્જન કરીને અતિ પ્રવીણ
થયા ત્યારે તેઓ બહુ નાની વયના હતા. તેમનાથી વય
અને દીક્ષામાં મોટા બીજા ઘણા સાધુઓ હતા. તે વખતે

+ પૂજ્ય શ્રી અજરામરજી સ્વામીના જીવનની વધુ વિગત
માટે પં. મુ. શ્રી રત્નચંદ્રજી કૃત પૂજ્ય શ્રી અજરામરજી સ્વા-
મીનું જીવનચરિત્ર વાંચો.

સાધુઓમાં આચારાદિની શિથિલતા ધીમે ધીમે પ્રવેશતી જતી હતી, તેથી તેમાં કેટલાક સુધારો કરવાની અજરારમરજી સ્વામીને ઇચ્છા થઈ. પરંતુ આ ઇચ્છા અમલમાં મેલવાને તે તે સમયે સમર્થ નહોતા, કારણકે પોતાથી વય અને દીક્ષામાં મોટા સાધુઓને કશી આજ્ઞા તેઓ કરી શકે તેમ નહોતું. આ વખતે અમદાવાદમાં ગાદીપર પૂજ્ય શ્રી ઇચ્છાજી સ્વામી ખિરાજતા હતા. અજરારમરજી સ્વામીએ લીંબડીના શ્રાવકોને કહ્યું કે “ પૂજ્ય શ્રી ઇચ્છાજી સ્વામી અમદાવાદમાં ખીરાજે છે તેઓ અહિં પધારે તો ખડુ સાંફ.” એ ઉપરથી લીંબડીના કેટલાક શ્રાવકોએ અમદાવાદ જઈને પૂજ્ય શ્રામે લીંબડી પધારવા વિનંતિ કરી, જે વિનંતિનો સ્વીકાર કરીને પૂજ્ય શ્રી ઇચ્છાજી સ્વામી લીંબડી પધાર્યા અને ગાદીની પાટ પણ લીંબડી લાવ્યા. એ પાટ અઘાપિ પર્યન્ત જેવી ને તેવી હયાત છે. ઇચ્છાજી સ્વામીએ લીંબડીમાં જ કેટલાંક વર્ષ ખિરાજી દેવગતિ પ્રાપ્ત કરી. ત્યારબાદ કેટલાંક વર્ષે પૂજ્ય શ્રી અજરારમરજી સ્વામી ગાદીએ આવ્યા તેમણે ધર્મનો પ્રભાવ ઘણો વિરતાર્યો અને કેટલાક અન્ય ધર્મીઓને પણ જૈન ધર્મ માનતા કર્યા. તેમનો પ્રતાપ અનુપમ હતો. કચ્છના પાટનગર ભૂજ શહેરમાં સ્થાનકવાસી

સાધુઓ જઈ શકતા નહોતા, ત્યાં તેમણે સૌથી પહેલાં વિહાર કર્યો હતો. તેઓ સંવત્ ૧૮૭૯ માં કાળધર્મને પામ્યા. તેમની પાટે પૂજ્ય શ્રી ભાણુજી સ્વામી થયા. તેમની પાટે પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામી થયા. દેવજી સ્વામીનો જન્મ સંવત્ ૧૮૬૦માં વાંકાનેરમાં લુહાણા જાતિમાં થયો હતો. તેમના પિતાજીનું નામ પુંજભાઈ અને માતૃશ્રીનું નામ વાલીબાઈ હતું. તેમણે ૧૦ વરસની ઉંમરે કચ્છમાં આવેલા રાપર ગામમાં સંવત્ ૧૮૭૦ ના પોષ વદી ૮ દિને દીક્ષા લીધી હતી, અને મોણસી સ્વામીના શિષ્ય થયા હતા.

પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામીના એકંદર ૧૩ શિષ્યો હતા. તે શિષ્યોનાં નામ આ પ્રમાણે હતાં:—(૧) વનાજી સ્વામી, (૨) કાનજી સ્વામી, (૩) શવજી સ્વામી, (૪) નથુજી સ્વામી, (૫) મુંદરજી સ્વામી, (૬) દીપચંદ્રજી સ્વામી, (૭) જ્યેષ્ઠજી સ્વામી, (૮) જીવજી સ્વામી, (૯) લાધાજી સ્વામી, (૧૦) મેઘરાજજી સ્વામી, (૧૧) સંઘજી સ્વામી, (૧૨) મકનજી સ્વામી, અને (૧૩) વીરચંદ્રજી સ્વામી. પૂજ્યશ્રી દેવજી સ્વામીએ ધર્મનો મહિમા ધણો વધાર્યો હતો અને તેનો ઉદ્યોત કરતા કરતા ૧૯૦૩ની સાલમાં કચ્છમાં વિચરતા હતા. કરતાં કરતાં તેઓ ગુંદાલામાં પધાર્યા અને ધર્મોપદેશ આપવાનું શરૂ કર્યું.

એક દુષ્પ્રાપ્ય વસ્તુ જ્યારે એકદા પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે માણસ જેમ બને તેમ તેનો વધારે ને વધારે લાભ લેવાની અભિલાષા રાખ્યા કરે છે, અને એ સ્વાભાવિક પણુ છે. જેમની કીર્તિરેષા સર્વત્ર પ્રસરેલી હતી તેમનાં જ દર્શન અને ઉપદેશની પ્રાપ્તિ થતાં ગુંદાલાનાં આવક-આવિકા હર્ષોન્મત્ત થાય એ સ્વાભાવિક હતું. પૂજ્ય શ્રી દેવજીસ્વામી શાંત-રસ યુક્ત વૈરાગ્યનું વ્યાખ્યાન કરવામાં તે સમયે એકા ગણુતા હતા. જ્યારે ઠોઠ વાર વ્યાખ્યાનના પ્રસંગમાં કે કયાપ્રસંગમાં વૈરાગ્ય વિષે વિવેચન કરવાનું તેમના હાથમાં આવતું ત્યારે પ્રવદ્ધાના પ્રત્યેક શ્રોતાનાં નેત્રોને આંસુથી છલ્લ-છલ્લ ઉભરાવી દીધા વિના તેમની પ્રતાપી વાણી રહેતી નહિ. આવી વૈરાગ્યયુક્ત વાણીનો લાભ ગુંદાલાવાસી આવ-કોની સાથે માલસિંહ શાહના ત્રણે પુત્રો પ્રતિદિન નિયમિત રીતે મેળવતા હતા. સંસારના અનિત્યપણા વિષેના પૂજ્ય-શ્રીના વ્યાખ્યાનથી અનેક જીવોનાં અંતરમાં ખગલળાટ મચવા લાગ્યો હતો. સંસારનો ગૂઢ પ્રશ્ન કે જેના વિષે-જેનાં સુખ દુઃખ વિષે કિંવા સારમયતા વા નિઃસારતા વિષે જેઓએ કદાપિ વિચાર સરખો પણુ કર્યો નહોતો, તેઓનાં ચિત્તમાં પણુ એ વાણીએ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કર્યો કે

ન જાને સંસારે કિમમૃતમયઃ કિં વિષમયઃ ! +
અલખત, ધણુઓને તે અમૃતમય જ લાગ્યો, પરંતુ જે
થોડાઓને તે વિષમય લાગ્યો હતો તેઓમાં લાધાભાઈ
અને મેઘરાજભાઈ પણ હતા. ત્યાંસુધી દેવજી સ્વામી
ગુંદાલામાં રહ્યા ત્યાંસુધી ખીજઓની સાથે એ બન્ને
ભાઈઓએ સંસારની નિઃસારતાનો ઉપદેશ સાંભળ્યા કર્યો.
અમૃતનું ગમે તેટલું પાન કરતાં છતાં પણ માણસો જેમ
ધરાતાં નથી, તેવી રીતે મહાપુરૂષ શ્રી દેવજી સ્વામીના
ઉપદેશામૃતનું પાન કરતાં તે ધરાયા નહિ. સંસારને નિઃસાર
માનીને ચાલ્યા ગયેલા મોટા મોટા રાજકુવરો અને રાજ-
ઓનાં વૃત્તાંતોએ વૈરાગ્યોત્પત્તિને સુદૃઢ કરી અને મને
નિશ્ચય કર્યો કે:—

દુઃસ્વાંગારકતીવ્રઃ સંસારોડયં મહાનસો ગહનઃ ।

इह विषयामृतलालस मानसमार्जार मा निपत ॥

અર્થાત્—આ સંસારનાં દુઃખો અંગારા જેવાં તીવ્ર
છે અને સંસાર એ રસોડાના જેવો ગહન છે; તેની અંદ-
ર, હે વિષયને અમૃત માની તેની લાલસામાં પડેલા મનરૂપી
ખીલાડા ! પડ નહિ.

+ સંસાર સામાટિ અમૃતમય છે અથવા સામાટિ વિષમય છે,
તે હું નક્કીતો નથી.

પોતાના મનનો આ નિશ્ચય લાંઘાભાધએ અને એધ-
રાજભાધએ વડીલ બંધુ તેજપાળભાધને જણાવ્યો અને તે
જાણતાં જ તેજપાળભાધ અપકા ગયા. લાંધાભાધનું વેવીશાળ
કરવાની વાતચીત તે વખતે ચાલતી હતી અને ફેટલાંક
કહેણવાળાઓ સાથે પત્રવ્યવહાર પણ થઈ ચૂક્યો હતો.
પોતાના લઘુ બંધુના ગૃહસ્થાશ્રમના પ્રારંભની તજવીજમાં
જ રહેલા મોટા ભાધને એકાએક આ વાત સાંભળીને
આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થાય એ સ્વાભાવિક હતું. તેજપાળભાધએ
તેમને દીક્ષા લેવાની સ્પષ્ટ ના કહી અને સંસારમાં રહેવું
જોઈએ એવું ફેટલુંક સમજાવ્યું. આ સમજાવણી છતાં બંને
નાના ભાધઓનું મન માન્યું નહિ અને તેમનો નિશ્ચય ડગ્યો
પણ નહિ; છતાં તે વખતે તો તેમણે મોટા ભાધને આજ્ઞા
આપવા માટે કશું દબાણ કર્યું નહિ, કારણકે હજી તેમણે
ધર્મશાસ્ત્રોનો કશો અભ્યાસ કર્યો નહોતો એટલે તુરતમાં
દીક્ષા લેવાનો યોગ પણ આવે તેમ નહોતું. આથી તેમણે
તુરતમાં તો પૂજ્યશ્રી દેવજી સ્વામીની સાથે રહીને શાસ્ત્રને
અભ્યાસ કરવાની પોતાની મરજી બતાવી. પૂજ્ય શ્રી તો
થોડા દિવસમાં ગુંદાલેથી વિહાર કરી જવાના હતા એટલે
તેમની સાથે રહીને અભ્યાસ કરવા માટે એ બંને ભાધ-

ઓને પણ જૂદે જૂદે ગામ ફરવું પડે તેમ હતું, અને બહારગામ જવા માટે મોટા ભાઈની આજ્ઞાની જરૂર હતી. પહેલાં તો તેજપાળભાઈએ એવી આજ્ઞા પણ આપી નહિ પરંતુ બન્ને ભાઈઓનો દૃઢ આગ્રહ જોઈને છેવટે તેમણે તેમને પૂજ્ય શ્રીની સાથે રહીને અભ્યાસ કરવાની આજ્ઞા આપી પરંતુ તે સાથે ચેતવણી આપી કે—“ભલે અભ્યાસ કરો પરંતુ દીક્ષા લેવાનો વિચાર ન કરશો.” તે વખતે તો પિતા સમાન મોટા ભાઈની આજ્ઞાને શિરસાવંધ માનીને બન્ને ભાઈઓ પૂજ્ય શ્રીની સાથે ગુંદાલામાંથી ચાલ્યા ગયા.

*

*

*

પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીના આશ્રયકાળ વિષે અને તેમનં થએલી વૈરાગ્યની ઉત્પત્તિ વિષે પંડિત મુનિરાજ શ્રી રત્નચંદ્રજીએ નીચેના બે શ્લોકોની રચના કરી છે;—
 માધુર્યં ષષ્ટનેષુ માનસહરં ક્રીડાસુ નિર્વુષ્ટતા ।
 બુદ્ધૌ ચંચલતા સ્મૃતાવમિતતા દાક્ષ્યં ચ વિદ્યાર્જને ॥
 બાલ્યેનૈવ ગુણોદયઃ સ્ફુટતરો યસ્યાભવન્માનસે ।
 તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ પ્રતિદિનં લાધાજિ સંજ્ઞાય મે ॥

અર્થ—જેના વચનને વિષે મનને હરવાવાળું મધુર-
 પદ્ય કીડાને વિષે નિર્દોષપણું, બુદ્ધિને વિષે ચંચળપણું,

૨૦ પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીનું જીવનચરિત્ર.

સ્મૃતિને વિષે અચળપણું અને વિદ્યોપાજ્ઞનાને વિષે શાણપણું એવા ગુણોનો ઉદય અતિશય સ્ફુટ પાળપણાથી જ જેના મનને વિષે હતો એવા શ્રી લાધાજી ગુરૂદેવને અર્થે મારા નમસ્કાર હો.

હયાતાનાં વિદુષાં ગણે વિચરતા શ્રી દેવજીસ્વામિના-
માઘે ચૈવ સમાગમે રસમૃતં શ્રુત્વોપદેશં સકૃત્ ॥
તારુણ્યોદય ધ્રુવ યસ્ય જનિતં વૈરાગ્યમગ્નં મન-
સ્તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ પ્રતિદિનં લાધાજિ સંજ્ઞાય મે ॥

અર્થ—પંડિતોના સમૂહમાં પ્રખ્યાત એવા અને વિ-
ચરતા એવા દેવજી સ્વામીનો પ્રથમ સમાગમ ધર્મે છતે
એકજ વાર તેમનો રસે ભરેલો ઉપદેશ સાંભળીને તરુણ-
પણાના ઉદયને વિષે જેનું મન વૈરાગ્ય ભાવને વિષે તલ્લીન
થયું, એવા શ્રી લાધાજી ગુરૂદેવને મારા નમસ્કાર હો.

મુદ્રાખંદર (કચ્છ)ના નિવાસી શાસ્ત્રી ભાણુજીભાઈએ
આ આખતને લગતા જે શ્લોકો રચ્યા છે તે આ નીચે
આપ્યા છે:—

તદા વિદ્વદ્વર્યઃ પ્રબલતરશાસ્ત્રાધ્યયનકૃત્ ।
દિવાનાથસ્તાક્ષાદુપગત ઇવાઽસત્યતિમિરે ॥
સમાગચ્છદ્વંસો મુનિજનકર્દવસ્ય સહસ્રા ।
મહારાજઃ સ્વામી નિજજનસુખાપ્ત્યૈ પરિરટન્ ॥

અર્થ—ખન્ને ભાઈ જ્યારે ઉમરકાયક થયા ત્યારે તે સમયમાં અગ્રેસર, ધણાં શાસ્ત્રોને જાણનાર, અસત્યરૂપી અંધકારને ટાળવામાં સાક્ષાત્ સૂર્ય સમાન, મુનિજનરૂપ કમળને હંસ સમાન, એવા મહાત્મા ભવ્ય જનોનાં મુખની પ્રાપ્તિને અર્થે મહીમંડળમાં પર્યટન કરતા એવા—

મહાત્મા જૈનમટ્ટાર્કો જૈનવર્ત્મપ્રકાશકઃ ।

રેણુલોજાલકઃ સ્વામી ક્ષમારત્નાકરઃ સ્વયમ્ ॥

અર્થ—તે મહાત્મા જૈનમાં સૂર્ય સમાન, જૈન માર્ગના પ્રકાશક, ક્ષમાના રત્નાકર એવા દેવજી સ્વામી શુદ્ધ-લે પધાર્યા.

ચન્દ્રં વ્રષ્ટ્વા ચકોરા દધતિ મુદમિવારણ્ય દ્વિત્થં જનાનાં ।
ચિત્તં પ્રેક્ષ્યારમાપ પ્રમદમનુદિનં દેષજોસ્વામિનં હિ ॥
તસ્મિન્દિદ્રેથ વ્યાख्याમૃતશરણકૌસ્તોષમાપુર્જનાથ ।

શ્રુત્વાવ્યાख्याં તદૈકે ક્ષટિતિજનગણાઃ સાધુચર્યામગચ્છન્

અર્થ—જેમ ચંદ્રને દેખી ચક્રવાક આનંદને પામે છે, તેમ પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામીના દર્શન કરી આવકોનાં ચિત્ત પ્રસન્ન થાય છે; વળી પૂજ્ય શ્રીનો અમૃતના ઝરણારૂપ ધર્મ-બોધ સાંભળી આવકો સંતોષાતા હતા. વળી તે પૂજ્ય શ્રીના ધર્મબોધથી ધણા જીવોના સંસારપરના ભાવ વિરક્ત બની ગયા.

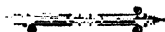
દયાલુ મહદાત્મનો મુખસરોજમુદ્રીક્ષ્યતે ।

અધૌથતમસાવૃતા અપિ તદેવ હર્ષગતાઃ ॥

ચતેર્ષચનમાધુરીં મનસિ સત્ત્વરં તાવુભૌ ।

નિધાય ચ સહોદરૌ શ્રુતિતિ ધન્યતાં જગ્મતુઃ ॥

અર્થ—પાપે કરીને યુક્ત એવા મનુષ્યો પણ આ મહાત્માના મુખરૂપ કમળને દેખી આનંદ પામતા. વળી આ મહાત્માની વાણીને જાનને લાભએ સાંભળીને પોતાને ધન્ય માનતા હતા.

પ્રકરણ ૩ જી.

દીક્ષાની અનુજ્ઞા માટે વેડેલું કથ.

રાજહિ સાજ ચહે હમ તજ્જે,

કૌ તુમ સોડ મતો ન બરજ્જે,

જો બ્રજની તુમ ચિત ધરેંગે,

માનનહાર મને ન મરેંગે.

અર્થ—હવે આ રાજ અને તેનો સાજ તજવાને હું ઇચ્છું છું, માટે તમે કોઈએ એ મત પ્રમાણે ચાલવાની મના કરશો.

નહિ; તેમ છતાં તમે કહી મને વારવાનું તમારા ચિત્તમાં ધારશે,
તોય માનનાર માનશે નહિ પણ મરશે.

પ્રવીણસાગર.

*

*

*

*

પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામી કેટલોક વખત કુચ્છમાં જ
વિહાર કરતા રહ્યા. એ બધો
વખત લાઘાલાઘ અને મેઘરાજલાઈ તેમની સાથે જ રહીને
અભ્યાસ કર્યા કરતા હતા. સામાયક-પ્રતિક્રમણ જેવું સામાન્ય
જ્ઞાન તો બંને લાઘઓએ બાલ્યાવસ્થામાં જ પ્રાપ્ત કર્યું
હતું, એટલે નવતત્ત્વ, જીવચિંતન, કર્મપ્રકૃતિ આદિ પ્રકરણો-
થી બંને લાઘઓના અભ્યાસની શરૂઆત કરવામાં આવી
હતી. ઉત્સાહ, ખંત અને ઉદ્યમથી બંને લાઘઓ અભ્યાસ-
માં બહુ આગળ વધી શકતા હતા. જૂદાં જૂદાં ગામોમાં
વિહાર કરતા હોવાથી અનેક શ્રાવકો વગેરે તેમના પરિચય-
માં આવતા અને તેઓ આ બે નાની વયના છોકરાઓનો
અભ્યાસ ઉપરનો પ્રેમ જોઈને અત્યંત આશ્ચર્ય પામતા
હતા. ઘણાઓને મન એ બે લાઘઓ “રામ-લક્ષ્મણની
જોડ ”ના જેવા લાગતા. તેમના અભ્યાસ અને ઉદ્યમની

આ વાત ઉડતી ઉડતી તેમના વડીલ બંધુ તેજપાળભાઈને ગુંદાલામાં મળી અને તે સાથે કાઠએ એવું પણ કહ્યું કે : “ બન્ને ભાઈઓનો ધર્મ ઉપર એટલો રાગ છે કે તેઓ દીક્ષા લીધા વિના રહેશે નહિ. ” એટલે વળી વડીલ ભાઈનું મન ઉંચું થયું. બન્ને ભાઈઓને સમજાવીને પાછા ઘેર લાવવાનો તેમણે વિચાર કર્યો અને તેમની મુલાકાત લીધી. થોડા દિવસ તેમની સાથે રહીને તેમને સમજાવવા માંડ્યા અને સંસારમાં પોતે એકલા હોવાથી સઘળા વિટમ્બનાઓ કેવી રીતે વેડી શકાય એવું પણ કહ્યું; પરંતુ જે વિચારનું-જે નિશ્ચયનું સંલગ્ન શરીર અને મન સાથે જ નહિ પરંતુ આત્મા સાથે પણ થઈ ગયું હતું તે નિશ્ચય કેવી રીતે ડગે ? સ્વયજત્યર્કકરૈસ્તપ્તં હિમં વેદં ન શીતતામ્ ॥ બરફ ઉપર સૂર્યનાં કીરણોનો આતાપ ગમે તેટલો લાગે તોપણ તેથી બરફ પોતાની શીતળતા ત્યજતો નથી. તેવી જ રીતે તેજપાળભાઈના અનેક ચત્નો છતાં લાધાભાઈ અને મેઘરાજભાઈના મન ઉપર તેની કશી અસર થઈ નહિ. તેજપાળભાઈ પોતાને વતન પાછા ફર્યા.

અન્યાસ એમ ને એમ ચાલુ રહ્યો અને તેમાં ધીમે ધીમે આગળ વધતાં ધર્મનો રંગ અંતરૂને વધારે ને વધારે

રંગવા લાગ્યો. દીક્ષાને માટે મનની પરિપક્વ દશા ધાર્યા કરતાં વહેલી આવી પહોંચી. દીક્ષા અંગીકાર કરવાની પોતાના મનની અધીરતા લાધાભાષ્યએ પોતાના ગુરુવર્યને જણાવી, પરંતુ વડીલની આજ્ઞા વિના દીક્ષા ન આપવી એવો સંપ્રદાયનો નિયમ હતો એટલે તેજપાળભાષ્યનું હસ્ત-લિખિત આજ્ઞાપત્ર જો લાધાભાષ્ય મેળવે તો જ તેમને દીક્ષા આપી શકાય એવું પૂજ્ય શ્રીએ જણાવ્યું. ઉમંગના ઉભરામાં લાધાભાષ્ય તુરત ગુંદાલે આવ્યા અને વડીલ ભાષ્યને દીક્ષાનું આજ્ઞાપત્ર લખી આપવાની વિનંતિ કરી.

તેજપાળભાષ્યના મનનો દઢ વિચાર એવો હતો કે લાધાભાષ્યને કાંઈ પણ રીતે દીક્ષા લેવા દેવી નહિ. સ્નેહને વશ પડેલાં આત્મજનો માયાનો એકાએક ત્યાગ કરી શકતાં નથી, જોકે આત્માનું અર્ચિત શેમાં રહેલું છે એ તો તેઓ સારી પેઠે સમજે છે. તેજપાળભાષ્યએ શરૂઆતમાં તો કેટલાક દિવસ કશે નિશ્ચિત જવાબ આપ્યા વિના જ વીતાડી દીધા. તેમનું ધારવું એવું હતું કે એમ થોડા દિવસ કાઢી નાંખીને લાધાભાષ્યને નિરાંતે સમજૂતી આપવામાં આવશે તો દીક્ષા લેવાનો પોતાનો વિચાર તે માંડી વાળશે. સંસારમાં રહીને પણ ધર્મદરણી કરી શકાય છે, સંસાર પણ

જે નીતિથી ચલાવવામાં આવે તો તે સ્વર્ગસુખનું સાધન છે એવી અનેક રીતે લાધાલાઇને દીક્ષાથી દૂર રાખવાને માટે બોધ આપવામાં આવ્યો. પરંતુ તે બોધરૂપી જળખું એક બિંદુ પણ લાધાલાઇના મનરૂપી કમળ ઉપર ટંકી શક્યું નહિ ! જ્યારે અનેક યત્નો કર્યા છતાં કશું પરિણામ ન આવ્યું ત્યારે તેજપાળલાઇએ ગુસ્સો કરીને ઉત્તર આપી દીધો કે “ હું દીક્ષાની આજ્ઞા આપવાનો નથી. ”

હેવટનો આ જવાબ લાધાલાઇના ચિત્તને બહુ જ ઉદ્વેગ કરનારો થઈ પડ્યો. લાઇને અનેકાનેક વાર વિનંતિ કરી પરંતુ તેજપાળલાઇએ માન્યું નહિ. પરંતુ લાધાલાઇ એટલાથી હારી જાય તેમ નહોતું. મનનું ધાર્યું કાંઈ પણ રીતે કરવું જ એવો તેમણે દૃઢ નિશ્ચય કર્યો હતો અને તે પાર પાડવાને હરકોઈ ઉપાય કામે લગાડવાનો પણ તેમનો ઠરાવ હતો. બાળહઠ કહો કે રીસામણું કહો, પણ તેમણે વૈશાખ માસના પ્રખર તાપમાં ઘરના આંગણાની વચ્ચે ઉઘાડે શરીરે આખો દિવસ બેસી રહીને આતાપના લેવા માંડી. વડીલ લાઇ દીક્ષાની આજ્ઞા ન આપે તો કાયા-કષ્ટદ્વારા તપશ્ચર્યા કરવી એ તેમની ધારણા હતી. એક દિવસ-બે દિવસ-ત્રણ દિવસ તેમણે એમ કર્યા કર્યું. આહાર

પણ ઓછો કરી નાંખ્યો. લાધાભાઈનું આ સાહસ જોઈને તેજપાળભાઈ ગલરાઈ ગયા. લોકોમાં પણ વાત ચાલી અને ચામના લોકો લાધાભાઈની તપશ્ચર્યા જોવાને ઉલટવા લાગ્યા. ઘંણુઓ તેજપાળભાઈને ઠપકો પણ આપવા લાગ્યા કે “એમની આટલી બધી ઇચ્છા છે તો ભલે દીક્ષા લેવા દો, પણ આવી રીતે આતાપના લે છે તો થોડા દિવસમાં તેમને કાંઈ રોગ થઈ જશે.” આજસુધી લાધાભાઈ પોતાના વડીલ ભાઈને આજ્ઞા આપવાને સમજાવતા હતા, પરંતુ હવેથી લોકોએ લાધાભાઈની વડીલાત તેજપાળભાઈ પાસે કરવા માંડી. લાધાભાઈની તપશ્ચર્યાની એ અસર હતી. છેવટે નિરૂપાયે તેજપાળભાઈને લાધાભાઈના નિશ્ચય આગળ નમતું મેલવું પડ્યું. લોકો ચુંટી ખાવા લાગ્યા તે તેમનાથી સહન થયું નહિ અને તેમણે આજ્ઞાપત્ર લખી આપવાની હા કહી !

ગુંદાલાના સંભાવિત શ્રાવકો એકઠા થયા અને તેઓની વચ્ચે તેજપાળભાઈએ આજ્ઞાપત્ર લખી આપવું એવું ઠર્યું. લાધાભાઈને પણ ખોલાવવામાં આવ્યા. લાધાભાઈને વિશેષ નાણી જોવાને એક ગૃહસ્થે પ્રશ્ન કર્યો : “હે લાધાભાઈ ! તમે દીક્ષા લેવાની હા પકડી એકા છે, પણ ધર્મકરણી

કાંઈ સાધુ થવાથી જ થતી હશે? સંસારમાં રહીને પણ શું ધર્મકરણી કરી શકાય નહિ?”

“કરી શકાય; પણ મારું મન ખલુ લોભીઈ છે; તેને સંસારની સ્વરૂપ ધર્મકરણીથી સંતોષ નથી થતો. એટલે પછી શું કરું?” લાધાભાઈએ જવાબ આપ્યો.

“ગોળ અંધારે ખાઈએ તોપણ ગળ્યો લાગે; ધર્મકરણી સંસારમાં રહીને કરીએ તોપણ કર્મના બંધ ખપે અને સાધુ થઈને કરવાથી પણ કર્મના બંધ ખપે. તો પછી વડીલ ભાઈને દુલ્હીને દીક્ષા લેવાનું શું કારણ?”

લાધાભાઈએ હસીને ઉત્તર આપ્યો: “મેં એક વાર તો કહ્યું કે હું ખલુ લોભીઓ છું. ત્રાંખાનાણાંથી કે રૂપાનાણાંથી હું સંતોષ પામવાનો નહિ; મને તો સોનામહોર જોઈએ છે. એ સોનામહોર સંસારનો ત્યાગ કર્યા વિના કાઢીને મળી નથી અને મળવાની પણ નથી; તોપછી સોનામહોર મેળવવાના મારા ‘લોભ’ને તૃપ્ત કરવાને મારે ત્યાગ તો કરવો જ જોઈએ કે નહિ?”

આ ઉપરાંત લાધાભાઈના અભ્યાસની અને ધર્મસંબંધી જ્ઞાનની કસોટી કરનારા કેટલાક પ્રશ્નો પણ તેમને તે વખતે પૂછવામાં આવ્યા અને લાધાભાઈએ તેના ઉત્તરોવડે સૌને

સંતોષ આપ્યો. સૌના મનમાં તે જ વખતે વસી આવ્યું કે આ છોકરો ભવિષ્યમાં વિદ્વાનોના આશ્રયણરૂપ બનશે. મોટા ઉમંગ સાથે તેમણે પાસે રહીને તેજપાળભાઈ પાસે દીક્ષાનું આજ્ઞાપત્ર લખાવી આપ્યું અને તે લેઈને લાધાભાઈ ગુંદલા છોડી ગયા. એક સંસારી તરીકે તેમણે ગુંદલાનો કરેલો ત્યાગ એ છેવટનો જ હતો. તેજપાળભાઈએ એ પ્રમાણે પૂજ્યશ્રી દેવજી સ્વામીને ઉત્તમોત્તમ ભિક્ષા વહોરાવીને કૃતકૃત્યતા માની.

* * * * *

પંડિત શ્રી રત્નચંદ્રજી મુનિએ આ સંબંધે રચેલો શ્લોક નીચે પ્રમાણે છે:-

वैराग्यप्रतिबंधकेषु विविधांपायेषु कौटुंबिकैः ।

स्नेहेनारचितेष्वपि प्रतिदिनं वैराग्यवृद्धौ भृशम् ॥

तान् विज्ञाप्य यथार्थबोधवचनैराज्ञां च जग्राहय ।

तस्मै श्री गुरवे नमः प्रतिदिनं लाधाजि संज्ञाय मे ॥

અર્થ—અત્યંત વૈરાગ્યની વૃદ્ધિ થયા છતાં, કુટુંબી-ઓએ સ્નેહે કરી રચેલા વૈરાગ્યને રોકનાર એવા વિવિધ પ્રકારના ઉપાયો કરેલા; છતાં પણ યથાર્થ બોધવચન કરી તેમને સમજાવીને જે આજ્ઞાને ધારણ કરતા હવા એવા શ્રી લાધાજી નામના ગુરુદેવને મારા નમસ્કાર હો.

પ્રકરણ ૪ થું.

દીક્ષાગ્રહણ.

હવે લાધાભાઈના મનનો આનંદ સમાયો જતો નહોતો. મોટે કબ્જે પણ પોતાની ધારણા પૂરી થવાનો સમય આવ્યો. જોઈને તેમને જે હર્ષ થતો હતો તેનું વર્ણન આ કલમથી કરી શકાય તેમ નથી. ગુંદાલેથી નીકળીને તે પોતાના પૂજ્ય ગુરુજીને જઈને મળ્યા અને આજ્ઞાપત્ર તેમના કરકમળમાં મેલ્યું. પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામી લાધાભાઈ અને મેઘરાજભાઈને સાથે રાખીને જૂદે જૂદે સ્થળે ફરતાં કાઠિયાવાડમાં પાછા ફર્યા અને સંવત ૧૯૦૩ના વૈશાખ માસમાં વાંકાનેર ખાતે પધાર્યા. તેમનું વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરવાને શ્રાવકો ઉપરાંત અન્યધર્મીઓ અને રાજ્યના અમલદારો પણ વારંવાર આવવા લાગ્યા. લાધાભાઈનો અભ્યાસ ઉપરનો પ્રેમ અને ખંત એટલો અનુપમ હતાં કે થોડા પણ પરિચયવાળાને તેમના એ ગુણોની પ્રતીતિ થયા વિના રહેતી નહિ. આથી અલ્પવયસ્ક લાધાભાઈ તરફ અનેક સજ્જનોનાં મન આકર્ષાયા વિના રહ્યાં

નહિ. એ વખતે લાધાભાઈ સંસારીની અવસ્થામાં હોવા છતાં જૈન શાસ્ત્રોના અભ્યાસમાં ગુંથાયા હતા. અભ્યાસમાં તે એટલા નિમગ્ન બની જતા કે જન્મવાનો વખત થયો હોવાનું જ્ઞાન પણ તેમને રહેતું નહિ. કોઈ ખાસ આવીને સૂચના કરે અથવાતો હાથમાંનું અભ્યાસનું પુસ્તક ઝુંટવી લેઈને એક બાજુએ મૂકી દે ત્યારે જ તેમને દેહને ભાડું આપવાનું પણ સૂજતું !

લાધાભાઈના આ અનુપમ ગુણ ઉપર સ્વાભાવિક રીતે જ વાંકાનેરના સંઘને અનુરાગ ઉત્પન્ન થયો અને, ભવિષ્યના એ મહાપુરૂષની દીક્ષાનો મહોત્સવ વાંકાનેરમાં જ થાય એવી તેમને ઉત્કટ જિજ્ઞાસા ઉત્પન્ન થઈ. સૌનો એક નિશ્ચય થયો એટલે તેમણે પૂજ્ય શ્રીને લાધાભાઈને દીક્ષા આપવા માટે વાંકાનેરના સંઘને કૃતાર્થ કરવા વિનંતિ કરી. એટલામાં પૂજ્ય શ્રીના આ અંચળ શિષ્યની વાત વાંકાનેરના ના. રાજસાહેબના જ્ઞાણવામાં આવી અને ઇચ્છાપૂર્વક એ નાના ભાવસાધુનું ઉપદેશકથન શ્રવણ કર્યું. તે નામદારનું મન પણ એમના તરફ આકર્ષાયું. સ્વદેશે પૂજ્યતે રાજા વિદ્વાન્સર્વત્ર પૂજ્યતે એ સત્ય છે. ના. રાજસાહેબે પણ પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામીને આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરી કે લાધા-

ભાઈની દીક્ષાના ઉત્સવથી તો વાંકાનેરને જ ભાગ્યશાળી થવા દો. છેવટે પૂજ્ય શ્રીએ અનુમતિ આપી, અને સંવત ૧૯૦૩ ના વૈશાખ સુદ ૮ ને પવિત્ર દિવસે લાધાભાઈએ પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી. શ્રાવણમાં ધર્મના ઉદ્યોતને પ્રકાશિત કરવા માટે મોટી ધામધૂમ કરીને પોતાની ધર્મશ્રિયનું દર્શન કરાવ્યું. લાધાભાઈ તે સમયથી લાધાજી સ્વામી થયા, આત્માના એક મુખ્ય ધ્યેયને સિદ્ધ કરવાના આશ્રમના ત્યાગરૂપ દ્વારમાં તેમણે પગ મેલ્યો અને અણુગાર ધર્મ પાળવાની શરૂઆત કરી.

જૈન સૂત્રગ્રંથોમાં કહેલા અણુગાર ધર્મનું પરિપાલન અતિ કષ્ટસાધ્ય છે છતાં એ ધર્મ પાળવામાં જ ‘ખરો ત્યાગ’ રહેલો છે એમ કહ્યા વિના નહિ ચાલે. ‘ત્યાગ’ને માટે પણ કેળવણી અને સંસ્કારોની મોટી અગત્ય છે, સંસારમાં સુખે વિહરતા એક જીવાન કે પ્રૌઢ વયના પુરૂષને ત્યાગની અભિલાષા થઈ કે તુરત થોડું ધર્મજ્ઞાન મેળવીને મોટી ધામધૂમથી દીક્ષાનો વરઘોડો કઢાવી દીક્ષિત થઈ જવું એ પૃથ્વીમાં કેટલાક સુધારાને અવકાશ રહેલો છે. દીક્ષાની પદ્ધતિ જે પૂર્વે ગ્રહણ કરવામાં આવતી હતી અને જેને વિષે સૂત્રગ્રંથોમાં અનેક દૃષ્ટાંતો જોવામાં આવે છે, તે પદ્ધ-

તિની જાળવણી કરવી એ એક ફરજ છે અને સૂત્રમંથોર્મા કહેલા અણુગારધર્મનું પરિપાલન કરવું એ બીજી ફરજ છે. આ બંને ફરજોનું પરિપાલન ન થાય તો જે મુખ્ય ફરજનું પરિપાલન કરવું જોઈએ તે બીજી ફરજ છે. દીક્ષાની પદ્ધતિને વળગી રહેવું અને અણુગારધર્મ પૂરી રીતે પાળવાનું સામર્થ્ય દીક્ષાના ઉમેદવારમાં છે કે નહિ એ ન જોવું: એ સ્થિતિ આજકાલ બહુધા જોવામાં આવે છે. પદ્ધતિનો ભલે ત્યાગ થાય પરંતુ ત્યાગ કરનાર ત્યાગાભિલાષીનું સામર્થ્ય, તો ત્યાગને માટે સારી પેઠે ફળવાવું જોઈએ. ત્યાગની ફળવણી વિના ત્યાગ કરનારા અધૂરા ધડાઓ ઉભય દિશા-એથી બ્રહ્મ થઈને ભવબ્રમણ કરતા અત્યારે પણ જોવામાં આવે છે. ત્યાગાભિલાષી શિષ્યોને સાધુઓએ પોતાની સાથે રાખીને તેમને અભ્યાસ કરાવવો એટલું જ બસ નથી; પરંતુ ભવિષ્યમાં જે મોટા ત્યાગ તેને કરવાનો છે તે ત્યાગની ફળવણી તેને એ જ અવસ્થામાંથી મળવી જોઈએ અને સાધુના જે કષ્ટસાધ્ય ત્યાગધર્મો છે તે ધર્મોનું પ્રાથમિક પાલન પણ તેની પાસે કરાવવું જોઈએ. અત્યાર-સુધી જે સ્થૂળ હિંસા કરતો નહોતો તેને માથે એકાએક સૂક્ષ્મ હિંસાનો પણ ત્યાગ કરી નાંખવાનું વિષમ કાર્ય આવી

પડવાનું છે, અરે, એટલું જ નહિ પણ આજસુધી તે સ્થૂળ હિંસા પોતાના મનથી માત્ર કરતો નહિ, તેણે કાંઈ તેવું આશ્વ્રત અંગીકાર કર્યું નહોતું, પણ હવે તો તેને માથે એકાએક સૂક્ષ્મ હિંસા પણ વર્જવાનું ‘મહાવ્રત’ ખાવી પડવાનું છે અને તેનું પરિપાલન જરા પણ સખલન કર્યા વિના તે કરી શકશે કે કેમ તે તપાસ્યા વિના—તે વિષે તેની જરા પણ કસોટી કાઢ્યા વિના એકાએક તેને માથે એ મહાવ્રતનો ખોળો મેલવો ઉચિત નથી. ખાળકને દૂધ પચાવવાની ટેવ હોય છે અને દૂધના પોષણથી તે મોટું થતું જાય છે, તેને એકાએક ચણા ખાવા માટે આપવામાં આવે તો તેનું શું પરિણામ થાય ? કાંઈએ તેને કહ્યું હોય કે તે ચણા મીઠા લાગે છે તેથી લલચાઈને કિંવા પોતાને તે ચણા સારા, શોભીતા અથવા શરીરને સુદૃઢ કરનારા લાગ્યા હોય તેથી લોભાઈને તે તો ચણા ખાવા લાગી જાય, પરંતુ કહેવાની જરૂર નથી કે એ ચણા તેને પચી શકતા નથી અને અજીર્ણ રોગને તે વશ થાય છે. દૂધ ઉપરથી આગળ વધીને ભાત, નરમ રોટલી વગેરે અન્ન એ ખાળક પચાવતાં શીખે ત્યારપછી એ મીઠા, શોભીતા અને શરીરમાં કૌવત લાવનારા ચણા ખાવાને તેને આપવામાં આવે તો—

જોરાક પચાવવાની તેને મળેલી એ કળવણીથી—તે ચણાને પચાવી શકે. તે પહેલાં તેને ચણા ખાવા આપનાર વડીલને કાણુ, હાપણુદાર કહે ? તેવી જ રીતે અણુવ્રત પચાવવાની ત્યાગાભિલાષીની શક્તિની કસોટી કરવી જોઈએ, એ કસોટીમાં તે નિષ્ફળ નીવડે તો તેની એ શક્તિને કળવવાનો યત્ન કરવામાં આવવો જોઈએ અને એ યત્નને સંકળતા મળ્યા પછી જ તેને માથે મહાવ્રતના પરિપાલનનો જોગ મેલવો જોઈએ. દીક્ષાની ક્રિયા કરવામાં આવતી વખતે દીક્ષાના મંત્રોદ્ધાર દીક્ષાના અભિલાષીને કહેવામાં આવે છે કે આજસુધી તેં સાગાર ધર્મ પાળ્યો પણ હવે તું અણુગારધર્મમાં પ્રવેશ કરે છે. તેમાં તારે પાંચ મહાવ્રતો પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિના મુખ્ય ધર્મો પાળવાના છે જેના ઉપવ્રતો તો અનેકાનેક છે. વળી સમસ્ત જીવન પરોપકારમાં જ ગાળવાનું છે અને ‘ ત્યાગ ’ નામને સાર્થક કરવાને સર્વથા સાવધ યોગનો સૌથી પહેલો ત્યાગ કરવાનો છે. આ ધર્મો યતાવનારા દીક્ષામંત્રાની સાથે તેનું વ્યાખ્યાન પણ જો દીક્ષા વખતે શિષ્યને સંભળાવવામાં આવતું હોય તો એ પૃથા પસંદ કરવા જેવી છે.

દીક્ષાનું આ તાત્પર્ય જાળવવાને માટે હાલમાં પ્રચ-

લિત રીતિમાં કેટલાક સુધારાને અવકાશ હોય એવું સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. દીક્ષાના ઉમેદવારને ઘેર ઘેર મિષ્ટાન્નો જમવા મોકલવો, તેને ખીજ અનેક જાતનાં લાડ લડાવવાં અને દીક્ષાના ઉત્સવને માટે 'ઉત્સવ' શબ્દને સાર્થક કરનારી જે કાંઈ ધામધુમ જોઈએ તે કરતાં દીક્ષાના ઉમેદવારને સ્થૂળ દેહને કિંવા મનને અભિતુષ્ટ કરે તેવા પ્રકારની ધામધુમો કરવી એ કોઈ પણ રીતે ઇષ્ટ નથી. દીક્ષાનો જે ઉમેદવાર થોડા વખત પછી અણુગાર થઈ જવાનો છે તેને જિહ્વાલૌક્યને વશવર્તી બનાવે તેવાં મિષ્ટાન્નો જમાડવાં જોઈએ નહિ પરંતુ તેની ત્યાગવૃત્તિને ખીલવે તેવો સુક્રો લુખ્ખો અહાર આપવો જોઈએ—બલકે ખરે દીક્ષાભિલાષી ઇચ્છાપૂર્વક તેવાં મિષ્ટાન્નો ન જમે અને જૂદા જૂદા રસો તથા વિગય પદાર્થોનો ત્યાગ કરવાની પોતાની શક્તિને કસોટીની સરાણે ચડાવવા માટે તત્પર રહે. એક એક પરિગ્રહનો ત્યાગ કરવાની શક્તિ કેળવવાને પણ ઘણા પરિષદો સહન કરતાં શીખવું જોઈએ છે. સમિતિઓ અને ગુપ્તિઓની કેળવણી તો દીક્ષાના ઉમેદવારને બહુધા નથી જ અપાતી એમ કહીએ તો ચાલે. પરિણામ એ આવ્યું છે કે શ્રાવણ સાથે 'તું તાં' કરીને લડતા-ઝગડતા અને બાપાસમિતિના

ધર્મને બદલે બાહ્ય વિનય-સમ્યતાને પણ વિસરી ગએલા કાંઈ કાંઈ સાધુઓ આજકાલ જોવામાં આવે છે. શિષ્ય દીક્ષા લે ત્યાંસુધી તેના ઉપર ગુરૂનો ભાવ બતાવવાને તથા તેને પ્રસન્ન રાખવાને કેટલીક વાર ગુરૂઓ પોતે જ શિષ્યને લાડ લડાવવાનો યત્ન કરતા જોવામાં આવે છે. સાધુધર્મ એ પ્રકારનો નથી એ તો સ્પષ્ટ જ છે, પરંતુ આ લાડની અસર એ થાય છે કે બહુધા તે શિષ્ય શિથિલ ચારિત્ર્ય-વાળો નીવડે છે. દીક્ષાપ્રસંગે હદ બહાર ધામધુમ કરવાની પૃથા પણ વર્જનીય છે. એ વાત ખરી છે કે એવી ધામ-ધુમ કરવાનું કાંઈ સાધુઓ આવકોને કહેતા નથી, પરંતુ આવકોના જે કાર્યથી ભવિષ્યમાં કાંઈ અનર્થ ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ જણાય, અથવા ત્યાગના અભિલાષી શિષ્યના મન ઉપર કાંઈ વિરુદ્ધ અસર નીપજવા જેવું જણાય તે કાર્યને અટકાવીને ભવિષ્યના માઠા પરિણામમાંથી સૌ કોઈને બચાવી લેવા એ ધર્મ તો સાધુઓએ બજાવવાની હવે જરૂર જણાય છે. દીક્ષાની ચોક્કસ પદ્ધતિને જ વળગી રહીને સં-તોષ માનવો તે કરતાં દરેક નવદીક્ષિત ખરો અને સંપ્રદા-યને જ નહિ પરંતુ પ્રત્યેક મનુષ્ય પ્રાણીને ઉપયોગી થઈ પડે તેવો આત્માર્થી સાધુ બને તે તરફ-તેનામાં તેવા ગુણો

ખીલવવા તરફ વિશેષ કાળજી રાખવાની જરૂર છે. સાધુ-
ધર્મનું જે નવનીત છે—તરવ છે, તેને સાચવી રાખવાની જ
માત્ર જરૂર છે. દીક્ષાની ક્રિયાનું બહારનું ખોળીયું બદલાઈ
જાય તેની કાળજી રાખવાની હવે જરૂર જણાતી નથી.

દીક્ષા સંબંધે આટલા આસ્તાવિક વિવેચન પછી
અત્ર કહેવાની જરૂર છે કે પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામી ત્યાગા-
બિલાષી શિષ્યમાં ત્યાગ તરફની અભિરૂચિ અને યોગ્યતાનું
પૂરતું પ્રમાણ જોવામાં આવ્યા વિના તેને દીક્ષા આપવાનો
ચોતે વિચાર કરતા નહિ. લાધાભાઈની વય કાંઈક નાની
હતી, તોપણ પૂર્વના સંસ્કારને લીધે એ નાની વયના દેહ
અને મનમાં મોટી વયના ગુણો આવિર્ભૂત થયા હતા એ
પૂજ્ય શ્રીએ સ્પષ્ટ રીતે જોયું હતું અને વિશેષમાં વડીલ-
ભાઈ પાસેથી અનુજ્ઞા મેળવતાં તેમણે જે શ્રમ લીધો હતો
તેમાં ત્યાગના અબિલાષની તીવ્રતા સ્પષ્ટ દેખાઈ આવી
હતી, એટલે તેમને દીક્ષા લેવા દેવામાં પૂજ્યશ્રી સંમત
થયા હતા. અનેક પ્રસંગે લાધાભાઈની સહનશક્તિની કસોટી
પણ તેમણે કરી હતી. દેશકાળ બદલાતો જાય છે એ
પૂજ્યશ્રીના ધ્યાનમાં હતું. આચીન સમયના અણગારો જે-
ટલો કંઈ આચારધર્મ પાળવાનું આધુનિક સમયમાં નથી

બનવું એ તે સારી પેઠે સમજતા હતા અને તેથી પ્રત્યેક નવદીક્ષિત કઠણમાં કઠણ આચારને પાળવાની લોલુપતામાં વાચન, ચિંતન અને મનન કરવામાંથી બ્રહ્મ ન થાય તે તરફ ખાસ લક્ષ રાખતા. કહેવાનું તાત્પર્ય એ નથી કે તે પોતાના શિષ્યોના આચારધર્મને શિથિલ થવા દેતા, પરંતુ આચારનો ગૂઢ હેતુ વિચારને સુધારવાનો હોય છે તેટલા માટે વિચારને પણ બ્રહ્મ કરે તેટલા પ્રમાણસુધી આચારમાં શિથિલતા પ્રાપ્ત ન થવી જોઈએ એ ધ્યાનમાં રાખીને માત્ર અણુસમંજયે કઠણ આચાર પાળ્યે જવો અને તેની પાછળ અભ્યાસ, જ્ઞાનચર્યા અને અન્ય પરોપકારી કાર્યોનો ભોગ આપવો એવી કેટલાક સાધુઓની પ્રણાલી તેમને પસંદ પડતી નહિ. પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામીના ધર્મ અને આચાર સંબંધી વિચારો ઉદાર હતા, તથાપિ ધર્મના મૂળ સૂત્રોને બાધક થાય તેવા કોઈ પણ માર્ગે તેઓ જતા નહિ તેમજ શિષ્યોને તેવે માર્ગે નહિ જવાનો બોધ કરતા. જૈન સાધુઓના મુખ્ય ધર્મોનું પરિપાલન-મહાવ્રતાદિનું પરિપાલન ઉત્તમ રીતે થવું જોઈએ, અને આચાર વિચારની ઉદારતાના કારણ-જહાના હેઠળ એનો ભંગ તો કોઈ પણ રીતે ન જ થવો જોઈએ એ એમના મનનો દૃઢ નિશ્ચય હતો. આ

કારણથી કોઈ પણ શિષ્ય કે સાધુને કોઈ બહાના હેઠળ ખરેખરા શિથિલ આચારમાં સપડાતો જેતાં તો સત્વર તે ચેતી જતા અને તેની મનોવૃત્તિને ખરે માર્ગે વાળવાને યત્ન કરતા. નવદીક્ષિતના સંબંધમાં પણ તે પોતાના આ નિશ્ચયને વળગી રહીને જ કામ લેતા. સાધુના ધર્મ બળવવાનો બોળે માથે લેનાર ભવિષ્યમાં પોતાની ફરજો યથાસ્થિતપણે બળવી શકે તેટલા માટે તેણે સૌથી મોટું કાર્ય જ્ઞાન સંપાદન કરવાનું છે અને તેણે અભ્યાસમાં જ ચિત્ત જોડી રાખવાની બહુ જરૂર છે. કેટલાક નવદીક્ષિતો, જાણે કે પોતે થોડું-ધણું જણીને સાધુનો વેશ પહેરતા થયા એટલે હવે પોતાને ધર્મનું સંઘળું જ્ઞાન મળી ચૂક્યું એવી રીતે વર્તે છે અને અભ્યાસ કરવાને બદલે શ્રાવકો સાથે ગપાટા મારવામાં કે ઉંઘવામાં દિવસ ગાળે છે. પૂજ્યશ્રી દેવજી સ્વામીની નજર હેઠળ કોઈ પણ નવો સવો સાધુ આવો શિથિલાચારી રહી શકતો નહિ. “મને વિદ્યા ચડતી નથી” એવું કારણ બતાવીને અભ્યાસથી અળગા રહેનારને પણ તે અભ્યાસ કરાવતા અને છેવટે બતાવી આપતા કે ઉઘસથી માણસ વિદ્યાને વશ કરી શકે છે.

દીક્ષા લીધા પછી પણ લાધાજી મહારાજનો અભ્યાસ

એકસરખી રીતે ચાલુ રહ્યો. તેમના લઘુ બંધુ મેઘરાજ-
ભાઈ પણ દીક્ષાના અભિલાષી હતા, પરંતુ પૂજ્ય શ્રી દેવજી
સ્વામીએ તેમની નાની વયને લીધે તેમને દીક્ષા માટેની પરિ-
પક્વ દશામાં જોયા નહિ અને તેથી ભવિષ્યમાં દીક્ષા આપવાનું
મન સાથે ધાર્યું. છતાં મેઘરાજભાઈ પૂજ્ય શ્રીની સાથે જ
રહેવા લાગ્યા. લાઘાજી મહારાજની દીક્ષા પછી પૂજ્ય શ્રીએ
વાંકાનેરમાંથી વિહાર કર્યો અને ધીમે ધીમે ગ્રામાન્તર કરતા
તેઓ પોતાના શિષ્યમંડળ સમેત દીંબડીમાં આવી પહોં-
ચ્યા. તે વર્ષનું ચાતુર્માસ પણ દીંબડીમાં જ ઠરાવ્યું, એટલે
લાઘાજી મહારાજનું પહેલું ચાતુર્માસ પણ સંપ્રદાયના મુખ્ય
સ્થળમાં જ પીત્યું.

*

*

*

*

પંડિત મુનિરાજ શ્રી રત્નચંદ્રજીએ પૂજ્ય શ્રી લાઘાજી
સ્વામીની દીક્ષા સંબંધે રચેલો શ્લોક આ નીચે આપ્યો છે:
સિક્ત્વા યોડનુજબાંધવસ્ય હૃદયે વૈરાગ્યબીજં ધ્રુવં ।
બહ્ન્યઞ્ચાંકધરાબ્દમાઘવસિતે પક્ષે તૃતીયાદિને ॥
વાંકાનેરપુરે ગુરોઃ સુરજિતોડમ્યર્ણે પ્રવત્રાજશં ।
તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ પ્રતિદિનં લાઘાજિ સંજ્ઞાય મે ॥
અર્થ—જે નાના ભાઈના હૃદયને વિષે નિશ્ચય વૈરા-

૪૨ પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીનું જીવનચરિત્ર.

ગ્યનાં બીજ સિંચીને ૧૯૦૩ ના વૈશાખ સુદ ૩ ને દિને વાંકાનેર શહેરને વિષે દેવજીસ્વામી પાસે સુખકારી પ્રવળ્યા લેતા હવા, એવા શ્રી લાધાજી નામના ગુરુદેવને મારા નમસ્કાર હો.

પૂજ્યશ્રી લાધાજી સ્વામીના નાના ભાઈ મેધરાજભાઈની દીક્ષા સંબંધે પં. મુ. શ્રી રત્નચંદ્રજીએ રચેલો શ્લોક નીચે પ્રમાણે છે:—

જ્યેષ્ઠે શુક્લદલે ચતુર્થદિવસે વર્ષે દ્વિતીયે તતઃ ।
સ્ત્ર્યાતે લિંબહિપત્તને ગુરુવરશ્રીપૂજ્યપાદાન્તિકે ॥
યેનોદારધિયા પ્રવર્તિતમહે પ્રવ્રાજિતઃ સોદરઃ ।
તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ પ્રતિદિનં લાધાજિ સંજ્ઞાય મે ॥

અર્થ—ત્યારપછી બીજે વર્ષે પ્રખ્યાત એવા લીંબડી શહેરને વિષે ગુરુમાં પ્રધાન એવા શ્રી દેવજી સ્વામીના પાસે ૧૯૦૪ ના જ્યેષ્ઠ સુદી ૪ ને દિને મહોત્સવ પ્રવર્તે છે તે જો ઉદાર બુદ્ધિએ કરી સહોદર ભાઈને પ્રવળ્યા દેવરાવતા હવા એવા શ્રી લાધાજી નામના ગુરુદેવને મારા નમસ્કાર હો.

એ વિષે શાસ્ત્રી ભાણજીભાઈએ રચેલો શ્લોક નીચે મુજબ છે:—

સ્વાત્માનં તૂદ્ધર્તુ નાન્યોપાયોસ્તિ નૌ હિ ભવમધ્યે ।
મચિત્તવ્યા મુનિદીક્ષા સંચિત્પેત્યં વ્રતં જુભૌ દધતુઃ ॥

અર્થ—પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામીનું વ્યાખ્યાન શ્રવણ કરી બંને બાઈને વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે આ અસાર સંસારરૂપી સમુદ્રનો પાર પામવામાટે મુનિની દીક્ષા વિના બીજો કોઈ માર્ગ નથી એમ વિચારી બંને બાઈએ પૂજ્ય શ્રી પાસે દીક્ષા લીધી.

પ્રકરણ ૫ મું.

અભ્યાસ અને તેની પદ્ધતિ.

અભ્યાસ અર્થાત વાચન, મનન અને નિદિધ્યાસન એ સાધુજીવનની સફળતાની મુખ્ય ચાવી રૂપ છે. જગત્માં જૈન ઉપરાંત રામાનુજ, શૈવ, વૈષ્ણવ, આર્ય-સમાજ, બૌદ્ધ, ખ્રિસ્તી, ઇસલામ વગેરે અનેક પંથ, ધર્મ કિંવા મતના સાધુઓ ચોતરફ ફરી રહ્યા છે જેમના મોટા વર્ગ તો જગતને એક મોટા બોજરૂપ થઈ પડેલો જેવામાં આવે છે.

૪૪ પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીનું જીવનચરિત્ર.

એ પ્રકારના સાધુઓ નથી પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરી શકતા કે નથી તેઓ ઉપદેશ કે જ્ઞાનવડે બીજાઓનું કલ્યાણ કરી શકતા. સાધુતાની બે મુખ્ય ફરમો પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરવાની અને પરને તેમના આત્માનું કલ્યાણ કરવામાં સહાયબૂત થવાની છે અને તે જ કારણથી વિદ્વાન પુરૂષોએ જ્ઞાનને અગ્ર પદ આપ્યું છે. પદમં નાર્ણ તથો દયા અર્થાત્ પ્રથમ જ્ઞાન અને પછી દયા, તેમ જ જ્ઞાનાદેવ હિ મુક્તિઃ સ્યાત્ અર્થાત્ જ્ઞાનથી જ મુક્તિ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે ઇત્યાદિ વચનામૃતો જ્ઞાન મેળવવાના સાધનરૂપ અભ્યાસની મહત્તા પ્રતીત કરાવે છે. અભ્યાસ વિના સ્વહિત અને પરહિતની સાધના થઈ શકશે નહિ એવી માન્યતાથી મહારાજ શ્રી લાધાજી સ્વામીએ દીક્ષા અંગીકાર કર્યા પછી પણ ઉત્સાહપૂર્વક અભ્યાસ ચાલુ કર્યો.

લીંબડીના પ્રથમ આતુર્માસમાં લાધાજી સ્વામીએ ગુરૂર્વર્ષ શ્રી દેવજી સ્વામી પાસે જ અભ્યાસ પૂરો કર્યો. તે આતુર્માસમાં લીંબડીમાં દસ મુનિવરો ખિરાળ્યા હતા. પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામી, વનાજી સ્વામી, કાનજી સ્વામી, નથુજી સ્વામી, દીપચંદ્રજી સ્વામી, દેવકરજી સ્વામી, જ્યેષ્ઠજી સ્વામી, જીવજી સ્વામી, ડાહ્યાજી સ્વામી, અને લાધાજી સ્વામીને

એ આતુર્ભાસમાં પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામી ઉપરાંત બીજા મુનિવરો તરફથી પણ અભ્યાસમાં મદદ મળતી હતી. પરંતુ ત્યારપછી અભ્યાસને માટે કંઈ ચોક્કસ ગોઠવણની ખાસ જરૂર હતી. પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામીએ લાધાજી સ્વામીના વિદ્યાગુરૂ તરીકે મહારાજ શ્રી મોટા સવજી સ્વામીને પસંદ કર્યા અને લાધાજી સ્વામીને સવજી સ્વામીની સાથે રહેવાની આજ્ઞા કરી.

વિદ્યાભ્યાસ કરનાર શિષ્ય અભ્યાસને માટે ગમે તેટલો ઉત્સુક રહ્યાં કરે પરંતુ ત્યાંસુધી ગુરૂમાં તેવી ઉત્સુકતા હોતી નથી ત્યાંસુધી અભ્યાસ સારી રીતે ચાલતો નથી બલકે શિષ્યની અભિલાષાને તૃપ્તિ મળી શકતી નથી. જ્યાં વિદ્યાભ્યાસ કરનાર શિષ્ય અને કરાવનાર ગુરૂ ઉભય એકસરખા ખંતીલા અને ઉદ્યમી હોય છે ત્યાં અભ્યાસની પ્રગતિ ખેવડી થાય છે. સવજી સ્વામી પાસે લાધાજી સ્વામી અભ્યાસ માટે રહેવા લાગ્યા ત્યારથી લાધાજી સ્વામીનો અભ્યાસ ખેવડી ગતિથી આગળ વધવા લાગ્યો કારણકે ઉભયનો ઉત્સાહ એકસરખો હતો. એજ વર્ષમાં એટલે સંવત ૧૯૦૪ના જોડ સુદ ૪ ને દિને લાધાજી સ્વામીના લઘુ બધુ એધરાજભાઈએ પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામી પાસે લીંબડીમાં

પ્રવળ્યા અંગીકાર કરી. મેઘરાજભાઈને પણ પોતાના વડીલ બંધુની આજ્ઞા અપાવવામાં લાધાજી સ્વામીએ પરિશ્રમ લીધો હતો. એ સત્ય જ છે કે જે આત્મા પોતાનાં નેત્રો વડે જે માર્ગે પોતાનું કલ્યાણ જુએ છે, તે આત્મા તેજ માર્ગે બીજાઓને વાળવામાં પણ તત્પર રહે છે. તે વખતે પોતાનાં નેત્રોને તે સંસારી દષ્ટિનાં મેલાં ચશ્મા ચડાવ્યા વિના જ આજ્ઞા કરે છે કે “તને જે હિતકર દેખાય તે આચર અને બીજાઓને તે માર્ગે દોર.” મેઘરાજભાઈની ઇચ્છા પણ દીક્ષા અંગીકાર કરવાની હતી અને લાધાજી સ્વામીની જગ્યાએ જે કોઈ બીજો સંસારી દષ્ટિવાળો સાધુ હોત તો તે સ્વાભાવિક રીતે જ એમ કહેત કે: “ભાઈ મેઘરાજ! મેં દીક્ષા લીધી છે અને તું પણ જે દીક્ષા લઈશ તો વડીલ ભાઈ સંસારમાં એકલા પડી જશે માટે તું દીક્ષાના વિચારથી નિવૃત્ત થા.” પરંતુ લાધાજી સ્વામીની નિર્મળ દષ્ટિને સંસારનાં સુખદુઃખની વાસનાનું દર્શન જ થતું નહોતું અને તેથી મેઘરાજભાઈને પણ દીક્ષા લેવામાં ઉલટા ઉત્સાહિત થયાં હતા. પોતાનાં આપ્ત અને પ્રિય જનોને દીક્ષાને માટે ઉજમાળ કરવાં એ ગુણ કોઈક જ સંસારીમાં જોવામાં આવે છે. આવા જ પ્રકારનો મનસ્ત્યાગ પૂજ્ય શ્રી

દેવચંદ્રજી સ્વામીના સંસારપક્ષના પિતા રંગજીભાઈએ દર્શાવ્યો હતો તે પણ ભાગ્યે જ ભૂલી જઈ શકાશે. રંગજીભાઈ અને દેવચંદ્રભાઈ-પિતા અને પુત્ર બંનેએ એકી સાથે પ્રવૃત્તિ અંગીકાર કરી હતી. ત્યાગમાં રૂચિ ધરાવતા છતાં સંસારની વાસનાનો એક આણુ પણ અંતરમાં ધરાવનારો એવો જો કોઈ બીજો પિતા રંગજીભાઈને સ્થળે હોત તો તે પોતાની સાથે પોતાના પુત્રને પણ દીક્ષાને માટે તૈયાર કરત નહિ ! તેના મનમાં તે વખતે એવું જ લાગત કે “હું ભલે ત્યાગી થઈ, પણ આ આશાભર્યો પુત્ર ભલે સંસારમાં જ રહે કષ્ટશુકે તે પોતાની ચપળતાથી સંસારમાં માફ નામ કાઢશે-મારો વંશ રાખશે.” પરંતુ નહિ, રંગજીભાઈમાંથી સંસારની વાસના એટલી તિરોહિત થઈ ગઈ હતી કે તેમને પોતાના સંસારી વંશની જરા પણ ધ્યાન રહી નહોતી. તેમને તો માત્ર પ્રવૃત્તિમાં જ પોતાનું અને પોતાના પુત્રનું ખર્ચ કલ્યાણ દેખાતું હતું અને તેથી સંસારનાં મેલાં ચશ્મા તેમની આંખોપર ક્ષણભર પણ ઠરી શકતાં નહિ. * એવી

• એવો જ મનસ્ત્યાગનો દાખલો. પૂજ્ય શ્રી દીપચંદ્રજી ના સંબંધમાં આપી શકાશે. તેમણે તેમના બે ભાઈઓની સાથે એટલે કે ત્રણે ભાઈઓએ દીક્ષા અંગીકાર કરી હતી. પંડિત શ્રી નાગજી મુનિ અને તેમના સંસાર પક્ષના પિતા જીવજીભાઈના દર્શાવેલ પણ તેવા જ મનસ્ત્યાગનો છે.

જ રીતે લાધાજી સ્વામી પણ મેધરાજલાઇને સંસારથી વિરક્ત થએલા જોઇને અતિ આનંદ પામ્યા.

ત્યારપછી લાધાજી સ્વામી પોતાના વિદ્યાગુરુ સવજી સ્વામીની સાથે જ વિહાર કરવા લાગ્યા. તેમણે ખીજું ચાતુર્માસ સંવત ૧૯૦૪માં જ મહારાજ શ્રી સવજી સ્વામીની સાથે જેતપુરમાં કર્યું. ત્રીજું ચોમાસું પણ તેમની જ સાથે રહીને ધોલેરામાં કર્યું. ધોલેરાના ચાતુર્માસમાં મહારાજશ્રી દીપચંદ્રજી સ્વામી અને નવદીક્ષિત મુનિ શ્રી મેધરાજજી પણ સાથે રહ્યા હતા. એ પ્રમાણે બે ચાતુર્માસ, સવજી સ્વામીના સંગાથમાં ગાળ્યા પછી સંવત ૧૯૦૬ નું ચાતુર્માસ નવાનગરમાં અને સંવત ૧૯૦૭નું ચાતુર્માસ જેતપુરમાં પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામીની સાથે રહીને અભ્યાસ કરવામાં ગાળ્યાં. નવાનગરના ચાતુર્માસમાં તેમની સાથે સુંદરજી સ્વામી હતા અને જેતપુરના ચાતુર્માસમાં સુંદરજી સ્વામી, દીપચંદ્રજી સ્વામી તથા સંધજી સ્વામી સાથે હતા. પુનઃ તેમણે સવજી સ્વામીનો સંગાથ શોધ્યો અને પૂજ્યશ્રીની આજ્ઞા લઇને કચ્છમાં ગયા. સંવત ૧૯૦૮નું છઠું ચાતુર્માસ માંડવીઅંદરમાં કર્યું તેમાં એકંદર ચાર સાધુઓ બિરાજ્યા હતા જેમાં દેવકરણજી સ્વામી અને મેધરાજજી સ્વામી હતા.

એ પ્રમાણે ફેટલોક વખત કચ્છમાં રહીને લાધાજી સ્વામી સ્વજી સ્વામીની સાથે કાઠિયાવાડમાં પધાર્યા અને સાતમું ચાતુર્માસ ૧૯૦૯માં જેતપુર મુકામે કર્યું, જે વખતે તેમની સાથે જોપળજી સ્વામી અને મેઘરાજજી સ્વામી હતા. પુનઃ પૂજ્ય શ્રીએ કચ્છમાં વિહાર કર્યો એટલે લાધાજી સ્વામી તેમની સાથે રહીને અભ્યાસ કરવા કચ્છમાં ગયા અને ૧૯૧૦ નું ચાતુર્માસ માંડવીમાં કર્યું. તે વખતે પૂજ્ય શ્રીની સાથે લાધાજી સ્વામી ઉપરાંત કહાનજી સ્વામી, દીપચંદ્રજી સ્વામી અને મેઘરાજજી સ્વામી હતા.

આ બધો વખત લાધાજી સ્વામીએ અભ્યાસ પાછળ મંડી રહેવામાં જ ગાળ્યો હતો. તેમણે કાંઈ આજકાલ અંગ્રેજી બણતા વિદ્યાર્થીઓની પેઠે રાતસુધી દીવાખતી બાળીને ગોખણપટ્ટી ચક્કાવી નહોતી કે ખિટ્ટી સાથે બાંધેલી દોરડીને બીજને છેડો માથાની ચોટત્રી સાથે બાંધીને ઝોકું ખાવા જતાં વાળ ખંચાવાને લીધે જાગી જવાય તથા ગોખણપટ્ટી ચક્કાવાય એવી વિવેકશક્તિ હાસ્યજનક ખંત પણ દર્શાવી નહોતી, છતાં એટલો વખત પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામી તથા મહારાજશ્રી સ્વજી સ્વામીજી સાથે રહીને તેમની પાસે તેમજ આશ્વજી પંડિતો પાસે ખંતપૂર્વક વિદ્યાભ્યાસ કર્યો

હતો અને ખત્રીસે સૂત્રનું જાણપણું મેળવ્યા ઉપરાંત (૧) ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર, (૨) દશવિકાલિક સૂત્ર, (૩) નંદીસૂત્ર, (૪) સુચગાંગ, (૫) ઉવવાઇ સૂત્ર અને (૬) ઉપાસકદશા એ પ્રમાણે ૬ સૂત્રો જિહ્વાએ કર્યા હતાં. તે ઉપરાંત સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, માગધી બાષાનાં વ્યાકરણો અને કોષ, ન્યાય તથા અલંકારના અંથોનો અભ્યાસ પણ ચાલતો હતો. જેમાંના કેટલાક અંથો તેમણે પૂરા પણ કર્યા હતા. એમની સ્મરણ-શક્તિ એટલી આશ્ચર્યજનક હતી કે તેમણે અભ્યાસ કરેલા અંથમાંથી હરકોઇ પ્રશ્ન કરવામાં આવે, તોપણ તેનો ખરો ઉત્તર આપવામાં બાગ્યે જ તે પછાત પડતા. કઠીન વિષયો યાદ કરવા માટે અભ્યાસની પદ્ધતિ તેમણે જુદી જ ચોજી રાખી હતી. વ્યાકરણ કે બીજા અંથોનો જે અભ્યાસ આકરો લાગતો તેથી તે જરા પણ કંટાળતા નહિ, પરંતુ જેમ જેમ તેમાં વધારે કઠીનતા જણાતી તેમ તેમ તેમને તે વિષયો યાદ કરી લેવાનો વધારે ઉત્સાહ સ્ફુરતો અને તે વિષય વાંચીને યાદ કરવાની સાથે સાથે તે પોતાને હાથે લખતા પણ જતા. જેઓએ આ પ્રકારના કઠીન વિષયોનો અભ્યાસ કર્યો હશે તેઓ સારી પેઠે સમજતા હશે કે એટલી જોખણપટ્ટીથી એ અભ્યાસ કેટલો કંટાળાબરો છે.

પડે છે. પરન્તુ યાદ કરતાંની સાથે અભ્યાસનો વિષય સ્વહસ્તે લખતા જવાથી દરેક શબ્દ ઉપર મગજ અવિભક્ત જ રહે છે અને તેની છાપ મગજ ઉપર વધારે ઊંડી પડે છે. બ્રહ્મ કહીને વિષયો પણ એ પદ્ધતિથી થોડા વખતમાં અને કંટાળા વિના શીખી શકાય છે અને તેથી એ પદ્ધતિ સાધાજી સ્વામીએ પણ ગ્રહણ કરી હતી. એ પદ્ધતિનો એક વિશેષ લાભ એ છે કે તેથી શીખેલો વિષય લખવામાં પણ ચૂકો થવા પામતી નથી અને તેથી માત્ર મુખોપમુખ શીખેલા કેટલાકો જેમ મુખપદ્ધતિ જ અને છે અને લખતી વખતે તેઓ અનેક દોષો કરે છે તે પ્રકારની ખામી પોતાને હાથે લખીને શીખનારાઓમાં જોવામાં આવતી નથી.

જેન સાધુઓ ચાતુર્માસના વખત સિવાય બીજો કાંઈ વખતે એક જ સ્થળે લાંબો વખત ગાળી શકતા નથી, તેમ જ અનેક પ્રતિકૂળ સંયોગોની વચ્ચે અડવાણે પડે તેમને પ્રવાસ કરવો પડે છે, એટલે સંસારીઓના જેટલો વખત તેમને અભ્યાસ કરવાને માટે મળી શકતો નથી. સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓને કાંઈ સાધુઓના કહીને આચારો પાળવા પાછળ કે ધર્મક્રિયાઓ, ધર્મોપદેશ અને ધર્મ-ચર્યા તથા શંકાનિવારણ માટે વખત ગાળવાની જરૂર

રહેતી નથી. જોન સાધુઓ રાત્રિને વખતે લખી-વાંચી
સકતા નથી અને વિદ્યાર્થીઓ તો રાત્રે પણ અભ્યાસ
કરી શકે છે. અભ્યાસને માટે સાધુઓને આટલી બધી
અગવડો વેઠવી પડે છે અને સંસારી વિદ્યાર્થીઓને આટલી
બધી અગવડો મળી શકે છે; તેમ છતાં સંસારી વિદ્યાર્થીઓ
અભ્યાસમાં કેમ સારી રીતે ઝળકી ઉઠતા નથી ? આ પ્રશ્નનો
ખુલાસો કરવાની જરૂર છે.

સંસારી વિદ્યાર્થીઓને જે બાહ્ય અનુકૂળતાઓ અભ્યાસને
માટે મળતી જવામાં આવે છે તે કરતાં વિશેષ માનસિક
પ્રતિકૂળતાઓ તેમના અભ્યાસમાં અંતરાયભૂત થઈ પડે
છે. આવી માનસિક પ્રતિકૂળતાઓ વચ્ચે વિદ્યાર્થીઓને
વધારે પરિશ્રમ કરવાની જરૂર પડે છે. અભ્યાસ એ મનનો
વિષય છે અને બાહ્ય અનુકૂળતાઓ માત્ર મનને સ્થિર
કરવામાં જ સાધનભૂત થઈ પડે છે. બાહ્ય અનુકૂળતાઓ
મમે તેટલી વિશેષ હોય પરંતુ માનસિક અનુકૂળતા ન હોય,
તો અભ્યાસ સારી રીતે કરી શકાતો નથી; અને સંપૂર્ણ
માનસિક અનુકૂળતા હોય, તો બાહ્ય પ્રતિકૂળતા અભ્યાસને
બહુ ખલેલ કરી શકતી નથી. સંસારી વિદ્યાર્થીઓની
માનસિક પ્રતિકૂળતાને જન્મ આપનાર મુખ્યત્વે કરીને એ

અવસ્થામાં તેમનાં લગ્ન કરવામાં આવે છે તે તથા કેટલીક વાર કુસંગતિ થઈ પડે છે. લગ્નથી તેઓના અભ્યાસની આડે બે પ્રકારના અંતરાયો આવે છે. હિંદુ સંસારનું બંધારણ એવા પ્રકારનું છે કે એક કુટુંબ ગમે તેવી સલાહ શાન્તિથી વર્તતું હોય તોપણ પતિ-પત્નીને અનેકાનેક દુઃખકથાઓ એક બીજાની પાસે રડવાની હોય છે, અને તે પ્રકારનો નવો બોલો એ વિદ્યાર્થીના મગજ ઉપર પડે છે. અભ્યાસી તરીકેની ફરજો બજાવવાની સાથે તેને માથે પ્રેમી પતિ તરીકેની ફરજોનો બોલ આવે પડતો તે અભ્યાસને માટે ચિત્તની સ્થિરતાને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી. વિશેષમાં બ્રહ્મચર્યનો પ્રથમ ભંગ મગજને નિર્બળ બનાવે છે અને ચિત્તમાં વિલ્વળતાનો સંચાર કરે છે, જે બંને અવસ્થા વિદ્યાર્થીના અભ્યાસને માટે તદ્દન પ્રતિકૂળ હોય છે. સંસારી વિદ્યાર્થીઓ કુસંગતિના ભયમાં વિશેષ મેલાએલા હોય છે અને કુસંગતિ કદાપિ ઠાઈ પણ કાર્યમાં વિનય અપાવતી નથી. અણુરગ્ન્યસત્તાં સંગઃ સદ્ગુણં હન્તિ વિસ્તૃતમ્ ॥ દુષ્ટ માણસનો સ્વરૂપ પણ સંગ થયો હોય તો તેથી સદ્ગુણનો નાશ થાય છે, એટલે વિદ્યાર્થી જો કદાચ એક દુષ્ટ જનની સોબતમાં આવી જાય છે, તો તે

સમયથી તે પતિત થવા માટે છે. વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં થતાં લગ્નોથી અને કુસંગતિથી અનેક બુદ્ધિમાન અને ચંચળ વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસો અટકી ગએલા ઘણી વાર સંસારમાં જોવામાં આવે છે. જે માખાપો પોતાના પુત્રોને વિદ્યામાં, શરીરસંપત્તિમાં અને સદ્ગુણમાં આગળ વધેલા જોવાની અભિલાષા રાખતા હોય તેમણે પુત્રોનાં લગ્ન વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં કરવાં ઉચિત નથી. અત્ર ખાળલગ્ન થતાં અટકાવવાનો જ એકલો હેતુ રહેલો નથી. કદાચ વીશ વર્ષનો એક વિદ્યાર્થી વયમાં લગ્નને લાયક લેખાવાયોગ્ય મનાય અને તેનું લગ્ન ખાળલગ્ન ન કહેવાય, પરંતુ જો તે હજી વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં હોય, તો અભ્યાસમાં તેની પ્રગતિ થએલી જોવા માટે તેનું લગ્ન ઈષ્ટ નથી. અભ્યાસ માટે નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્યની અનિવાર્ય અગત્ય છે અને તેટલા માટે ખાળલગ્નો ઉપરાંત વિદ્યાર્થી લગ્નો પણ ન થવાં જોઈએ. આ બધી માનસિક પ્રતિકૂળતાઓમાંથી સાધુઓ હર્મેશાં મુક્ત રહેલા હોય છે. સંસારનો તો તેમણે ત્યાગ જ કરેલો હોય છે એટલે કુટુંબચિંતા તેમને વેડવી પડતી નથી કે નૈષ્ઠિક બ્રહ્મચર્ય ખંડિત થવાના યોગો આવતા નથી. વિશેષમાં કુસંગતિનો પાશ પણ તેમને લાગતો નથી કારણકે

તેઓના નિત્યના સહવાસી બહુધા સાધુઓ અને ધર્મરાગી આવડો હોય છે. વળી એક જ સ્થળે બહુ વાર તેઓ રોકાઈ શકતા નથી એટલે કોઈ એક માણસ કિંવા સંસારીના અતિપરિચયથી તે મુક્ત જ રહે છે. તેમને પ્રવાસ પાછળ, ગોચરી પાછળ, વ્યાખ્યાન પાછળ અને નિત્ય-ક્રિયાઓ પાછળ બહુ વખત ગાળવો પડે છે અને રાત્રિ વાચનમાટે ઉપયોગમાં આવતી નથી; આ બાદ અગવડો હોવા છતાં તેમની માનસિક અનુકૂળતાઓ એવી છે કે અભ્યાસમાં તેઓ યથેષ્ટ આગળ વધે છે. વિદ્યાર્થીઓની બાદ અનુકૂળતાઓ કરતાં તેમની માનસિક અનુકૂળતાઓ તેમને પોતાના અભ્યાસમાં વધારે મદદ કરી શકે છે, અને તેમની સ્મરણશક્તિ હમેશાં તાજી ને તાજી જ રહે છે. ઘણા વિદ્યાર્થીઓ આજકાલ અભ્યાસમાં પાછળ પડી જતા દેખાય છે તેનું કારણ આ જ છે.

• વિદ્યા અને જ્ઞાન એ બે શબ્દોનો ઉપયોગ પર્યાયવાચક શબ્દો તરીકે બહુધા કરવામાં આવે છે, પરંતુ તેમાં મોટી ભૂલ રહેલી છે. 'વિદ્યા' એ મગજ અને સ્મૃતિના વ્યાપારનું પરિણામ છે, 'જ્ઞાન' એ મગજ અને સ્મૃતિ ઉપરાંત સહૃદયતા અને આત્માની નિર્મળતાનું મિશ્ર પરિણામ

છે. દરેક વિદ્યાવાનને જ્ઞાની કહી શકાય નહિ, અને તેટલા માટે વિદ્યા શસ્ત્રં ચ શાસ્ત્રં ચ અર્થાત્ વિદ્યા શસ્ત્રરૂપ તેમજ શાસ્ત્રરૂપ છે એમ કહેલું છે. જે સન્માર્ગે વળે તો વિદ્યા શાસ્ત્રરૂપ છે અને કુમાર્ગે વળે તો તે શાસ્ત્રરૂપ છે; એટલે વિદ્યાનું પરિણામ હંમેશાં સારા સ્વરૂપમાં જ આવે એમ નિશ્ચયપૂર્વક કહી શકાય નહિ. જ્ઞાન એ વિદ્યા ઉપર અનેક પગથીયાં ચડ્યા પછી પ્રાપ્ત થાય છે અને વાસ્તવિક અર્થમાં એ સ્થિતિએ પહોંચ્યા પછી વિદ્યાનો દુરૂપયોગ સંભવતો નથી. વિદ્યા દદાતિ વિનયં, અર્થાત્ વિદ્યાથી વિનય આવે છે એ કથન એક સામાન્ય નીતિ-વચન છે, અને ખરું છે કે વિદ્યા અને સુપાત્રનું જે યોગ્ય મિશ્રણ થયું હોય તો વિનયની ઉત્પત્તિ થાય છે; પરંતુ આજકાલ તેથી ઉલટું જ પરિણામ જેવામાં આવે છે. એમાં વિદ્યાની ખામી કરતાં પાત્રની પાત્રતાની ખામી વિશેષ કારણભૂત છે, છતાં આજકાલ કેટલાક વિદ્વાન જનોમાં જે અવિનય જેવામાં આવે છે તેને લોકો 'વિદ્યા' નું પરિણામ માને છે અને તેથી વિદ્યાને નિંદે છે. ઠાણુ જાણુ શાથી એ વિદ્યા પોતાની સાથે ગર્વને લંઘને જ આવે છે અને તેથી એક માણસ જેમ વધારે વિદ્યાવાન હોય છે તેમ તેનામાં

વિશેષ અભિમાન પ્રવેશ પામેલું દષ્ટિગોચર થાય છે. આમાં ધણુએ અપવાદો પણ જોવામાં આવે છે. સરલ ચિત્તધારી વિદ્વાનો વિનાની પણ આ પૃથ્વી નથી. બહુરત્ના વસુંધરા છે. સામાન્ય રીતે એમ માનવામાં આવે છે કે એવા વિદ્વાનો અપૂર્ણ વિદ્યાવાળા હોવાથી જ તેઓ અભિમાનના સર્પથી પીટાયાએલા રહે છે; જોઓ પૂરી વિદ્યાવાળા હોય છે તેઓ તો શાન્ત, સરલ ચિત્તવાળા અને નિરભિમાની જ હોય છે. પૂર્ણે ઘટો હિ ન કરોતિ શબ્દ અર્થાત્ પૂરો ભરેલો ઘડો ચણકાર કરતો નથી—ખાલી હોય તો જ તે ચણકાર કરે છે, તેવી રીતે પૂરી વિદ્યાવાળાઓમાં એ દૂષણ હોતું નથી. આ ઉપરથી સામાન્ય રીતે એવું માનવું પડે છે કે ગમે તેટલી વિદ્યાવાળો માણસ હોય તોપણ જો તેનામાં કશું દૂષણ હોય તો તેની વિદ્યા અપૂર્ણ જ હોવી જોઈએ. આ રીતે કાર્ય ઉપરથી કારણનું અનુમાન કરવાનો ન્યાય સ્વીકારવો પડે છે. જગત પૂરી વિદ્યાવાળાઓ કરતાં અધૂરી વિદ્યાવાળાઓનું પ્રમાણુ વિશેષ ધરાવે છે એટલે અભિમાની અવિનયી વિદ્વાનોની સંખ્યા આ જગતમાં વિશેષ જોવામાં આવે તો તેથી આશ્ચર્ય પામવાની કશી જરૂર નથી.

આ પ્રમાણુ વિદ્યા અને વિનયનો વિરોધ વિશેષ જો-

વામાં આવે છે. વિદ્યાનું અજીર્ણ જ અવિનયના રૂપમાં પરિણમે છે અને તે એટલેસુધી કે વિદ્યાનું શિષ્યો ગુરુ પ્રતિ અવિનય દર્શાવતા પણ જોવામાં આવે છે. દૈવ્યોગે કદાચ ગુરુ કરતાં શિષ્ય વધારે વિદ્યાસંપન્ન બની ગયો, 'તો-પછી તેના અવિનય કે ગર્વની સીમા જ રહેતી નથી. ગુરુ-લક્ષિતની તો તે સર્વથા અને સર્વદા ઉપેક્ષા જ કરે છે. આવું જોઈને ઢાંઘ કંટાળેલા ગુરુઓ સ્વમાનની આશાએ શિષ્યોને વધારે વિદ્યા ભણાવવાથી અલગ રહેવા લાગે તો ભવિષ્યમાં તે પણ સ્વાભાવિક જ લેખાશે. વિદ્યા અને વિનયના આટલા પ્રાર્તાવિક વિવેચન પછી કહેવું જોઈએ કે લાધાજી સ્વામી બાલ્ય વયમાં જ અભ્યાસના યોગે વિદ્યાનું થયા હતા, તથાપિ તેમનામાં ક્ષણભર પણ અવિનય પ્રકટ થયેલો જોવામાં આવ્યો નહોતો. પોતાથી નાના અને ઓછી વિદ્યાવાળા સાધુઓ પ્રત્યે પણ તે હમેશાં વિનયથી જ વર્તતા અને તેમનો એ વિનય ગુણુ સર્વ કાંઈની પ્રશંસાનો વિષય થતો. પોતે પોતાના જીવનકાળના અંતમાં પૂજ્ય પદવી પામ્યા હતા, છતાં પણ એ ઉચ્ચ પદવીની મહત્તાને તેમણે પોતાના આત્મભાવમાં એવી સમેટી લીધી હતી-પચાવી દીધી હતી કે અવિનયને ઉત્પન્ન કરનાર અજીર્ણ કદાપિ

જોવામાં આવ્યું નહોતું. જે વખતે આખા સંપ્રદાયના સભળા સાધુઓ પોતાના જ અગ્રેસરપદ હેઠળ હતા, ત્યારે પણ અધિકાર, વિદ્યા કે અનુભવના બળવડે કોઇને કાંઇ પણ કહેવા કે કરાવવાનો તે આગ્રહ કરતા નહિ. કોઇને શિખામણ આપવાની હોય, કોઇને કોઇની ભૂલને માટે ઠપકા આપવાનો હોય, કિંવા કોઇને કાંઇ સૂચના કરવાની હોય, તોપણ તે અતિવિનયપૂર્વક, મીઠા શબ્દોમાં અને શાન્ત ભાવે કહેતા. પોતાથી નાના સાધુઓ પ્રત્યે પણ તેમનો આટલો બધો વિનય હતો, તો પછી પોતાથી મોટા અને પોતાના ગુરૂવર્ય પર તેમનો અસાધારણ ભક્તિભાવ હોય એ તો સ્વાભાવિક જ છે. વિદ્યાને એવી રીતે પચાવવી, મન ઉપર એવા પ્રકારનો નિગ્રહ રાખવો કે જેથી અજીર્ણ થાય નહિ અને અભિમાનના ફોલ્લાઓ ઉપડે નહિ એ ગુણની પ્રત્યેક મનુષ્યને જરૂર છે. એ ગુણ હોય તો જ વિદ્યાની સફળતા છે, અભ્યાસના પરિશ્રમનું સાર્થક્ય છે અને આ જીવનના સમયનો પણ સદુપયોગ છે; નહિતો ‘રામ’ બોલવાથી કાંઇ પોપટ મુક્તિ મેળવી શકતો નથી કે ગધેડા ઉપર ઈંટોને બદલે પુસ્તકો લાદ્યાં હોય તો તેથી તે કાંઇ પંડિત થઇ શકતો નથી !

પંડિત મુનિરાજ શ્રી રત્નચંદ્રજી સ્વામીએ મહારાજ શ્રી લાધાજી સ્વામીના અભ્યાસાદિ વિષે રચેલા શ્લોકો આ નીચે આપ્યા છે:—

પૂજ્યશ્રીચરણાબ્જસેવનપરો યસ્તીવ્રજુહ્યાશ્રિતો—

ધૈર્યૌદાર્યવૃદ્ધાગ્રહપ્રભૃતિભિર્લઙ્ઘ્યા પ્રસાદં ગુરોઃ ॥

શાસ્ત્રસ્તોમસમુદ્રપારમભિતઃ પ્રાપ્તું સમર્થોઽભવત્ ।

તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ પ્રતિદિનં લાધાજિ સંજ્ઞાય મે ॥

અર્થ—પૂજ્ય શ્રીની સેવાને વિષે તત્પર એવા ને તીવ્ર બુદ્ધિએ કરી આશ્રિત એવા જે લાધાજી સ્વામી ધૈર્ય, ઔદાર્ય અને દૃઢાગ્રહ વગેરે એવા ગુણના પ્રસાદને પામીને શાસ્ત્રના સમૂહરૂપ સમુદ્રના પારને ચોમેરથી પામવાને માટે સમર્થ થયા, એવા શ્રી લાધાજી નામના ગુરુદેવને મારા નમસ્કાર હો.

પ્રીત્યા શાસ્ત્રમધીત્ય સંસ્કૃતગિરોદક્ષોજનિપ્રાકૃતે ।

પ્રાવીણ્યં ચ સસાદ ધર્મસમયે ભંગીનયાણુચ્છિન્નતે ॥

કાવ્યાલંકૃતિનાટ્યકોષચરિતાયે કૌશલં યોઽભજન્ ।

તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ પ્રતિદિનં લાધાજિ સંજ્ઞાય મે ।

અર્થ—પ્રીતિવડે સંસ્કૃત વાણીના શાસ્ત્રને બણીને પ્રાકૃત ભાષા વિષે ડાહ્યા થતા હવા, વળી ભંગી અને નયા-

દિઠે કરી ધર્મશાસ્ત્ર વિષે ઉચા પ્રવીણપણાને પામતા હવા,
વળી કાવ્ય, અલંકાર, નાટક, ઢાપ, ચરિતાદિને વિષે કુશળ-
તાને ભજતા હવા, એવા શ્રી લાધાજી નામના ગુરૂદેવને
મારા નમસ્કાર હો.

यः पट्टदर्शनशास्त्रसागरतटं लब्ध्वा धिया सूक्ष्मया ।
पांडित्यं परमं ससाद विदुषां मान्यस्तथापि स्वतः ॥
नासीद्गर्वलवोऽपि यस्य हृदये नात्मप्रशंसाप्यहो ।
तस्मै श्री गुरवे नमः प्रतिदिनं लाधाजि संज्ञाय मे ॥

.અર્થ—જે સૂક્ષ્મ બુદ્ધિવડે કરી પટ્દર્શનના શાસ્ત્રરૂપ
સમુદ્રના કાંઠાને પામીને વિદ્વાનને માન્ય એવા પરમ પાંડિત-
પણાને પામતા હવા, તોપણ પોતાની મેળે પોતાના હૃદયને
વિષે ગર્વનો લેશ અને આત્મપ્રશંસા પણ કાંઈ પણ નહોતી
(એ આશ્ચર્ય), એવા શ્રી લાધાજી નામના ગુરૂદેવને મારા
દિન દિનપ્રતિ નમસ્કાર હો.

• શાસ્ત્રી લાધાજીભાઈએ રચેલો શ્લોક નીચે મુજબ છે:-
मिताशनावहोनिशं सरस्वती सुपर्वणां ।
गुरोः कृपाकटाक्षतः स्वधर्मतः प्रपेयतुः ॥
सुशब्दतर्कशास्त्रमल्पकालतो विलोक्य-
जैनशास्त्रतत्त्वमर्थयुक्तकाव्यनाटकादिकम् ॥

કર પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીનું જીવનચરિત્ર.

અર્થ—શુદ્ધ આહાર લેતા એવા શુદ્ધની કૃપાથી
પોતે પોતાના ધર્મશાસ્ત્રના જાણુ થયા તથા અર્થયુક્ત કાવ્ય-
નાટકાદિ તથા શબ્દશાસ્ત્ર તથા તર્કશાસ્ત્ર તથા જૈનના તત્ત્વ-
જ્ઞાનના અદ્ય કાળમાં (શ્રી લાધાજી સ્વામી) જાણુકાર થયા.

પ્રકરણ ૬ હું.

ગુરુનો સ્વર્ગવાસ.

મહારાજ શ્રી લાધાજી સ્વામીનો અભ્યાસ જરા સારી
પેઠે આગળ વધ્યો એટલે હવે કોઈ
કોઈ વાર તેમને વ્યાખ્યાનાદિ આપવાના પ્રસંગો પણ મળવા
લાગ્યા, તેમ જ વિદ્યાગુરુથી જૂદા અન્ય મુનિઓની સાથે
રહી વિહાર કરવાના પ્રસંગો પણ આવવા લાગ્યા. *સંવત
૧૬૧૧ નું ૬ મું ચાતુર્માસ કચ્છ જાણીમાં મહારાજ શ્રી

• આ બધી ચાતુર્માસાવસિનો ઉપયોગ અત્રે જોણુ છે,
છતાં તે ઇતિહાસ આ પુસ્તકમાં સચવાઈ જઈ તો કોઈ વાર અવિ-
ધમાં ઉપયોગી થઈ શકે તેટલો માટે તેને અગત્ય આપવાનું
કથિત માન્યું છે.

સુદરજી સ્વામી, જીવજી સ્વામી તથા મકનજી સ્વામી
ની સાથે કર્યું. ત્યારબાદ કચ્છમાંથી વિહાર કરીને કાઠિયા-
વાડ તરફ પ્રયાણ કર્યું, અને ૧૦ મું ચાતુર્માસ જેતપુરમાં
સંવત ૧૯૧૨ માં મહારાજ શ્રી સવજી સ્વામી તથા મક-
નજી સ્વામી સાથે કર્યું. ત્યારપછી ૧૧ મું ચાતુર્માસ સંવત
૧૯૧૩ માં મહારાજ શ્રી હરચંદજી સ્વામી, હેમચંદ્રજી સ્વામી,
રતનશી સ્વામી તથા દેવચંદ્રજી સ્વામી સાથે લોખંડીમાં
કર્યું. ૧૯૧૪ નું ૧૨ મું ચાતુર્માસ લાધાજી સ્વામીએ સ્વ-
તંત્રપણે મેઘરાજજી સ્વામીની સાથે વઢવાણ શહેરમાં કર્યું.
નાની વંચ છતાં પોતાના પહેલા જ સ્વતંત્ર ચાતુર્માસમાં
લાધાજી સ્વામીએ સારી છાપ ખેસાડી. વઢવાણ શહેરના
મોટા ઉપાશ્રયમાં એ વખતે કાદા કરમશી રખના ઉગ્ર સ્વ-
ભાવના કારણથી કોઇ સાધુ ચાતુર્માસ રહી શકતા નહોતા,
પરંતુ લાધાજી સ્વામીએ પોતે જ ત્યાં ચાતુર્માસ કરીને
છૂટ કરી એટલે હવે ત્યાં સાધુઓનાં ચાતુર્માસ થયાં કરે
છે. બ્યાખ્યાનોપદેશદ્વારા વઢવાણના શ્રાવકો ઉપર લાધાજી
સ્વામીએ સારી અસર નીપજાવી, ત્યારથી તેમના પ્રત્યે
ખીજાં ગામોના શ્રાવકોનું ધ્યાન પણ વધારે આકર્ષાવા લાગ્યું.
તે વખતે કચ્છ અને કાઠિયાવાડ એ બે પ્રદેશોનાં જૂદાં જૂદાં

૬૪ પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીનું જીવનચરિત્ર.

ક્ષેત્રોમાં જ સાધુઓ જલધ્યા વિહાર કરતા હતા, એટલે
પુનઃ લાધાજી સ્વામીએ કચ્છ તરફ વિહાર કર્યો. સંવત
૧૯૧૫ નું ૧૩ મું ચાતુર્માસ તેમણે મહારાજ શ્રી દેવકરજી
સ્વામી તથા મકનજી સ્વામી સાથે માંડવીમાં કર્યું. મુનઃ
કાશિયાવાડમાં આવી ૧૪ મું ચાતુર્માસ સંવત ૧૯૧૬ માં
મેઘરાજજી સ્વામી સાથે ધોરાજીમાં કર્યું. ધોરાજીનું ચાતુ-
ર્માસ પૂર કર્યા પછી તે લીંબડીમાં જ આવ્યા અને ગુરૂવર્ષ
પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામી સાથે રહ્યા. સંવત ૧૯૧૭ નું ૧૫
મું ચાતુર્માસ તેમણે પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામી, મહારાજ શ્રી
વનાજી સ્વામી (પૂજ્યશ્રી દેવજી સ્વામીના સૌથી મોટા
શિષ્ય), મહારાજ શ્રી દીપચંદ્રજી સ્વામી, તથા મહારાજ શ્રી
દેવકરજી સ્વામી સાથે લીંબડીમાં જ કર્યું. ગુરૂવર્ષ પૂજ્ય
શ્રી દેવજી સ્વામી સાથેનું મહારાજ શ્રી લાધાજી સ્વામીનું
આ ચાતુર્માસ છેલ્લું જ હતું. સંવત ૧૯૧૮ નું ૧૬ મું
ચાતુર્માસ તેમણે મેઘરાજજી સ્વામીની સાથે જેતપુરમાં કર્યું,
અને ૧૯૧૯ નું ૧૭ મું ચાતુર્માસ મહારાજશ્રી જીવજી
સ્વામીની સાથે ધોરાજીમાં કર્યું. તેમનું તથા મહારાજ શ્રી
સવજી સ્વામી અને નાનચંદજી સ્વામીનું સંવત ૧૯૨૦ નું
ચાતુર્માસ જામનગરનું નક્કી થયું હતું. જેઠ માસમાં તેઓ

ચાતુર્માસ માટે જામનગર જતા હતા એવામાં તેમના જાણુ-
વામાં આવ્યું કે પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામીએ જેટ શુકલ અષ્ટ-
મીને દિને લીંબડીમાં સ્વર્ગવાસ કર્યો છે. એ અદ્વિતીય મહા-
ત્માની ખોટ સંપ્રદાયને ઘણી મોટી થઇ પડી છે. તેમના
જેવા પ્રભાવશાળી, વિદ્વાન અને ધર્મનાયક પુનઃ ભાગ્યે જ
જેવામાં આવશે. એ મહાત્માએ અનેક લબ્ધિ જીવેનો ઉદ્ધાર
કર્યો હતો અને લીંબડી સંપ્રદાયમાં અત્યારે બહુધા તેમનો
જ પરિવાર પ્રવર્તે છે. તેમના શિષ્યોમાંના અત્યારે એકેકે
સાધુ હયાત નથી. તેમના શિષ્યોમાંના છેલ્લા મેઘરાજજી
સ્વામી પૂજ્ય પદવીએથી સંવત ૧૯૭૧ ના ફાગણ સુદ
૧૩ ને શુકરવારને દિને સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે. પૂજ્ય શ્રી
દેવજી સ્વામીના પ્રશિષ્યોનો પરિવાર ઘણો વિસ્તૃત છે.
પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામીના સ્વર્ગવાસના ઓચિંતા સમાચાર
જાણીને લાધાજી સ્વામી વગેરેને બહુ શોક થયો. અલ્પજીવ,
સાધુજનોના ચિત્તમાં હર્ષશોકનો ઉદ્ભવ સંભવતો નથી,
પરંતુ હૃદયસ્થ સ્થિતિમાં તેનો સર્વથા અસંભવ શક્ય નથી,
જે ગુરૂવર્યે સંસારરૂપ અટવીમાંથી માર્ગ બતાવીને બહાર
કાઢ્યો, જેણે વિદ્યાદાનથી ભવ સુધાર્યો અને ચારિત્ર સુધા-
રણાને પંથે દોરીને પરબોક્તું લાતું બાંધવામાં મદદ કરી

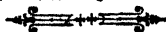
તેવા ઉપકારી ગુરૂવર્યને જોઈ બેસવાથી શોક કેમ ન થાય ? વિશેષમાં તેમના મનને વિશેષ શોક થવાનું કારણ એ હતું કે પૂજ્ય શ્રીના અંતસમયે પોતે તેમનાથી દૂર હતા, એટલે અંતસમયની કશી સંતોષકારક વાતચીતનો, બોધ-પ્રતિબોધનો કે અન્ય કાંઈ પ્રસંગનો લાભ તેમને મળી શક્યો નહોતો. ગુરૂ શિષ્યનો વિયોગ ત્રણ વર્ષ જેટલો મોટો હતો અને એ જ અવસ્થામાં હમેશનો વિયોગ થઈ પડ્યો એટલે મનુષ્યની સામાન્ય વૃત્તિઓ જેમ શોકના આવેગને રોકી શકતી નથી તેમ લાધાજી સ્વામીને પણ થયું. ગૌતમને પણ મહાવીર સ્વામીના અંતસમયે એવી જ સ્થિતિ બોગવવી પડી હતી. ગુરૂના અંતસમયે ગૌતમને પાસે રહેવાનો યોગ મળ્યો નહોતો, એટલે જ્યારે ગૌતમે મહાવીર સ્વામી નિર્વાણ પામ્યાની વાત સાંભળી ત્યારે તેને બહુ શોક થયો હતો. છદ્મસ્થ અવસ્થાના સ્વાભાવિક રાગે લાધાજી સ્વામીને પણ શોકાકુલ કર્યાં. પરંતુ છેવટે તો પ્રત્યેક માણસને સમજાય છે કે મરણં શરીરિણામ્ પ્રકૃતિઃ ॥ જેનો જન્મ થયો તેનો નાશ તો થવાનો જ છે; ભદ્ર કેશવલાલે ખરૂં કહ્યું છે કે:—

સાચી સગાઈ ન કાઢતી સંસાર સ્વપ્નારૂપ છે,
સુખ માનીએ તો સુખ, નહીં તો નિત્ય તે દુઃખરૂપ છે:

જન્મે જગતમાં પ્રાણીઓ તે મોત આવ્યેથી મરે,
 સમજ્યા વિના શાણા કરો શું શોક દાલો અંતરે ?
 સંબંધ જેનો જેટલો સહવાસ રહે છે તેટલો,
 વ્યાગળ થકી સમજણ નથી પડતી હશે તે ફેટલો ?
 સંસારને માથે અહર્નિશ કાલચક્ર ફર્યા કરે,
 સમજ્યા વિના શાણા કરો શું શોક દાલો અંતરે ?
 અને તેટલા માટે એવે વખતે જે કાંઈ કર્તવ્ય છે તે
 એ જ છે કે—

આશા નથી પણ એકની ક્ષણમાં જનાર શરીર છે,
 પણ પણ મરણને જેસવે કા' કાણ એવો વીર છે ?
 આવ્યો સમય સુખ આપનારો, મોહથી નહિ વીસરે!
 સંસારનો સાગર તરી જવા ઉપાય કર્યા કરો !

ગુરૂના સ્વર્ગવાસના શોકને વિસારે પાટીને લાધાજી
 સ્વામીએ જામનગરનું ચાતુર્માસ પૂરું કર્યું અને સંવત
 ૧૯૨૧ તું ૧૯ મું ચાતુર્માસ કરવા તેમણે સવજી સ્વામીના
 એક શિષ્યને સાથે રાખીને કચ્છ માંડવી તરફ વિદ્યાર કર્યો.
 મેઘરાજજી તથા નાનચંદજી સ્વામી સાથે તે ચાતુર્માસ તેમણે
 માંડવીમાં પસાર કર્યું અને ત્યાંથી તે સીધા ગાદીના મુખ્ય
 સ્થળ લીંબડી ખાતે આવી પહોંચ્યા.

પ્રકરણ ૭ મું.

જીજ્ઞાસામાં વિહાર.

જૈન ધર્મના સાધુઓને પ્રવાસનું કષ્ટ કેટલું વેઠવું પડે છે તેનો ખ્યાલ અન્યધર્મીઓને તો થું પણ જૈન ધર્મના શ્રાવકોને પણ આવવાનો ઓછો સંભવ છે. આ કષ્ટો એકલાં શારીરિક કષ્ટોમાં જ પૂરાં થતાં નથી પરંતુ અનેક માનસિક કષ્ટો પણ તેમને વેઠવાં પડે છે અને તે કારણથી નવા નવા પ્રદેશોમાં વિહાર કરીને ધર્મોપદેશનો પ્રચાર કરવાનું કાર્ય જૈન સાધુઓને માટે અન્ય ધર્મના સાધુઓના જેટલું સુલભ નથી. અન્ય સાધુઓ રેલ્વેમાં અને વહાણમાં મુસાફરી કરી શકે છે પરંતુ જૈન સાધુઓ તેવી રીતે મુસાફરી કરી શકતા નથી. ધર્મનાં ફરમાનો તેમને તેમ કરતાં અટકાવે છે. હાલમાં રેલ્વેનો યુગ ચાલે છે અને તેમાં જૈન સાધુઓ પ્રવાસ કરતા નથી પરંતુ રેલ્વેની સડકો તેમને પ્રવાસમાં સારી મદદ કરે છે. જીવજંતુ વિનાની ચોખ્ખી સડકો ઉપર ચાલવામાં અને નદી નાળાં ઉતરવામાં એ સડકો જૈન સાધુઓને એક આ-

શીર્વાદરૂપ થઈ પડી છે; પરંતુ જે વખતે રેલ્વેની સડકો નહોતી અથવા બહુ થોડી નંખાઈ હતી, તે વખતે તો જૈન સાધુઓને પ્રવાસની એટલી સગવડ પણ મળતી નહોતી. વળી અખણ પ્રદેશમાં ચિત્રવિચિત્ર આચાર વિચાર ધરાવતા અન્યધર્મીઓમાં અને આહાર પાણીની ભેગવાઈ તો શુ પણ નિવાસની ભેગવાઈ પણ ન મળી શકે તેવા સ્થળે પ્રવાસ કરવાનું અથવાતો વસવાનું બહુકે ધર્મેપ્રદેશ કરવાનું કેટલું કઠીન હોય છે, તે તો થોડા વૃદ્ધ સાધુઓ કે જેઓ તે સમયના અનુભવી હોય અને વર્તમાનમાં શ્રવંત મિથિ-તિમાં હોય તેઓ જ જાણી શકે. શારીરિક યાતનાઓ વે-ડીને તપોગ્ગળ પ્રાપ્ત કરવા માટે દીક્ષા અંગીકાર કર્યા પછી એ શારીરિક યાતનાઓની દરકાર સુસાધુઓ કરતા જ નથી, પરંતુ એવા પ્રવાસમાં પરવશતાથી, અજાણપણથી, અજ-વડોથી અને અનેક અન્ય સંયોગોથી સાધુ આચારમાં રખા-લંતા થઈ જાય છે અને તે વખતે તેમને જે માનસિક કષ્ટ થાય છે તે ઘણું જ ભારે હોય છે. આ કારણને લીધે નવા પ્રદેશમાં પ્રવાસ કરવાનું માથે લેનાર સાધુઓ અત્યારે પણ ભાગ્યે જ ઠાઠ જોવામાં આવે છે.

લાઘાજી સ્વામીના વખતમાં ગુજરાતમાં પણ સ્થાનક-

વાસી જૈન સંપ્રદાયો હતા અને તેમના સાધુઓ પ્રવાસ કરતા હતા. મૂળે એ સંપ્રદાય ગુજરાતના સાધુઓએ જ મારવાડ અને પંજાબ તથા દક્ષિણ સુધી ચલાવેલો છે એમ આપણે જોઈએ છીએ એટલે અનેક કણે વેડીને નવા નવા પ્રદેશોમાં પ્રવાસ કરી ધર્મપ્રચાર કરવાને કેટલાક સાધુઓ કટિબદ્ધ થતા હતા એ અનુભવનો વિષય છે, પરંતુ એક બીજા પ્રદેશમાં પહોંચતાં માર્ગમાં ઘણી અગવડો વેડવી પડતી હોવાથી એક સંપ્રદાયના સાધુઓ પોતાના સંપ્રદાયની હદ છોડીને બીજા સંપ્રદાયની હદમાં જતાં અચકાતા હતા. લીંબડી સંપ્રદાયના સાધુઓ ગુજરાતમાં આવીને ચોમાસું રહેતા નહિ તેનું કારણ પણ એ જ અડચણો હતી. લાધાજી સ્વામીએ એ અડચણોની દરકાર કરી નહિ અને સંવત ૧૯૨૨ માં વડીલ સાધુની અનુગ્રા મેળવીને ગુજરાત તરફ પ્રવાસ કરવાનો વિચાર દઢ કર્યો. પૂજ્ય શ્રી દેવજી સ્વામીના ૧૩ શિષ્યો થયા તેમાં કોઈએ ગુજરાતમાં પ્રવાસ કરી, ચાતુર્માસ રહી, ઉપદેશપ્રચાર કરી લીંબડી સંપ્રદાયની સ્થાપના કરી હોય તો તે લાધાજી સ્વામી જ હતા. ગુજરાતમાં આવીને પહેલું ચાતુર્માસ તેમણે સંવત ૧૯૨૨ માં અમદાવાદમાં કર્યું. તેમની સાથે મેઘરાજજી સ્વામી પણ

હતા. એ ચાતુર્માસ પૂરું કરીને તેમણે સુરત તરફ વિહાર કર્યો. લીંબડી અને અમદાવાદ વચ્ચેના પ્રવાસ કરતાં અમદાવાદ અને સુરત વચ્ચેનો પ્રવાસ વધારે આકરો હતો, કારણકે એ પ્રદેશમાં જૈનધર્મની ગંધ પણ ન હોય એવાં ઘણાં નાનાં મોટાં ગામો વચ્ચે આવતાં હતાં અને ત્યાં સૂજતાં આહાર પાણી તથા નિવાસસ્થળની જોગવાઈ થવાનો સંભવ નહોતો. પરન્તુ વિઘ્નૈઃ પુનઃ પુનરપિ પ્રતિહન્યમાનાઃ પ્રારમ્ભ્ય ચોત્તમજના ન પરિત્યજન્તિ એ નિયમ મુજબ પોતે કરેલો સંકલ્પ લાઘાળ સ્વામીએ છોડ્યો નહિ. ઉત્તમ પુરૂષોની કસોટી વિઘ્નોદ્વારા જ થાય છે એ સત્ય છે. અમદાવાદ અને સુરત વચ્ચેના વિહારમાં તેમને ઘણું કષ્ટ વેઠવું પડ્યું. શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સાધુઓ તે વખતે ગુજરાતમાં વિહાર કરતા હતા ખરા, પરન્તુ તેઓના આચારવિચારમાં અને સ્થાનકવાસી જૈન સાધુઓના આચારવિચારમાં વિશાળ તફાવત હતો. પોતાની સાથે સઘળા સગવડો અને ગોઠવણો રાખીને તેઓ પ્રવાસ કરતા હોવાથી તેમને આહાર પાણીની મુશ્કેલી વેઠવી પડતી નહિ, પરન્તુ એવી કશી ગોઠવણો સ્થાનકવાસી સાધુઓને કલ્પતી નહિ તથા તેઓને કોઈવાર ભૂખતરસમાં ચઢાવી લેવું પડતું એટલું

જ નહિ પણ સાધુના સંપૂર્ણ આચારો પાળવાને યત્ન કરવા છતાં દેહધર્મને કારણે કોઈ વાર તેમાં સ્ખલના થતી ત્યારે તેમને માનસિક યાતના વેઠવી પડતી અને તેનું પ્રાયશ્ચિત્ત લેવું પડતું. આહારમાં થોડા મમરાથી ચલાવીને પ્રસાસ કરવો, સૂજતા પાણીની જાગવાઈ વિના તરસ્યા ચાલ્યા કરવું, એવા કેટલાક દિવસો પણ અમદાવાદ અને સુરત વચ્ચે, લાધાજી સ્વામીએ ગાળ્યા હતા. કેટલાક અણુસમજી અન્ય ધર્મીઓ તરફથી મસ્કરીઓ, ગાળો અને અપમાનો પણ વેઠવા પડ્યાં હતાં, પરંતુ તે તેમણે પોતાના નિત્યના ક્ષમા-ભાવથી સહન કર્યાં હતાં.

સુરતમાં જઈને તેમણે પોતાના ઉપદેશામૃતની ધારા ચલાવી અને અનેક જિજ્ઞાસુ ચાતકોને તૃપ્ત કર્યાં. અન્ય ધર્માવલંબીઓનું પણ તે તરફ આકર્ષણ થયું, કારણકે જૈન-ધર્મ એ ચોક્કસ પ્રકારના અને વિચારના મનુષ્યોએ પાળવા લાયક ધર્મ જ નહોતો પણ સાર્વજનિક ધર્મ હતો એ આશયનો બોધ તે વખતે તેમણે વિસ્તારવા માંડ્યો હતો. ૧૯૨૩ ની સાલનું ચાતુર્માસ તેમણે સુરતમાં કર્યું અને અનેક જૈનોને તથા જૈનેતરોને શુદ્ધ જૈન ધર્મના રાગી બનાવ્યા. ગુજરાતમાં કરેલાં આ બે ચાતુર્માસો ઉપરથી

ગુજરાતના શ્રાવકોને એટલો આનંદ થયો કે ત્યારપછીનાં બે ચાતુર્માસ તેમણે કાઠિયાવાડમાં કર્યા, પરન્તુ ગુજરાતના શ્રાવકોની તેમનાં ચાતુર્માસ માટેની માંગણી તો એકસરખી ચાલુજ રહી. પૂજ્ય શ્રી નથુજી સ્વામીની સાથે લાઘાજી સ્વામીએ સંવત ૧૯૨૪ નું ચાતુર્માસ જેતપુરમાં કર્યું અને ૧૯૨૫ નું ચાતુર્માસ સાયલામાં કર્યું. ગુજરાતના શ્રાવકોના આગ્રહથી ૧૯૨૬ ના ચાતુર્માસને માટે તેમને પુનઃ સુરતમાં આવવું પડ્યું અને મેઘરાજજી સ્વામી તથા વીરચંદ્રજી સ્વામીની સાથે તેમણે તે ચાતુર્માસ પૂરું કર્યું. ત્યારપછીનું એટલે ૧૯૨૭ નું તેમનું ચાતુર્માસ કાઠિયાવાડના એક ગામમાં કરવાનું લીંબડીના શ્રી સંઘે ઠરાવ્યું હતું, પરન્તુ અમદાવાદના શ્રાવકોના અત્યાગ્રહથી તેમજ સુરતના એક જૈન જિજ્ઞાસુનો વિચાર તેમની પાસે અમદાવાદમાં રહી ધર્મનો અભ્યાસ કરવાનો હોવાથી તે ચાતુર્માસ અમદાવાદમાં કરવાની તેમને અગત્ય જણાઈ અને લીંબડીના શ્રી સંઘે પણ તેમને તે માટે ખુશીથી પરવાનગી આપી. અમદાવાદનું ચાતુર્માસ પૂરું કરીને તે ખેડામાં પધાર્યા. ત્યાં તેમણે આપેલો ધર્મોપદેશ એટલો અસરકારક નીવડ્યો કે કેટલાક લોકોનાં ચિત્ત સંસારપરથી હટી ગયાં. એક ભાવસાર રૂઢનાથદાસના

પુત્ર પાનાચંદનું હૃદય તો એટલું વિરક્ત બની ગયું કે તે દીક્ષા ગ્રહણ કરવા તત્પર બની ગયા. પાનાચંદની સાંસારિક સ્થિતિ વિવક્ષણ હતી. તેની વય મોટી હતી અને વળી તેને બે સ્ત્રીઓ હતી. તેના મોટા ભાઈ તરફથી તેમ જ સ્ત્રીઓ તરફથી દીક્ષાને માટે તેને આજ્ઞા મળી શકતી નહોતી. ઘણા પ્રયત્નો પછી એ ચિરાગી પુરૂષે તેમની અનુજ્ઞા મેળવી અને ૧૯૨૮ ના પોષ સુદ ૧૫ ને દિને વૈરાગ્ય લીધું. એ પ્રમાણે પાનાચંદજી લાધાજી સ્વામીના પ્રથમ શિષ્ય થયા. તે ઘણા ભદ્રિક અને વિનયી હતા. એ દીક્ષાપ્રસંગ પૂરો થતાં લાધાજી સ્વામી સુરતમાં પધાર્યા. અમદાવાદમાં અભ્યાસ કરવા માટે રહેલા ભાવસાર જગજીવનદાસના એકના એક સુપુત્ર ઉત્તમચંદ્રે એ વખતે દીક્ષાને માટે ઉમેદવારી બતાવી. તેમની માતા દીવાળીઆદને પુત્રની એ તત્પરતાથી વસમું લાગ્યું. ઉત્તમચંદ્રે તે વખતે ચાર અંગ્રેજી ધોરણનો તેમજ શરસી ભાષાનો કેટલોક અભ્યાસ કર્યો હતો. માતાની વૃદ્ધાવસ્થામાં એ એક જ પુત્ર ચાકરી કરનાર હતો, છતાં પુત્રનું અનુપમ વૈરાગ્ય જોઈને એવટે માતાએ પણ દીક્ષાને માટે અનુજ્ઞા આપી. સંવત ૧૯૨૮ ના ચૈત્ર સુદી ૮ ને દિને ૧૭ વર્ષની વયના એકના એક પુત્રની ભીક્ષા દીવાળી-

બાધ્યે લાધાજી સ્વામીને વહોરાવી. એ પ્રમાણે ઉત્તમ-ચંદ્રજી સ્વામી લાધાજી સ્વામીના બીજા શિષ્ય થયા.

.સંવત ૧૯૨૮ ની સાલનું ચાતુર્માસ તેમણે પોતાના શિષ્ય સાથે કઠોરમાં કર્યું. કઠોરના બાવસારે જૈનધર્મ કહેવાતા હતા, પરંતુ તેઓ નામના જ જૈન હતા. જૈન તરીકેના સંસ્કારો તેમનામાં થોડા હતા અને કેટલાકો અન્ય ધર્મીઓનાં દેવમંદિરે જઈને મિથ્યાત્વમાં પણ પેસી ચૂક્યા હતા. તે સર્વને લાધાજી સ્વામીએ શુદ્ધ જૈનધર્મના રાગી કર્યા. ઘણાં બાવસાર કુડુંબો અત્યારે લાધાજી સ્વામીના જ પરમ ભક્ત તરીકે પોતાને ઓળખાવે છે તેનું કારણ એ છે કે તેમને સમ્યક્ત્વનો પ્રકાશ બતાવવાનું ઉપકારનું કામ એ જ મહાત્માએ પહેલવહેલું કર્યું હતું. આ સ્થળે જાણીતા પંચતામ્યર જૈન મૂર્તિપૂજક સાધુ આત્મારામજીનો સમાગમ તેમને થયો હતો. આત્મારામજીએ પોતાના હમેશના સ્વ-ભાવ મુજબ ધર્મચર્યાની માંગણી કરી, લાધાજી સ્વામીને પોતાને ઉપાશ્રયે બોલાવ્યા હતા, પરંતુ તટસ્થ સ્થળ અને તટસ્થ પંચની નીમણૂક કર્યા વિના તેવી ચર્યા કરવાની લાધાજી સ્વામીએ ના કહી હતી અને તેવી નીમણૂક કરવાની મૂર્તિપૂજક જૈનોએ ના કહી હોવાથી એ વિષવાદ-વર્ધક પ્રસંગ એટલેથી જ ટળી ગયો હતો.

૩૬. પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીનું જીવનચરિત્ર.

કઠોરથી વિહાર કરીને લાધાજી સ્વામી લીંબડીમાં પધાર્યા. લીંબડીમાં ગોવિંદજી સ્વામી સ્થિરવાસી હતા અને તેમનું જ ત્યાં ચાતુર્માસ હતું; તેથી વ્યાખ્યાનાદિ વાંચે તેવા કાઈ સાધુની અગત્યને કારણે ૧૯૨૯ નું ચાતુર્માસ તેમણે લીંબડીમાં જ કર્યું.

*

*

*

*

પંડિત મુનિરાજ શ્રી રત્નચંદ્રજી સ્વામીએ આ વિષય સંબંધે રચેલો શ્લોક નીચે મુજબ છે:—

શૌર્યેણોત્કટશુદ્ધસંયમધુરં હીનૌજસાં દુર્વહાં ।
શુદ્ધાનિર્વહતા ગિરોપદિશતામૃદ્યાજનાંત્ર ભૂતલે ॥
યેનાર્હોત્તમચંદ્રજિત્પ્રભૃતયઃ શિષ્યાઃ કૃતાઃ શ્રેયસે ।
તસ્મૈ શ્રો ગુરવે નમઃ પ્રતિદિનં લાધાજિ સંજ્ઞાય મે ॥

અર્થ—શરપણે કરી હીન બળવાળાને દુઃખે કરી વહન થાય એવી ઉત્કૃષ્ટ શુદ્ધ સંયમની ધુરાને શુદ્ધિએ કરી નિર્વાહ કરતી એવી પવિત્ર વાણીએ કરી જનોને ઉપદેશ કરતા હયા, વળી જેમણે ઉત્તમચંદ્રજી વગેરે શિષ્યો કલ્યાણને અર્થે કર્યા, એવા શ્રી લાધાજી સ્વામીને ગુરુદેવને અર્થે આરા નમસ્કાર હો.

પ્રકરણ ૮ મું.

કચ્છ-કાઠિયાવાડમાં ધર્મોપદેશ.

સ્વે સ્વે કર્મણ્યભિરતઃ સંસિદ્ધિં લભતે નરઃ ॥

પોતાના કર્મમાં લાગ્યો રહેનાર પુરુષ સંસિદ્ધિને પામે છે.

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા.

લીંબડીનું આતુર્ભાસ પૂરું થયા પછી એક વખત લીંબડીમાં તપગચ્છના મુનિ શ્રી આંતિવિજયજી પધાર્યા. તેમણે લાધાજી સ્વામીને ધર્મચર્યાને માટે આહ્વાન કર્યું અને તે તેમણે સ્વીકાર્યું. એ ચર્યા ઉપાશ્રયમાં સાંજસુધી ચાલી હતી, પરંતુ લાધાજી સ્વામીના શાંત સ્વભાવથી તેમ જ આંતિવિજયજીની પણ સુશીલતાથી જરા પણ કલેશભાવ ઉત્પન્ન થયા પામ્યો નહોતો અને પરમ સંતોષ સાથે આંતિવિજયજી સ્વસ્થાનકે પાછા ગયા હતા. કેટલાક સંભાવિત ગૃહસ્થો સાથે વાતચીત કરતાં આંતિવિજયજી બોલ્યા હતા કે આવા વિદ્વાન્મ્યાસી, નિરભિમાની અને શાન્ત પ્રકૃતિવાળા મુનિઓ મેં બહુ જ થોડા

જોયા છે. આ ચર્ચા ધાર્મિક હતી પરંતુ તેમાં જ્ઞાનવિનિ-
મયનો હેતુ મુખ્ય હતો. કોઈ પક્ષની હારજીતની કે દંડ
લેવા દેવાની શરત કરવામાં આવી જ નહોતી, એટલે કેટ-
લેક સ્થળે ધર્મચર્ચા કલેશવર્ધક થઈ પડે છે, તેવું કશું આ
ચર્ચામાં બનવા પામ્યું નહોતું. લાધાજી સ્વામી શાન્ત પ્રકૃ-
તિના હતા તેમ જ મનુષ્યના સ્વભાવના પણ પરીક્ષક
હતા. શાન્ત પ્રકૃતિને કારણે તેમને કલેશ રચતો નહિ અને
તેથી કલેશવર્ધક પ્રસંગને તે જાણી જોઈને જ ટાળી દેતા,
તેમ જ કોઈ કલહરચિવાળો ચર્ચા કરનાર આહ્વાન કરતો
તો તેનો સ્વભાવ ઓળખીને તે કદાપિ તેની કુલહતુષિ
માટે આગળ આવતા નહિ. કઠોરમાં આત્મારામજી સાથેનો
કલહપ્રસંગ તેમણે ટાળી દીધો હતો તેથી ઉલટું આંતિ-
વિજયજી સાથે ચર્ચા કર્યા છતાં સમભાવ ટકી રહ્યો હતો.
એ બંને પ્રસંગો ઉપરથી લાધાજી સ્વામીના સ્વભાવના
ઉત્તમ વલણનું આપણે નિરીક્ષણ કરી શકીએ છીએ.

ત્યારપછી તેમણે કાઠિયાવાડમાં પુનઃ ધર્મોપદેશ ચાલુ
કરવાને વિહાર કરવા માંડ્યો. સંવત ૧૯૩૦ નું ચાતુ-
ર્માસ મોરબીમાં કર્યું. લીંબડીમાં સંસ્કૃત પ્રાકૃતાદિનો અભ્યાસ
ઉત્તમચંદ્રજી સ્વામીએ શરૂ કર્યો હતો તે તેમણે મોરબીમાં

પશુ ચાકુ રાખ્યો હતો. તેમણે થોડા વખતમાં સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, વ્યાકરણ, કાવ્ય, કોષ, અલંકાર, ન્યાય, રામાયણ, ચંપૂ, પ્રતાપરૂદ્ર, વ્યાકરણ ભૂષણ વગેરે ગ્રંથોનો અભ્યાસ કર્યો અને જૈન સિદ્ધાંતોમાં કુશળ વેત્તા થયા. લીંબડી સંપ્રદાયમાં સુવિખ્યાત વિદ્વાનોમાં મહારાજ શ્રી ઉત્તમચંદ્રજી પણ અગત્યનું સ્થાન ધરાવે છે અને અધુના વિદ્યમાન છે. સંવત ૧૯૩૧ ની સાલનું ચાતુર્માસ તેમણે ધોરણમાં કર્યું. સંવત ૧૯૩૨ ની સાલનું ચાતુર્માસ તેમણે પુનઃ અમદાવાદમાં કર્યું, પરંતુ ત્યારપછી તે તુરત કચ્છ તરફ વિહાર કરી ગયા અને સંવત ૧૯૩૩ માં માંડવીમાં પોતાના શિષ્ય-મંડળ સમેત ચાતુર્માસ કર્યું. એ ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયે લાધાજી સ્વામી તથા પાનાચંદ્રજી સ્વામી મોરબીમાં હર્ષચંદ્રજીને દીક્ષા દેવા માટે પધાર્યા. હર્ષચંદ્રજી વઢવાણ તામે રામપુરાના રહીશ હતા. તેમણે સ્વકુટુંબની અનુજ્ઞા મેળવીને સંવત ૧૯૩૪ ના મહા સુદ ૫ ને દિને દીક્ષા લીધી હતી. એ પ્રમાણે તે લાધાજી સ્વામીના ત્રીજા શિષ્ય થયા. લાધાજી સ્વામી તથા પાનાચંદ્રજી સ્વામી એ નવદીક્ષિત શિષ્ય સાથે પાછા કચ્છમાં પધાર્યા, એ વખતે ઉત્તમચંદ્રજી સ્વામી એવરાજજી સ્વામી પાસે રહીને કચ્છમાં વિદ્યાભ્યાસ કરી

રહ્યા હતા. લાધાજી સ્વામીએ પોતાના શિષ્ય પરિવાર સાથે ૧૯૩૪ નું ચાતુર્માસ મુંદ્રામાં કર્યું. ચાતુર્માસ પછી ત્યાંથી વિહાર કરી તે કાઠિયાવાડમાં પધાર્યા જ્યાં કેટલોક વખત રહીને ચાતુર્માસ માટે અમદાવાદ ગયા. ૧૯૩૫ ની સાલનું ચોમાસું તેમણે અમદાવાદમાં કર્યું. અમદાવાદથી તે પુનઃ ગુજરાતમાં જ આગળ વધ્યા અને સુરતમાં ૧૯૩૬ નું ચાતુર્માસ કર્યું. ત્યારપછીથી પુનઃ તે કાઠિયાવાડમાં પધાર્યા અને ૧૯૩૭ નું ચાતુર્માસ કાઠિયાવાડના જેતપુરમાં કર્યું. ત્યાંથી લીંબડીમાં આવીને ૧૯૩૮ નું ચાતુર્માસ ત્યાં જ કર્યું. ૧૯૩૯ નું ચોમાસું તેમણે મેઘરાજી સ્વામી સાથે વઢવાણ શહેરમાં કર્યું, તથા ૧૯૪૦ નું ચોમાસું વાંકાનેરમાં કર્યું. ત્યારપછી ૧૯૪૧ નું ચોમાસું તેમણે સુરતમાં કર્યું, એ ચાતુર્માસમાં તેમની સાથે વીરજી સ્વામી હતા. વીરજી સ્વામી તથા તેમના જ્યેષ્ઠ બંધુ ગુલાબચંદ્રજી સ્વામી નથુજી સ્વામીના શિષ્ય છે. ગુલાબચંદ્રજી સ્વામીના શિષ્ય રતનચંદ્રજી સ્વામી પંડિત અને શાંત સ્વભાવવાળા છે. કાઠિયાવાડમાં એમના જેવા વિદ્વાન જૈન સાધુ ભાગ્યે જ જોવામાં આવે છે. તેમની સ્મરણ શક્તિ અતિ તીવ્ર છે અને તેથી તે એકી સાથે સંખ્યાબંધ અવધાનો કરી શકે છે. તેમણે

લાધાજી સ્વામીના સંબંધમાં રચેલાં સંસ્કૃત પદો આ પુસ્તકમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા છે.

• સુરતનું આતુર્માસ પૂરૂં કર્યા પછી મુંબઈ તરફ વિહાર કરવાની હિંમત તેમણે બીડી. અત્યારે પણ સુરતથી મુંબઈ પગરસ્તે જવાનો માર્ગ એક જૈન સાધુને માટે ધણો અગવડભર્યો છે અને તે વખતે તો તેમાં ઘણી જ મુશ્કેલીઓ સમાયેલી હતી. સુરત અને મુંબઈ વચ્ચેનો કેટલોક પ્રદેશ તો કેવળ જંગલી જ હતો કે જ્યાં એક દિવસને માટે પણ નિવાસ કરવાનું ઘણું ભયભરેલું હતું. છતાં લાધાજી સ્વામીએ એ હિંમત બીડી અને મુંબઈ જવા માટે સુરતથી વિહાર પણ કર્યો, પરંતુ નવસારી પહોંચતાં હર્ષચંદ્રજી સ્વામીને મંદવાડ થઈ ગયો અને તેથી આગળ વધવાનું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું. નવસારીમાં થોડો વખત થોભીને તે સુરતમાં પાછા ફર્યા અને સં. ૧૯૪૨ ની સાલનું આતુર્માસ કઠોરમાં કર્યું. આગલા વર્ષમાં લાધાજી સ્વામીના શિષ્ય-પરિવારમાં એક શિષ્યનો વધારો થયો હતો. તે શિષ્ય દેવચંદ્રજી સ્વામી હતા. તે મોરબીના રહીશ હતા અને ૧૯૪૧ માં સુરતમાં દીક્ષિત થયા હતા. કઠોરના આતુર્માસમાં લાધાજી સ્વામીની સાથે તે પણ હતા. તેમણે ૧૯૫૬ માં

લીંબડીમાં કાળ કર્યો હતો. લાધાજી સ્વામીએ ૧૯૪૩ નું ચોમાસું અમદાવાદમાં કર્યું અને ત્યારપછી તે કુચ્છમાં પધાર્યા. ૧૯૪૪ નું ચોમાસું તેમણે માંડવી બંદરમાં કર્યું, અને ૧૯૪૫ નું ચોમાસું રાપરમાં કર્યું. એ ગામનાં રહીશ મોરખીયા જ્યેષ્ઠ કરમચંદને કોઈ કારણથી તેરાપંથીની શ્રદ્ધા ખેસી ગઈ હતી અને તે પંથના સિદ્ધાંતોમાં તે વિદ્વાન્ લેખાતા હતા. લાધાજી સ્વામીએ તેમની સાથે લાંબા વખત સુધી ધર્મચર્યા ચલાવી અને સૂત્ર સિદ્ધાન્તના સંજ્ઞા દાખલાઓ આપીને તેમને મૂળ શ્રદ્ધામાં આણ્યા. ધર્મચર્યામાં લાધાજી સ્વામીની પ્રતિપાદક શૈલી વાદી પક્ષ ઉપર ભારે અસર કરતી અને તેને જ પરિણામે જેમની ધર્મશ્રદ્ધા ચલિત થઈ ગઈ હોય તેવા ધણાને મૂળ શ્રદ્ધામાં લાવવાનો તેમનો પ્રયત્ન મોટે ભાગે સફળ નીવડ્યો હતો. એ ચાતુર્માસ પૂરું કરીને લાધાજી સ્વામીએ કાઠિયાવાડમાં પધાર્યા પહેલાં માંડવીમાં કરમચંદ્રજી સ્વામીને દીક્ષા આપી. કરમચંદ્રજી સ્વામીએ ૨૯ વર્ષની વયે ૧૯૪૬ માં દીક્ષા લીધી હતી અને તેમને લાધાજી સ્વામીએ પોતાના લઘુખંડુ મેધરાજજી સ્વામીને શિષ્ય તરીકે સોંપ્યા હતા. કરમચંદ્રજી મેધરાજજી સ્વામીના પ્રથમ શિષ્ય થયા. એ વખતે કુચ્છ

આથી કાઠિયાવાડમાં તે આવ્યા ત્યારપછી તે કોઇ વાર કચ્છમાં ગયા નહોતા કારણકે એવા જ સંયોગોમાં તે આવી પડ્યા હતા. લાધાજી સ્વામીએ ૧૯૪૭ નું ચાતુર્માસ અમદાવાદમાં કરીને ૧૯૪૮ નું ચાતુર્માસ સાયલામાં કર્યું. આ ચાતુર્માસમાં એક અદ્ભુત બનાવ બનવા પામ્યો હતો. એક સાગારી શિષ્યે કાયોત્સર્ગ કર્યો હતો, એવામાં તેની પાસે થઇ એક સાપ નીકળ્યો. બીજા સાધુએ તે જોયો એટલે તેઓ આધા પાછા ખસી ગયા, પરંતુ લાધાજી સ્વામીએ તે સમયે કાયોત્સર્ગ કર્યો હતો તે કાયોત્સર્ગમાં જરા પણ ડબ્બા નહિ. સર્પ તેમની સમીપે આવ્યો, પરંતુ તે મેરૂ પર્વતની માફક સ્થિર રહ્યા. સર્પ તુરત જ પોતાને માર્ગે આવ્યો ગયો ! સત્ય જ કહ્યું છે કે—

चलन्ति गिरयः कामं युगान्तपवनादृताः ।

कृच्छ्रेऽपि न चलत्येव धीराणां निश्चलं मनः ॥

અર્થાત—યુગાન્તના પવનથી મોટા મોટા પર્વતો પણ ચલાયમાન થાય છે; પરંતુ ધીર પુરુષોનું નિશ્ચલ મન ગમે તેવી આપત્તિમાં પણ કદાપિ ચલિત થતું નથી.

પ્રકરણ ૯ મું.

બે યુરોપિયનોના પરિચય.

સ્વદેશે પૂજ્યતે રાજા વિદ્વાન્સર્વત્ર પૂજ્યતે ॥

અર્થ—રાજા સ્વદેશમાં પુજાય છે, પરંતુ વિદ્વાન તે સર્વત્ર પુજાય છે.

*

*

*

*

ગુણી પુરુષોમાં આકર્ષણનું સ્થાન તેમના ગુણો જ હોય છે એ સર્વથા સત્ય છે. લાંબાજી સ્વામીના ગુણો અને તેમનો જ્ઞાનવિભવ અનેક અન્યધર્મીઓનાં હૃદયનું આકર્ષણ કરતા હતા એવું આગળ કહેવાઈ ગયું છે; તેમના બોધથી અન્યધર્મીઓના આચાર-વિચારોમાં પણ સુધારો થયો હતો અને કેટલાક તો તેમના ભક્ત પણ બની ગયા હતા. આવી રીતે આકર્ષાએલા પુરુષોમાં બે યુરોપિયન ગૃહસ્થો પણ હતા.

જે વખતે મહારાજ શ્રી ઉત્તમચંદ્રજીએ દીક્ષા લીધી

હતી, તે વખતે લાધાજી સ્વામીને સુરતમાં બુલ્લર સાહેબ સાથે પિજાણ થઇ હતી. મી. બુલ્લર તે વખતે મુંબઈ ખલાકાના ઉત્તર વિભાગના એજ્યુકેશનલ (કેળવણી ખાતાના) ઇન્સ્પેક્ટર હતા. તે હિંદુ ધર્મશાસ્ત્રોના સારા અભ્યાસી હતા અને પ્રાચીન વસ્તુઓ તથા ગ્રંથોનું સંશોધન કરવાનો તેમને અત્યંત શોખ હતો. આ કારણથી કેટલાંક જુનાં લખેલાં તથા જાપેલાં પુસ્તકોનો તેમણે સારો સંગ્રહ કર્યો હતો અને એ સંગ્રહમાં વધારો કરવાને તે હમેશાં પ્રયત્નશીલ રહેતા હતા. આ ગ્રંથોના વાચનથી બુલ્લર સાહેબને કેટલીક શંકાઓ રહેતી હતી અને તે શંકાઓનું સમાધાન થાય તે માટે તે ઘણા મહાત્માઓને મળતા અને વિધિવિધ પ્રશ્નો કરતા. તેમને લાધાજી સ્વામીનો પરિચય થયા પછી તેવા સમાધાન માટે જૂદે જૂદે સ્થળે જવાનું રહ્યું નહિ, કારણકે લાધાજી સ્વામી પાસેથી તેમની ઘણી શંકાઓનું સમાધાન તેમને મળી ગયું હતું. આ શંકાઓમાંની કેટલીક વૈષ્ણવ તથા શૈવ ધર્મ સંબંધી પણ હતી અને કેટલીક જૈન ધર્મ-સંબંધી હતી. લાધાજી સ્વામીએ કરેલા ખુલાસાઓથી બુલ્લર સાહેબ એટલા સંતુષ્ટ થયા હતા કે તેમના પરિચયમાં વધારો ને વધારો સમય ગાળવાને તે હમેશાં જિજ્ઞાસુ રહેતા.

હતા. તેમના વિશેષ પરિચયને માટે યુક્તર સાહેબે એક વાર એવી માંગણી કરી હતી કે “આપ જો કઠોરમાં ચાતુર્માસ કરો, તો હું ત્યાં રહું અને આપની પાસેથી જૈન સિદ્ધાન્તોનું જ્ઞાન મેળવું.” પરંતુ સંયોગો અનુકૂળ નહિ હોવાથી તેમ જ આગમવાચનનો વ્યવહાર પણ જૂદા પ્રકારનો હોવાથી લાધાજી સ્વામી યુક્તર સાહેબની એ માંગણીનો સ્વીકાર કરી શક્યા નહિ. જ્યાંસુધી યુક્તર સાહેબ આ દેશમાં રહ્યા ત્યાંસુધી તેમણે ૩૫૩ મળીને તથા પત્રો લખીને લાધાજી સ્વામી પાસેથી અનેક પ્રશ્નોના ખુલાસા મેળવ્યા હતા અને તે જર્મની ગયા ત્યારે ત્યાંથી પણ રા. ભગવાનદાસ કેવળદાસ (સુરતવાળા) ની માર્ફત પત્રો લખીને લાધાજી સ્વામી પાસેથી ધર્મસંબંધી બધી માહિતી મેળવતા હતા. યુક્તર સાહેબ પ્રાચીન ગ્રંથસંશોધનનો બહુ શીખ ધરાવતા હોવાથી તેમના ગ્રંથસંગ્રહનું અવલોકન કરવાનો લાભ લાધાજી સ્વામીને પણ તેમની પાસેથી મળ્યો હતો.

યુક્તર સાહેબે પૂછેલા પ્રશ્નો અને લાધાજી સ્વામીએ તેના કરેલા ખુલાસાઓ એ સંબંધનું અત્યારે માત્ર સ્મરણપટ વિના અન્ય કોઇ સ્થળે જળવાઇ રહેલું નથી, પરંતુ એ ઉપરથી આપણને એટલું તો સમજી શકાય છે કે જેવી રીતે

બુલ્લર સાહેબ એક સામાન્ય અન્યધર્મી પ્રશ્નકાર જેવા નહોતા તેવી જ રીતે લાધાજી સ્વામી માત્ર જૈનોને જ સત્ર સિદ્ધિતોની સામાન્ય વાતોથી સમજાવી લે તેવા સામાન્ય પંક્તિના સાધુ નહોતા. વળી બુલ્લર સાહેબના પ્રશ્નો ચોક્કસ એક જ પ્રકારના નહોતા. કોઈ વાર તે તત્ત્વજ્ઞાનની ઝીણામાં ઝીણી વાત પૂછતા, તો બીજી વાર તે એકાદ વ્યાકરણનો જ પ્રશ્ન લાધાજી સ્વામી સમક્ષ રજુ કરતા. એક વાર તે ઇતિહાસનો પ્રશ્ન કરતા તો બીજી વાર વૈષ્ણવ ધર્મનો જ કોઈ વિલક્ષણ સવાલ પૂછી તેનો ખુલાસો માંગતા. લાધાજી સ્વામીના વિષમાન એક શિષ્યને એટલું સાંભરે છે કે એક વાર એ યુરોપીઅન ગૃહસ્થે પૂછ્યું હતું કે “ તમારા મહાવીર સ્વામી જ્ઞાની હતા, તે કેવી રીતે સમજવું ? ” એક વાર તેમણે એવો પ્રશ્ન કર્યો હતો કે “ કર્મ તો જડ છે; તે સુખ-દુઃખ કેવી રીતે આપી શકે ? ” બુલ્લર સાહેબે એક એવો સવાલ પૂછ્યો હતો કે “ યુષ્ઠિરઃ ઉપરથી પ્રાકૃતમાં જુહિઠિલો ફરી રીતે થયું તે સમજાવો ? ” વળી એક પ્રસંગે તેમણે પૂછ્યું કે “ પ્રથમ દીક્ષામાં તમે વરધોડા કાઢો છો, વાળંત્રો વગાડો છો અને બીજી દીક્ષા એટલે મોટી દીક્ષામાં શામાટે તેમ કરતા નથી ? ” પુનઃ એક વાર

તેમણે ખુલાસો માંગ્યો હતો કે “ જૈન ધર્મમાં બાપનું શ્રાદ્ધ કરવાનું કહ્યું છે કે નહિ અને એ ન કહ્યું હોય તો તેનું કારણ શું ? અન્યધર્મીઓની શ્રાદ્ધની દલીલોનો, તમે જવાબ આપો. ” આ પ્રકારના સર્વ પ્રશ્નો એ જિજ્ઞાસુ યુરોપીઅન ગૃહસ્થ તરફથી પુછાતા અને લાધાજી સ્વામીના ઉત્તરોથી તેમને પૂરતો સંતોષ થતો. કોઈ વાર એ પ્રશ્નોના ખુલાસા કરતાં લંબાણ વિવાદ પણ ચાલતો અને સૂત્રવાચન પણ કરવું પડતું અને પરિણામે એ જ્ઞાનગોષ્ઠિ વધારે લંબાતી.

એક બીજા યુરોપીઅન ગૃહસ્થ જેમની સાથે લાધાજી સ્વામીને પત્રદ્વારા પરિચય થયો હતો તે મુંબઈવાળા ડૉ. પીટરસન હતા. ડૉ. પીટરસન પૂર્વના ધર્મો સંબંધી માહિતી મેળવવાના અત્યંત જિજ્ઞાસુ હોવાથી લાધાજી સ્વામીની ખ્યાતિ સાંભળીને રા. ભગવાનદાસ કેવળદાસ માર્ફતે તેમના ઉપર કેટલાક પત્રો લખ્યા હતા અને કેટલીક માહિતી મેળવવાની જિજ્ઞાસા રાખી હતી. એ પત્રવ્યવહારમાં તેમની જિજ્ઞાસા તૃપ્ત થઈ હતી. ડૉ. પીટરસન લાધાજી સ્વામીનો અત્યક્ષ પરિચય કરવાને પોતાના પત્રોમાં બહુ ઉત્સુકતા દર્શાવતા હતા. એક વાર આંકસ્મિક સંયોગથી ડૉ. પીટરસનને અમદાવાદ

આવવાનું થયું અને અમદાવાદમાં આવ્યા પછી તેમના જાણવામાં આવ્યું કે તે વખતે લાધાજી સ્વામી અમદાવાદમાં જ ચાતુર્માસ હતા. તેમણે લાધાજી સ્વામીને તુરત કહાવ્યું કે પ્રભાતમાં પોતે મહારાજનાં દર્શન કરવાને ઉપાશ્રયે આવશે. આવા સમાચાર મોકલ્યા છતાં એકાએક રાત્રે તેમને ઓચિંતા મુંબઈ ચાલ્યા જવું પડ્યું અને લાધાજી સ્વામીનાં દર્શન કરવાનો અસંતોષ તેમના મનમાં રહી ગયો. મુંબઈ પહોંચ્યા પછી તેમણે પત્રમાં દિલગીરી દર્શાવતાં જણાવ્યું કે “આપ જેવા મહાત્માનાં દર્શન કરવા હું ભાવ્યશાળી ન નીવડ્યો તે માટે અત્યંત દિલગીર છું.” ત્યારપછી પણ ડૉ. પીટરસને પોતાની શંકાઓના સમાધાન માટે લાધાજી સ્વામી ઉપર અનેક પત્રો લખ્યા હતા અને લાધાજી સ્વામીએ તેના ખુલાસા લખી મોકલ્યા હતા, પરંતુ પ્રત્યક્ષ પરિચય થવાનો સંયોગ છેવટસુધી બની આવ્યો નહિ.

યુરોપિઅન ગૃહસ્થોમાંનો મોટો ભાગ જડવાદ તરફ વધારે ઢળેલો હોય છે. એ ગૃહસ્થોને ધર્મચર્યાવડે સંતોષ આપવો તે ઘણું મુશ્કેલ કાર્ય છે, કારણકે ઘણે ભાગે જૈન સાધુઓ શ્રદ્ધાવાદ તરફ ઢળેલા હોય છે અને જે વાતો તેઓ ધર્મ-

સિદ્ધિતા ઉપરની શ્રદ્ધા સાથે કહે છે તે જડવાદ તરફ દળેલાઓના મગજમાં પ્રવેશ કરી શકતી નથી; તેથી તેઓને સમજાવવાને બુદ્ધિગમ્ય શૈલીનો ઉપયોગ કરવો પડે છે અને તે શૈલી અહણુ કરવાને સ્વધર્મશાસ્ત્રોના ઉડા અભ્યાસની તથા પરધર્મશાસ્ત્રોના વિશાળ વાંચનની જરૂર પડે છે. જે વાતોને શ્રદ્ધા રાખીને સમજવાની હોય છે તે વાતોને યુરોપીઅન ગૃહસ્થો બુદ્ધિગમ્ય રીતે સમજવાની માંગણી કરે છે અને ઘણી વાર એવી રીતે તેઓને સમજાવવામાં સ્યાદાદ શૈલી પણ ઉપયોગી થઈ પડતી નથી. લાધાજી સ્વામી પોતાના જ્ઞાન તથા અભ્યાસવડે પ્રશ્નકારનું વલણ તપાસીને અનુકૂળ શૈલીનો ઉપયોગ કરી શંકાનું સમાધાન કરવામાં કુશળ હતા અને ધર્મશાસ્ત્રો સંબંધી માહિતી તો તેમના માનાસિક જ્ઞાનભંડારમાંથી હરકોઈને મળી શકતી હતી. તેમના એ ગુણોને લીધે આ જે યુરોપીઅન ગૃહસ્થોનું તથા અન્ય જૈનેતરોનું પણ આકર્ષણ થયું હતું.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

એક સત્યાગ્રહનો પ્રસંગ.

સંવત ૧૯૪૯ ની સાલમાં એક ધણો વિલક્ષણ બનાવ
બનવા પામ્યો હતો. તે વર્ષમાં
લાધાગ્ર સ્વામીને ઝામરની પીડાથી આંખોની વેદના સહન
કરવી થડતી હતી. લીંબડી સંપ્રદાયના સાધુઓનો એવો
રિવાજ છે કે અમુક વર્ષે સાધુસમાજને નિયમનમાં રાખવા
માટેના ઠરાવેલા કાયદાઓનું પુનઃ નિરીક્ષણ કરવું અને સમય
તથા સંયોગોના પરિવર્તન સાથે એ કાયદાઓમાં જો કંઈ
ફેરફાર કે સુધારો કરવાની જરૂર જણાય તો તેવો ફેરફાર
તથા સુધારો પણ કરવો. ખીજા સંપ્રદાયો કરતાં આ સં-
પ્રદાય જમાનાને અનુકૂળ રહીને આગળ વધવામાં વધારે
સારી ઉદારતા દર્શાવતો આવેલો છે. તેની આ રીતિથી
કેટલાકો પ્રસન્ન થાય છે અને કેટલાકો નાખુશ થાય છે.
પ્રસન્ન થનારાઓની સમજણ એવી છે કે દેશ, કાળ, બા-
વાદિને અનુસરીને ધર્મના સિદ્ધાંતોને બાધ આવે નહિ તેવી

રીતે ધર્મપ્રચારાદિના વ્યવહારમાં સુધારો વધારો કરતા રહેવું એ એક આવશ્યક કાર્ય છે અને તેથી કાંઈ વીર ભગવાને ફરમાવેલા ધર્મની હદનું હિલ્લંધન થઈ જતું નથી. નાપુશ થનારાએ એવું માને છે કે વીર ભગવાને સૂત્રમાં ફરમાવેલી આજ્ઞાને અક્ષરશઃ વળગી રહેવું એ જ ખરો ધર્મ છે અને એ ધર્મથી જરા પણ આડા ચાલવાથી પ્રમાદ સેવવાનો કે પાતક કરવાનો અપરાધ થાય છે. આ કારણથી પહેલો વર્ગ એમ માને છે કે સમય અને સંયોગોના ફેરફાર સાથે સાધુસમાજે વર્તવાના નિયમોમાં ફેરફારો કરવામાં આવવા જોઈએ જો- કે તેનો મુખ્ય હેતુ તો વીર ભગવાને ફરમાવેલા ધર્મનું ચથાર્થ પરિપાલન જ હોવો જોઈએ, પરંતુ બીજો વર્ગ એવું માને છે કે સૂત્રાદિમાં સાધુઓના જે ધર્મો તથા વર્તનાદિના નિયમો ફરમાવેલા છે તેમાં કાળાંતરે પણ ફેરફાર થઈ શકે નહિ. કેટલાક સંપ્રદાયોની માન્યતા આ બીજા પ્રકારની છે અને કેટલાક સંપ્રદાયોની માન્યતા ઉપર જણાવેલા પહેલા પ્રકારની છે, કે જેમાં લીંબડી સંપ્રદાયનો પણ સમાવેશ થાય છે. આ સંપ્રદાયના નિયમ પ્રમાણે ન્યારે સાધુસમાજે વર્તવાના નિયમોમાં કાંઈ સુધારા કે ફેરફાર

કરવાના હોય છે ત્યારે ચતુર્વિધ સંધને એકઠો કરવામાં આવે છે. બની શકે ત્યાંસુધી આખા સાધુ અને સાધ્વીઓના સમાજને એકઠો કરીને એ ફેરફાર સર્વની સંમતિ સાથે જ કરવામાં આવે છે અને તે ઉપર આગેવાન સાધુઓની સહીઓ પણ લેવામાં આવે છે. ૧૯૪૯ની સાલમાં એ પ્રમાણે ચતુર્વિધ સંધને એકઠો કરીને નિયમો ઘડવાનું કામ શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું, અને તે વખતે બીજા સાધુઓની સાથે લાઘાળ સ્વામીએ પણ પોતાના શિષ્યપરિવાર સાથે લીંબડીમાં હાજરી આપી હતી.

નિયમો ઘડવાનું કામ ચાલુ થયું અને તે પૂરું પણ થયું; પરન્તુ તેમાંના એક નિયમના સંબંધમાં લાઘાળ સ્વામીએ વાંધો ઉઠાવ્યો. આ કયો નિયમ હતો તે જણાવવાની અત્ર કાંઈ જરૂર નથી, પરન્તુ તે સંબંધે એટલું જ કહેવું બસ છે કે એ નિયમ એવા પ્રકારનો હતો કે જે નિયમ સાધુઓ પાળતા નહોતા, પાળવાના નહોતા અને સાધુઓ તે પાળે એવી સંધની ધારણા પણ નહોતી ! એ નિયમને નિયમાવલિમાં દાખલ કરવાનો હેતુ માત્ર એવો જ હતો કે તેથી સાધુઓ કાંઈક વધારે તીવ્ર નિયમનમાં રહે પરન્તુ બીજા બાજુએ એ નિયમ નહિ પાળનારને માટે કાંઈ સજા

ફરમાવવામાં આવી નહોતી એટલે એ નિયમ પાળનાર કે નહિ પાળનાર ઉભય સરખા જ હતા! આથી એ નિયમનું નિયમાવલિ માહેનું અસ્તિત્વ તેનું વાજખીપણું પુરવાર કરી શકતું જ નહોતું. જ્યારે એ નિયમને વસ્તુતઃ સાધુઓ પાળી શકશે એવી સંઘની ખાત્રી નહોતી, તેઓ તે ન પાળે તો તેમને કાંઈ સખ કરવાની ધારણા પણ રાખવામાં આવી નહોતી, તોપછી એ અવ્યવહાર નિયમથી નિયમાવલિને ભારે ખનાવવાની જરૂર જ રી હતી, એવી દલીલ સાથે લાધાજી સ્વામીએ એ નિયમને કાઢી નાખવાની ઇચ્છા જણાવી. પરંતુ સંઘના આગેવાન શ્રાવકો તથા સાધુઓએ એ નિયમ દૂર નહિ કરવાનો પોતાનો આગ્રહ પકડી રાખ્યો. ખીજા સાધુઓને તો એ નિયમ રહે કિંવા ન રહે તે સંઘનું સરખું જ હતું. કેટલાકોને જણાતું હતું કે ન પાળી શકાય તેવો નિયમ રાખવો અને પછી ન પાળવો એના કરતાં તે ન જ રાખવો તે વધારે સારું છે: છતાં તે રાખવાના જ આગ્રહને જો પકડી રાખવામાં આવે છે, તો તેનો અર્થ એટલો જ થાય કે આપણે શોભાની ખાતર એ નિયમ નિયમાવલિમાં દાખલ કરીને ખીજાઓને એમ ખતાવવાનો દંભ કરીએ છીએ કે અમે એ કડક નિયમ પાળીએ છીએ!

આથી આ દ્વિરૂપી વર્તન કેટલાકોને ગમતું નહોતું, ત્યારે કેટલાકોને એમ લાગતું હતું કે આગેવાનોનો આગ્રહ છે તો બલે ને એ નિયમ રહ્યો; તેથી થું હાનિ થઈ જવાની છે? ખીજાં સાધુઓમાં એ નિયમ રાખવાની અને નહિ રાખવાની હિમાયત કરનારાઓ હતા, પરંતુ કોઈને ખુલ્લી રીતે વિરુદ્ધતા કે તરફેણુ બતાવવાની જરૂર દેખાતી નહોતી અને તેથી એકલા માત્ર લાંધાજી સ્વામી જ વિરુદ્ધતામાં ઊભા રહ્યા હતા.

એ એક નિયમ માટેની વિરુદ્ધતાએ ધીમે ધીમે ગંભીર રૂપ પકડ્યું. એક પક્ષનો આગ્રહ વધતો ગયો તેમ લાંધાજી સ્વામીની વિરુદ્ધતા પ્રખળ બનતી ગઈ. તેમનો મુખ્ય મુદ્દો એ હતો કે કાંતો એ નિયમને દૂર કરવો અને જો તે દૂર ન કરવો હોય તો તેને ખીજા નિયમોના જોડણું જ મહત્વનું સ્વરૂપ આપવું અને પછી એ નિયમ નહિ પાળનારને માટે હાલની પેઠે જરા પણ ઢીલી દોરી નહિ રાખવામાં આવતાં ખીજા નિયમોના ભંગની પેઠે જ એ નિયમનો ભંગ કરનારને પણ સજા થવી જોઈએ. પણ એ નિયમ રાખવાની હિમાયત કરનારા સાધુઓ તથા શ્રાવકો એ મુદ્દા સ્વીકારવાને તૈયાર નહોતા અને તેથી અર્ધે રસ્તે મળવાનું

૯૬ પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીનું જીવનચરિત્ર.

બને એ પણ શક્ય નહોતું. એ વિરૂદ્ધતાને કારણે લાધાજી સ્વામીએ સહી આપી નહિ અને પોતે પોતાના શિષ્યમંડળ સાથે લીંબડીમાંથી વિહાર કરી નજીકના એક ગામડામાં નિવાસ કર્યો.

લાધાજી સ્વામીના આ સત્યાગ્રહનું તત્ત્વમોટા ભાગના શ્રાવકો તથા સાધુઓના હૃદયમાં હતું પરંતુ મુખમાં નહોતું, અને મુખમાં નહિ હોવાથી જ તેમનો સત્યાગ્રહ તુરતમાં વિજયી થઈ શક્યો નહિ. આપણે ધણી વાર એક સત્ય વાતને મનમાં સમજીને સ્વીકારીએ છીએ, પરંતુ લજ્જા, ભય, સંકાય, હાનિ, અપમાનાદિ કારણોને લીધે મુખેએ સત્યનો સ્વીકાર કરતા નથી—બલકે હૃદયમાંહેના સત્યની વિરૂદ્ધતા વાર્તાનું જ પ્રતિપાદન મુખથી કરીને ચિદ્વૃત્તિના અવાજને દાખી દઈએ છીએ. આવો જ કાંઈ પ્રકાર આ સત્યાગ્રહમાં સમાઈ રહેલો હતો. લાધાજી સ્વામી લીંબડીથી ચાલ્યા ગયા, ત્યારે તેમના સત્યાગ્રહનું પ્રાપ્ત્ય અન્ય હૃદયોમાં ઉતર્યું, કેટલાક શ્રાવકોને તેથી બહુ લાગી આવ્યું અને લાધાજી સ્વામી પ્રત્યેની ભક્તિને લીધે તેઓએ ટીપ કરીને ખીન્ને ઉપાશ્રય બંધાવી તેમાં લાધાજી સ્વામીને રાખવાનો વિચાર કર્યો. આ વાત લાધાજી સ્વામીના જાણવામાં આવી કે

તુરત તેમણે શ્રાવકોને તેમ કરતાં અટકાવ્યા અને કહ્યું કે:
 “હું કંઈ નવો સંપ્રદાય સ્થાપવા માંગતો નથી કે મને
 ઉપાશ્રયની જરૂર નથી. એક નિયમ માટેની વિરુદ્ધતાથી જ
 માત્ર મેં લીંબડીથી વિહાર કર્યો છે અને જ્યાંસુધી એ
 નિયમને ખીજ નિયમોના જેવો બનાવવામાં આવશે નહિ,
 અથવા દૂર કરવામાં આવશે નહિ ત્યાંસુધી હું ફરીથી લીંબ-
 ડીના ઉપાશ્રયમાં આવવાનો નથી.” આ દૃઢતા જોઈને શ્રાવકો
 આશ્ચર્ય પામ્યા વિના રહ્યા નહિ.

પરંતુ આ દૃઢ સત્યાગ્રહની અસર સંઘ ઉપર તુરત
 જ થઈ. વસ્તુસ્થિતિની ગંભીરતા તેના સમજવામાં આવી
 અને લાઘાજી સ્વામીની ઇચ્છાને માન આપવામાં તેણે ડહા-
 પણ તથા દીર્ઘ દષ્ટિ જોયાં. તેણે તુરત જ એ નિયમને
 નિયમાવલિમાંથી કાઢી નાંખ્યો અને લાઘાજી સ્વામીને લીંબ-
 ડીમાં પાછા પધારવાની વિનંતિ કરી. લાઘાજી સ્વામી તે
 વિનંતિપરથી પાછા લીંબડીમાં આવ્યા અને નિયમાવલિ
 ઉપર પોતાની સહી આપી. અત્ર સત્યાગ્રહ અને હડ અથવા
 દુરાગ્રહ વચ્ચેનો ભેદ સમજવાની જરૂર છે. સત્ય માટેનો
 આગ્રહ એ જ સત્યાગ્રહ કહેવાય છે; પરંતુ પોતાનો માડો

હેતુ કિંવા સ્વાર્થ સાધવાને જક્ર પકડી બેસવી તે સત્યાગ્રહ નથી પણ દુરાગ્રહ છે. જેવી રીતે દુનિયામાં સત્યાગ્રહનો વિજય થાય છે તેવી રીતે દ્વાર્ધવાર દુરાગ્રહ અથવા હઠનો પણ વિજય થઈ જાય છે, પરંતુ એ અપ્રશસ્ત છે, ત્યારે સત્યાગ્રહ એ પ્રશસ્ત છે અને સત્ય ઉપરની પ્રીતિનું સ્થાપન કરે છે. દંભનો ત્યાગ કરીને સત્યને અડગ રીતે વળગી રહેવાના હેતુથી જ લાધાજી સ્વામીએ છેવટસુધી પોતાના આગ્રહને વળગી રહેવાનું ઉચિત માન્યું હતું અને તેથી તેનો જે વિજય થયો હતો તે પ્રશસ્ત હતો. એ સત્યાગ્રહને માન આપનાર લીંમડીના સંધને માટે પણ એ બનાવ માનભરેલો જ હતો, કારણકે શ્રીયુત મોહનદાસ ગાંધી કહે છે તેમ, સત્યાગ્રહ ધારણ કરનારને તેમજ તેને માન આપીને તેનો વિજય થવા દેનારને—ઉભયને એ સત્યાગ્રહનો વિજય એકસરખો માનભરેલો છે.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

ચર્મચક્ષુનો વિયોગ.

શશિદિવાકરયોર્ગ્રહપીઢનમ્ ।

ગજભુજંગમયોરપિ બન્ધનમ્ ॥

મતિમતાં ચ બિલોક્ય દરિદ્રતાં ।

વિધિરહો લલ્લાન્નિતિ મે મતિઃ ॥

અર્થ—પૂર્ય અને ચંદ્ર રાહુથી પિડાય છે, હાથી અને સર્પ પણ બંધનથી બંધાય છે અને બુદ્ધિમાન દરિદ્રી હોય છે, તે જોઈ મને તો એ જ નિશ્ચય થાય છે કે અહો ! પ્રારબ્ધ બળવાન છે.

*

*

*

*

એટલું તો સત્ય છે કે ઐહિક જીવનમાં મનુષ્ય ગમે તેવી પવિત્ર કરણીથી પવિત્ર જીવન ગાળતો હોય, અથવાતો ગમે તેવી દુષ્ટ કરણીથી પાપી જીવન ગાળતો હોય તોપણ શુભ ક્રિયા અશુભ પ્રારબ્ધ કર્મને ભોગવ્યા વિના તેનો છૂટકો થતો જ નથી. જે મનુષ્યો આખી દુનિયામાં એકે અવાજે ઉચ્ચ દશાને પાત્ર લેખાય

છે તે મનુષ્યોને પણ જ્યારે આપણે અત્યંત કષ્ટ વેકતાં જોઈએ છીએ, ત્યારે પ્રારબ્ધ કર્મમાં આપણી શ્રદ્ધા દૃઢ થયા વિના રહેતી નથી. જેમ બાજરી વાવનાર ખેડૂત ધઉ નહિ પણ બાજરીની જ આશા રાખી શકે છે, તેમ પૂર્વ જીવમાં અશુભ કર્મની વાવણી કરનારને તેનું ફળ અન્ય જીવમાં પણ વેક્યા વિના ચાલતું જ નથી.

લાધાજી સ્વામીને પણ એ પ્રમાણે કાંઈ પ્રારબ્ધ કર્મનો ઉદય થઈ આવ્યો, અને મસ્તકમાં ઝામરની વેદના ઉપસ્થિત થઈ. એ વેદના કેટલી ભારે હોય છે તે અનુભવી જ સમજી શકે છે. એ વેદનાથી કંટાળીને કેટલાકોએ જીવનનો અંત આણુવા આપઘાતો કર્યા હોય એવા બનાવો પણ બનેલા છે. પરંતુ લાધાજી સ્વામી સમતાભાવે એ વેદના સહન કરી રહ્યા અને ૧૮૪૯ ના કાર્તિક માસમાં તેમનાં ચર્મચક્ષુની તેજઃશક્તિનો નાશ થયો. એ પ્રમાણે તેમનાં ચર્મચક્ષુનો વિયોગ થયો અને તેમને મન આખી દુનિયાપર અંધકાર-પટલ ફરી વળ્યું. આખો જવાથી એ મહાત્માને જો કાંઈ પણ અસંતોષ થયો હોય તો તે માત્ર એટલો જ હતો કે નવા ગ્રંથો વાંચીને પોતાનું જ્ઞાન આગળ વધારવાનું તેમનું મુખ્ય સાધન તેમના હાથમાંથી જતું રહ્યું હતું.

ચર્મચક્ષુનો વિયોગ થવા છતાં જ્ઞાનચક્ષુ તો હમેશાં ઉઘાડાં જ હતાં અને તેથી વિનાચક્ષુએ વ્યાખ્યાન આપવામાં; શિષ્યોને અભ્યાસ કરાવવામાં અને ધર્મોપદેશનાં તથા ખીજાં આવશ્યક કાર્યો કરવામાં તેમને ચક્ષુનો વિયોગ બહુ અડચણ કરનારો થતો નહિ. જે સૂત્રનું વ્યાખ્યાન પોતે વાંચતા, તે સૂત્રનાં એક બે પાનાં માત્ર પુઠામાં રાખીને તે પુંડીઉં હાથમાં રાખી મ્હોંએથી જ તે વ્યાખ્યાન આપતા. એ વ્યાખ્યાનમાં સૂત્રનો મૂળ પાઠ પણ તે પોતાની સ્મૃતિમાંથી જ બોલતા કારણકે કેટલાંક સૂત્રોના મૂળપાઠ તો તેમણે કેવળ કંઠસ્થ જ કરી નાંખ્યા હતા તેથી પાનાં-માંથી તેનું વાંચન કરવાની તેમને જરૂર પડતી નહિ. મૂળ પાઠના અન્વયાદિ કરતાં, કે તે ઉપર વિવેચન કરતાં તેમને ટીકા-ટખાની પણ જરૂર પડતી નહિ એટલે સઘળું કાર્ય પહેલાંની પેઠે જ ચાલ્યા કરતું હતું. તેવી જ રીતે શિષ્યોને અભ્યાસ કરાવવામાં પણ તેમને મુશ્કેલી પડતી નહિ. એ પ્રમાણે આંખો અલગ થયા છતાં સઘળું કાર્ય સરલ રીતે ચાલ્યું જતું હતું.

એ વર્ષનું ચોમાસું લાઘાળુ સ્વામીએ મેઘરાજી સ્વામી, રૂંગળ સ્વામી, કરમચંદળ સ્વામી તથા શામળ સ્વામી સાથે

લીંબડીમાં જ કર્યું. એ શામજીસ્વામી કચ્છના છે. તેમણે સંવત ૧૯૪૯ માં મોરબીમાં મેઘરાજજી સ્વામી પાસે દીક્ષા લીધી હતી અને મેઘરાજજી સ્વામીના બીજા શિષ્ય થયા હતા. એ જ સાલમાં કચ્છના સવજી સ્વામીએ પણ પોતાની દેવી-શાળ કરેલી કન્યાનો તથા ઘણી ઋદ્ધિ-સિદ્ધિનો ત્યાગ કરીને લાધાજી સ્વામી પાસે જેઠ માસમાં દીક્ષા લીધી તથા તેમના પાંચમા શિષ્ય થયા. તેમનો વિદ્યાભ્યાસ સારો છે. લાધાજી સ્વામીએ ૧૯૫૦ ની સાલનું ચોમાસું વઢવાણ કાંપમાં કર્યું, અને ત્યારપછીનું ૧૯૫૧ નું ચોમાસું વઢવાણ શહેરમાં કરી ૧૯૫૨ નું ચોમાસું પુનઃ લીંબડીમાં કર્યું. ૧૯૫૩ નું ચોમાસું પુનઃ વઢવાણ કાંપમાં, ૧૯૫૪ નું વઢવાણ શહેરમાં અને ૧૯૫૫ નું ચોમાસું લીંબડીમાં કર્યું. ૧૯૫૪ ના ચૈત્ર વદ ૧૦ ને દિને તારાયંદજીએ લાધાજી સ્વામી પાસે વઢવાણ કાંપમાં દીક્ષા લીધી અને ઉત્તમચંદ્રજી સ્વામીના શિષ્ય થયા. ૧૯૫૫ ની સાલમાં જેઠ સુદ ૩ ને દિને આ પુસ્તકના ક્ષુદ્ર લેખકનો તે સદ્ગુરુએ દયા કરીને ૧૧ વર્ષની વયે ભવાટવીમાં રખડતાનો ઉદ્ધાર કરી પોતાના છઠ્ઠા શિષ્ય તરીકે સ્વીકાર કરી અમૂલ્ય સેવાનો લાભ આપ્યો. પોતાથી અમદાવાદ પહોંચી શકાય તેમ ન હોવાથી પોતાના

લઘુ બધુ મેઘરાજજી સ્વામીને પોતાની વતી મોકલીને અમદાવાદમાં દીક્ષા આપી.

ચર્મચક્ષુનો વિયોગ થયા પછી લાધાજી સ્વામી બહુ દૂરના પ્રદેશમાં વિહાર કરીને જઈ શકતા નહિ તેથી લીંબડીની આસપાસનાં નાનાં મોટાં ગામોમાં જ તેમને વિહાર કરવો પડતો હતો તેમજ ચાતુર્માસ પણ સ્થિર કરવું પડતું હતું. એ સ્થિતિમાં કેટલાક શ્રાવકો તેમને કાંઈ સ્થળે સ્થિર વાસ કરી રહેવાનો આગ્રહ કરતા હતા, પરંતુ તે કહેતા કે જ્યાંસુધી તેમના પગ વિહાર કરવાને સશક્ત છે અને શિષ્યમંડળ માર્ગદર્શક છે ત્યાંસુધી તે સાધુઓના કલ્પનો ત્યાગ કરી આચારમાં શિથિલતા બતાવશે નહિ. શરીર સશક્ત રહ્યું ત્યાંસુધી તેમણે પોતાના આ નિશ્ચયને જરા પણ નરમ પડવા દીધો નહોતો.

૧૯૫૬ ની સાલમાં લાધાજી સ્વામી પાસે એક નવા શિષ્યે દીક્ષા લીધી. તે શિષ્ય લલ્લુજી સ્વામી હતા. તે અમદાવાદના રહીશ હતા અને તેમણે પોતાને ઘેરથી દીક્ષા લીધી હતી. તે લાધાજી સ્વામીના સાતમા શિષ્ય થયા. તે જ સાલમાં ખુશાલચંદ્રજી સ્વામીએ દીક્ષા લીધી. લાધાજી સ્વામીના તે આઠમા શિષ્ય કચ્છના છે. તેમણે ૩૯ વર્ષની

વયે પોતાને ઘેરથી દીક્ષા લીધી હતી. તે ઉત્તમચંદ્રજી સ્વા-
મીના શિષ્ય થયા. ખુશાલચંદ્રજી સ્વામીનું ધર્મજ્ઞાન સારું
છે. એજ સાલમાં લક્ષ્મીચંદ્રજી સ્વામીએ દીક્ષા લીધી. તે
લીંબડી તામે સિયાણીના ચહુઆણુ રજપૂત છે. ૧૪ વર્ષની
ઉંમરે સંવત ૧૯૫૬ માં લીંબડીમાં લાધાજી સ્વામી પાસે
તેમણે દીક્ષા લીધી અને તેમને હર્ષચંદ્રજી મહારાજને
શિષ્ય તરીકે સોંપ્યા. એ મહારાજે સૂત્ર સિદ્ધાંતનું તથા
વ્યાકરણાદિનું ઠીક જ્ઞાન મેળવ્યું છે. સંવત ૧૯૫૭ ની
સાલનું ચોમાસું લાધાજી સ્વામીએ વઢવાણુ શહેરમાં કર્યું
અને ૧૯૫૮, ૧૯૫૯ તથા ૧૯૬૦ નાં ચોમાસાં વઢવાણુ
કુમ્પમાં કર્યાં. ૧૯૫૮ માં કુમ્પના ભાંયચંદ્રજીએ પોતાને
ઘેરથી દીક્ષા લઈ ઉત્તમચંદ્રજી સ્વામીનું શિષ્યપદ ગ્રહણ
કર્યું. તેમણે સૂત્ર સિદ્ધાંત તથા વ્યાકરણનો સારો અભ્યાસ
કર્યો છે. ૧૯૬૦ ના ચાતુર્માસ પછી પણ લાધાજી સ્વામી
વઢવાણુ કાંપમાં જ રહ્યા કારણકે ત્યાંનો ઉપાશ્રય વિશાળ
અને વધારે સગવડવાળો છે એટલે તેમની અખમ અવ-
સ્થામાં તે સ્થળ તેમને વધારે અનુકૂળ પડતું. ૧૯૬૧ ની
સાલમાં મુળચંદ્રજી સ્વામીએ કુમ્પના મુંદ્રા શહેરમાં ૩૫
વર્ષની વયે દીક્ષા લીધી અને તે સવજી સ્વામીના શિષ્ય થયા.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

પૂજ્ય પદવી.

આ સમયે પૂજ્ય પદવી ઉપર પૂજ્ય મહારાજ શ્રી દીપ-
ચંદ્રજી સ્વામી પિરાજતા હતા. તેઓ વિદ્વાન, શાન્ત, પૂજ્ય પદવીના ગૌરવને વૃદ્ધિંગત કરે તેવા અને સાધુસમાજને અંકુશમાં રાખી સંપ્રદાયની કીર્તિમાં વધારો કરે તેવા હતા. ૧૯૬૧ ના ચૈત્ર માસમાં પૂજ્ય શ્રી દીપચંદ્રજી સ્વામીના શરીરે વ્યાધિ વર્તાવા માંડી અને એ જ માસની વદ ૧૪ ને મંગળવારે તેમણે ૭૨ વર્ષનું આયુષ્ય ભોગવી સ્વર્ગવાસ કર્યો. પૂજ્ય શ્રી દીપચંદ્રજી સ્વામી લાધાજી સ્વામીના વડીલ ગુરુભાઈ હતા અને મહાપ્રતાપી પુરૂષ હતા. એ મહાત્માના સ્વર્ગવાસના ખખર સાંભળીને લાધાજી સ્વામીને બહુ લાગી આવ્યું પરંતુ જ્ઞાનદષ્ટિથી વિચાર કર્યો કે કાળ આગળ કોઈનું ચાલતું નથી. ચદ્માવી ન તદ્માવી માવી ચેન્ન તદન્યથા—જે ભાવી હોય છે તે બન્યાં જ કરે છે અને તેમાં અન્યથા થતું નથી. દીપચંદ્રજી સ્વામીના સ્વર્ગવાસથી ઉત્પન્ન થએલા મનઃકલેશને લાધાજી સ્વામીએ

એ રીતે સંતોષ્યો. દીપચંદ્રજી સ્વામીના ત્રણ શિષ્યો છે. (૧) ચતુરજી સ્વામી, (૨) નાગજી સ્વામી અને (૩) ખી-મરાજી સ્વામી. એ ત્રણેમાં નાગજી સ્વામી સૂત્ર, સિદ્ધાન્ત, વ્યાકરણાદિના અભ્યાસમાં સારી રીતે નિપુણ થયેલા છે. એ મુનિરાજ બાળ ધ્રુવચારી છે અને તેમનો પ્રતાપ સંપ્રદાયમાં સારી પેઠે વિસ્તરેલો છે.

લીંબડી એ ગાદીનું સ્થળ હોવાથી તે ખાલી રહે નહિ એ હેતુથી વઢવાણ કેમ્પમાં લાધાજી સ્વામીને વિનંતિ કરવા સારૂ લીંબડીથી કેટલાક શેડીયાઓ આવ્યા અને પૂજ્યની પદવી તેમને અર્પણ કરવાની વિનંતિ કરી. લાધાજી સ્વામીએ એ વિનંતિ સ્વીકારી ને વૈશાખ માસમાં વઢવાણ કેમ્પમાંથી વિહાર કર્યો અને વચમાં વઢવાણ શહેર તથા ભલગામડામાં રોકાઈ આઠાઠ સુદ ૩ ને દિવસે લીંબડીમાં પધાર્યા. સંવત્ ૧૯૬૧ નું ચોમાસું લાધાજી સ્વામી મેઘરાજજી સ્વામી તથા ખીજા ચાર શિષ્યોએ લીંબડીમાં જ કર્યું. ત્યારપછીનું ૧૯૬૨ નું ચોમાસું પણ તેમણે લીંબડીમાં જ કર્યું. એ ચોમાસું ઉતર્યા પછી સંપ્રદાયનાં સભળાં સાધુ-સાધ્વી લીંબડીમાં આવી પહોંચ્યાં અને ચતુર્વિંધ સંધે મળીને લાધાજી સ્વામીને પૂજ્ય પદવી સ્વીકારવાની

વિનતિ કરી. લાધાજી સ્વામીએ એ વિનતિનો સ્વીકાર કરીને શુભ મુહૂર્તે પૂજ્યશ્રીની પદવીનો સત્કાર કર્યો એટલે કે પૂજ્યશ્રીની પાટ ઉપર તે વિરાજમાન થયા. તેના સંબંધમાં પં. • મુનિરાજ શ્રી રત્નચંદ્રજી મહારાજે નીચેનો શ્લોક રચેલો છે:—

વર્ષે વેદરસાંકભૂમિકલિતે શુક્લે દલે ફાલ્ગુને ।
સત્તમ્યાં મિલિતે ચતુર્વિધગણે સંવર્તમાનોત્સવે ॥
ન્યાસઃ પૂજ્યપદેઽભિષેકવિધિના યસ્યાભવત્સાદરમ્ ।
તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ પ્રતિદિનં લાધાજિ સંજ્ઞાય મે ॥

અર્થાત્—સંવત્ ૧૯૬૪ (કચ્છી)ની સાલે ફાગણ માસની શુક્લ પક્ષની સાતમને દિને ચતુર્વિધ સંઘમાં વર્તાઈ રહ્યો છે અને અભિષેકવિધિએ પૂજ્યપદને વિષે આદર સહિત અભિષેક થયેલો છે જેમનો, એવા શ્રી લાધાજી સ્વામી નામના ગુરુદેવને મારા નમસ્કાર હો. એ પ્રમાણે ગુજરાતી સંવત્ ૧૯૬૩ ના ફાગણ સુદ ૭ ને દિને લાધાજી સ્વામીને પૂજ્યપદવી પ્રાપ્ત થઈ. સારપછી પૂજ્યશ્રીએ સંપ્રદાયના નિયમોમાં કેટલોક સુધારો કર્યો. એ વર્ષના ચાતુર્માસમાં પૂજ્યશ્રી લીંબડીમાં જ રહ્યા.

આખની અખમ સ્થિતિમાં પણ પૂજ્યપદવીનું કામ પૂજ્યશ્રી

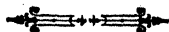
૧૦૮ પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીનું જીવનચરિત્ર

લાધાજી સ્વામી સીધી રીતે કચે જતા હતા. આ કામ ધણે જાગે સંપ્રદાયને સુવ્યવસ્થિત રીતે જાળવવાનું હોય છે અને સાધુ-સાધ્વીઓના સમુદાયને યોગ્ય સૂચનાઓ, સલાહો અને હુકમો આપીને તેમને સંપ્રદાયની કીર્તિ વધે તથા ઉપદેશ પ્રચાર ઉત્તમ રીતે થાય એવી રીતે દોરવાનું છે. આ કાર્ય જે થોડો સમય તે પૂજ્યપદવી ઉપર ટકી રહ્યા હતા તેટલો સમય તેમણે ઉત્તમ રીતે બજાવ્યું હતું.

આ સંબંધે પં. મુ. શ્રી રત્નચંદ્રજી સ્વામીએ રચેલો શ્લોક નીચે મુજબ છે:—

પૂજ્યશ્રી ગુણિદીપચંદ્રવિદુષિ સ્વર્ગગતે લિંબહી ।
શ્રાદ્ધાનામધિકાગ્રહાચ્ચ જરયા ક્ષીણે બલે તાનવે ॥
યો તિષ્ઠત્સ્થિરવાસમાર્યમહિતઃ શ્રી લિંબહીપત્તને ।
તસ્મૈ શ્રી ગુરવે નમઃ પ્રતિદિનં લાધાજિ સંજ્ઞાય મે ॥

અર્થ:—પૂજ્ય શ્રી દીપચંદ્રજી વિદ્વાન્ સ્વર્ગ ગયે છતાં લીંબહીના શ્રાવકોના અત્યાગ્રહથી જરાએ કરી શરીરબળ ક્ષીણ થયે છતાં આર્યોના પૂજિત એવા શ્રી લાધાજી સ્વામી નામના ગુરુદેવને મારા નમસ્કાર હો.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

અંતીમ સમય અને ઉપદેશ.

મનજી મુસાફર રે ! ચાલો નિજ દેશ બાણી,
મુલક ધણા જોયા રે મુસાફરી થઇ છે ધણી.

* * * *

વિધિરેષ તાનિ ઘટયતિ । યાનિ પુમાન્નૈવ ચિન્તયતિ ॥

અર્થાત્—માણસના ચિત્તમાં પણ જે હોતું નથી તેવો બનાવ
વિધિ બનાવે છે.

* * * *

વૃદ્ધ અવસ્થા અને પૂજ્ય પદવીનું કામકાજ એ સધળા
સંયોગોથી પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીએ
હવે લીંબડીમાં જ સ્થિરવાસ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો.
સંવત ૧૯૬૪ નું ચાતુર્માસ પણ ત્યાં જ કરવાનું ઠરાવ્યું
હતું. ઉત્તમચંદ્રજી સ્વામી તથા બીજા કેટલાક શિષ્યો
તેમની વૈયાવચ્ચમાં લીંબડીમાં જ રહ્યા હતા. ચાતુર્માસમાં
તેમની પાસે ૬ શિષ્યો રહ્યા હતા. એ ચાતુર્માસમાં
લીંબડીમાં શ્રાવક વર્ગમાં તપસ્યા સારી પેઠે થઇ હતી

એટલે ચાતુર્માસનો બધો વખત ભારે ઉત્સવમાં જશે એવી સૌ કાંઈની ધારણા હતી, પરંતુ એ ધારણા પાર પડી નહિ. એ સાલના શ્રાવણ સુદ ૫ ને દિને પૂજ્ય શ્રીને મરડો વર્તાયો અને અનેક સૂજતા ઉપચારો છતાં તે કાળમાં આવ્યો નહિ. એ વ્યાધિથી તે ધીમે ધીમે અશક્ત થવા લાગ્યા અને જ્યારે તેમને લાગ્યું કે હવે દેહની શક્તિ પુનઃ પ્રાપ્ત થવાનો સંભવ નથી ત્યારે તેમણે દેહની આવાનો સદંતર ત્યાગ કરી દીધો. જોકે તન દરદ ભોગવતું હતું, તોપણ તેમનું મન તો કેવળ શાન્ત જ હતું. તેમણે અગાઉથી ચેતીને જૈન ધર્માનુસાર વિધિપૂર્વક સાગારી સંચારો પચ્ચખી દીધો.

એક જૈન સાધુએ સંચારો પચ્ચખ્યો એટલે તેણે દેહ ઉપરનું મમત્વ સંપૂર્ણ રીતે છોડી દીધું એમ સમજી લેવું. તેવી જ રીતે લાધાજી સ્વામીએ એ મમત્વ છોડીને પરલો-કને માટે આત્માને તૈયાર કરી રાખ્યો. એ પ્રમાણે પોતાના આત્માને તૈયાર કર્યા છતાં સ્વાત્મચત્ સર્વભૂતેષુ માનનારા એ માહાત્મા પુરૂષ પોતાની આસપાસના સાધુઓને તથા શિષ્યોને તેમના આત્માના કલ્યાણાર્થે છેલ્લી વખતનો ઉપદેશ આપવાની લાલસાને થોભારી શક્યા નહિ. પેઢડે

પગ અને બહોપદેશ કેટલીક વાર ધણી જ સારી અસર કરે છે અને કેટલાક બનાવોમાં તો તેથી મનુષ્યનાં જીવન પણ ફરી ગએલાં જોવામાં આવેલાં છે. મરણસમયે એક પિતા, માતા, બંધુ, પતિ કે પુત્ર પોતાનાં આસજનોને જે કંઈ કહે છે તે કેટલીક વાર એવી સચોટ અસર નીપજાવે છે કે જેવી અસર તેમના આખા જીવનના કથન કે ઉપદેશથી થવા પામતી નથી. તેવી રીતે અન્ય આત્માઓના કલ્યાણાર્થે, પ્રયાણ કરવાને પેઢામાં પગ ધાલી મૂકેલા એ મહા-આત્માએ પોતાની આસપાસ પોતાના શિષ્યો તથા સાધુઓને એકત્ર કરીને તેમના કાનમાં પોતાની શાન્ત મધુરી વાણીમાં ઉપદેશધારા રેડી અને પછી પોતે શાન્ત થયા. આ ઉપદેશધારા હજી એ શ્રવણ કરનાર શિષ્યો તથા સાધુઓમાંથી વિસરાઈ નથી. એની એ વાણી કદાચ વિસરાઈ ગઈ હશે, પરંતુ એ વાણીનું તત્ત્વ તો નથી જ વિસરાયું.

• એ મહાત્માના એ સમયના ઉપદેશનું પહેલું તત્ત્વ એ હતું કે “કોઈ પણ હેતુથી દંભ કરવો નહિ: આંતર અને બાહ્ય જીવન સરખાં જ રાખવાં.” પૂજ્ય શ્રીએ પોતાનું જીવન એ પ્રકારની સરલતામાં જ ગાળ્યું હતું અને તેથી કોઈને તેમનામાં કદાચ ત્રિવેકની ખામી કે અન્ય દોષો દેખાયા

પણ હશે, પરંતુ વસ્તુતઃ તે જે ના બહારથી દેખાતા હતા તેવા જ અંતરથી હતા અને જેવા અનર્યા હતા તેવા જ બહાર દેખાઈ આવતા હતા. અંતર કરતાં બહાર જૂદા જ દેખાઈ આવવાનો પ્રયત્ન તેમણે કદાપિ કર્યો નહોતો, કે જેવો પ્રયત્ન આજકાલ અનેક જૈન તેમજ જૈનેતર સાધુઓ, મુનિઓ, યોગીઓ, પરમહંસો, સરસ્વતીઓ, હસ્તુરો, ફકીર ઓલીઆઓ, પાદરીઓ વગેરે કરી રહ્યા છે. આ કારણથી તેમણે પોતાના અંતઃસમયે સ્પષ્ટ રીતે કહ્યું હતું કે “ અંતર અને બાહ્ય જીવન ગાળવામાં કદાપિ દંભ કરશો નહિ અને અંતર કરતાં બહારથી જૂદા જ દેખાવાનો યત્ન કદાઈ પણ મોટા લાભની ખાતર પણ કરશો નહિ. તમે કંચન તથા કામિનીના ત્યાગી છો, એટલે એ બે વસ્તુઓની પ્રાપ્તિની ખાતર જેવો દંભ ગૃહસ્થો ધણી વાર કરે છે તેવો તમોને કરવાની જરૂર નથી; એક માત્ર કીર્તિ એવી વસ્તુ છે કે જેથી કદાચ તમે લોભાઈ જાઓ અને તેને માટે ઉપર્યુક્ત દંભનું સેવન કરવાને તમે લક્ષ્યાઓ; પરંતુ હું તમને કહું છું કે તમે કીર્તિને માટે યત્ન કરશો નહિ તેમજ લોકો અપકીર્તિ કરે તેની દરકાર પણ કરશો નહિ: હા, તે પૂર્વે તમારે તમારા ધર્મમાં તો મક્કમ રહેવુંજ જોઈએ.

તમે ધર્મમાં મક્કમ ન રહો અને લોકો અપકીર્તિ કરે તો તમારે તેની દરકાર રાખવી જ જોઈએ, પરંતુ આત્માની સાક્ષીએ એક વાર તમે માનતા હો કે તમે સ્વધર્મમાં મક્કમ છો, પંછી કીર્તિ-અપકીર્તિની પરવા એક તર્ર જેટલી પણ કરશો નહિ. જો એવી પરવા તમે કરશો તો તમે તમારો ધર્મ બળવવાથી બ્રષ્ટ થશો અને લોકો સાંઈ કેવી રીતે બોલે-ખરાબ બોલતાં કેવી રીતે અટકે, તેવા ઉપાયો અને યુક્તિઓ યોજવાની જ પ્રવૃત્તિમાં મગ્યા રહેશો. આથી તમે તમારા જીવનનું ખર્ચ સાધન કમાઈ શકશો નહિ. કદાચ કીર્તિ માટેના પ્રયત્નમાં તમે ઘણી વાર ફાવશો, લોકો તમાંઈ સાંઈ બોલશે, તમાંઈ અંતર મલીન હોવા છતાં બહારથી તમે પરમપવિત્ર દેખાશો, તમારો જ્યાં ત્યાં વિજય જ બોલાશે પરંતુ એ પ્રકારના દંભથી તમે લોકોની આંખમાં જે ધૂળ નાંખવાનો પ્રયત્ન કરશો તે ધૂળ તમારી જ આંખમાં-અરે નહિ-આત્મામાં પડશે, કારણકે એ પ્રમાણે લોકોને ઠગનારનો આત્મા જ પરિણામે ઠગાય છે, અને તમે તો આત્માને માટે કમાણી કરવા નીકળ્યા છો, એટલું ભૂલતા નહિ.”

પૂજ્યશ્રીના બીજા ઉપદેશનું તત્ત્વ એ હતું કે “ તમારાથી કે જગત્થી ત્યજતએલા કિંવા ભુલાઈ ગએલા આત્મા-

ઓનો પણ તિરસ્કાર કરશે નહિ પણ તેઓના ઉપર પ્રેમ તથા દયા રાખજો. કેટલાંક મનુષ્યો એવાં હોય છે કે જોમને આપું જગત્ નિંદતું હોય છે અને તેમની પાસે પણ ઊભા રહેવાની કોઈ ઇચ્છા રાખતું નથી; પરંતુ એવા ખમર-તિરસ્કારાએલા-ત્યજ્જાએલા આત્માઓનો પણ તિરસ્કાર નહિ કરતાં પ્રેમ તથા દયાથી તેમને ભેટવું અને બની શકે તેટલા પ્રમાણમાં એ પતિતાત્માઓના ઉદ્ધારનો પણ યત્ન કરવો એ સૂત્ર લાધાજી સ્વામીએ પોતાનાં આચરણોમાં છેવટસુધી પાળી રાખ્યું હતું. આ સૂત્રસંબંધે તેમના ઉપદેશનું કથન એવું હતું કે “મનુષ્ય માત્ર દોષને પાત્ર છે.” સ્વલ્લભ મનુષ્યા-ણાં ધર્મઃ। આપું જગત્ આ વાત જાણે છે અને પોતાની ભૂલોનો ખ્યાલ કરવા માટે એ વાતનો ઉપયોગ કરે છે, પરંતુ પારકી ભૂલોની નિંદા કે તિરસ્કાર કરતી વખતે એ સૂત્રને ભૂલી જ જાય છે। મનુષ્યસ્વભાવની વિલક્ષણતા કહો કે સ્વાર્થબુદ્ધિ કહો, જે કહો તે આ જ છે, અને એમાંથી જ ટુંકી દષ્ટિ, બીજની ભૂલો જોવાની ટેવની સ્વભાવસિદ્ધતા તથા પરસ્પર વૈર એ બધા દોષોનો જન્મ થાય છે. ધીમે ધીમે તે વધે છે, દોષદષ્ટિ વિકસે છે અને છેવટે તેનાં ભયંકર પરિણામો નીપજે છે. જગતમાં ભૂલો કરીને પતિત

થએલા, તિરસ્કારાએલા, અસ્પર્શ્ય મનાએલા અને સંગ નહિ કરવાયોગ્ય કહેવાતા અનેક મનુષ્યો હોય છે. પણ તેઓ બિચારાઓના પામર આત્માઓ શું દયા ખાવાયોગ્ય નથી? તમારે શામાટે તેઓમાં દોષદષ્ટિથી જોવું જોઈએ? કેવળ વિકારરહિત નિર્મળ દષ્ટિથી તમે તેમને જુઓ, અને તેમની પામરતાની દયા જ તમને આવશે અને જો તમે બીજાઓનું કલ્યાણ કરી સ્વકલ્યાણ સાધવા તરફ દષ્ટિ રાખી હશે તો તમને તેમના આત્માઓને પ્રેમથી ભેટવાનું મન પણ અવશ્ય થશે જ થશે. જ્યારે જ્યારે અન્યની બૂલો-દોષો જોવામાં આવે, ત્યારે ત્યારે તેવાઓ પ્રત્યે તિરસ્કાર બતાવવાને બદલે તેમના તરફ વિશુદ્ધ પ્રેમ બતાવવો જોઈએ, અને તેઓના સંબંધમાં બીજાઓની અનિષ્ટ પ્રવૃત્તિને જોવાજખી લેખવી જોઈએ. દોષી જનના પણ એકલા દોષો બહાર પાડી, તેની નિંદા કરી, તેને તિરસ્કારી, તેની સાથેનો વ્યવહાર તોડી તમે તેને વધારે પતિત અને અધમ બનાવશો પણ તેના આત્માનું કલ્યાણ કરવા માટે તેને જરા પણ લાભ કરી શકશો નહિ. એમ કરવામાં આપણો દયાધર્મ પણ ખંડિત તથા દૂષિત થાય છે. પરમકૃપાળુ સમર્થ વ્યક્તિએ તો પાપીમાં પાપી, અધર્મી અને જુલ્મી

તરીકે લેખાતાને તારીને-તેનો તિરસ્કાર કર્યા વિના જ મહાન્ પુરૂષો બનાવ્યા છે: તે શું તેઓનો તિરસ્કાર કરીને તેમનાથી દૂર રહીને બનાવ્યા હશે? તેમના ઉપર દયા તથા પ્રેમ ધારણ કરીને તેમને આત્મગુણવડે ભેટ્યા વિના શું તેમના ઉદ્ધારનું કાર્ય સિદ્ધ થઈ શક્યું હશે? માટે દોષીને વધારે દોષી બનાવનારો તિરસ્કાર તમે કાઢીને પણ કરશો નહિ, કારણકે મનુષ્યને થોડી ભૂલોમાંથી વધારે ભૂલો કરાવનાર અને દોષ તેમ જ જીવનના ખાડામાં ઉતારી પાડનાર ખીજાં કાંઈ પણ નથી પણ નિંદક અને દોષગ્રાહી મનુષ્યો જ છે. ગમે તેવો ઉત્તમ કે અધમ મનુષ્ય પણ કાળે કરીને અવસ્થાન્તરને પામ્યા વિના રહેતો નથી, પરંતુ જો અધમનો ત્યાગ અને તિરસ્કાર જ કરવામાં આવે તો એના અવસ્થાન્તરને નજીક લાવવાને બદલે આપણે વધારે દૂર હાંકી કાઢવાનો જ દોષ કરતા લેખાઈએ. વળી દોષયુક્ત દેખાતાં કામો વિષે મત બાંધવાની પણ ઉતાવળ કરવી નહિ, કારણકે ધણી વાર એવું બને છે કે આપણી દૃષ્ટિએ હલકા જણાતા કામનો આશય અને ઉદ્દેશ આપણી માન્યતા કરતાં કેવળ જૂદો જ હોય છે અને તે ઉપરથી તે કાર્ય દોષયુક્ત લેખાવાને પાત્ર હોતું નથી. માટે કદાપિ નિંદિતની પણ વધારે નિંદા

તમે કરશો નહિ પણ તેમના આત્માઓ ઉપર પ્રેમ તથા દયા રાખજો; દુષ્ટ કે સારાં કાર્યો વિષે એકદમ મત બાંધી બાળવાની ઉતાવળ કરશો નહિ; લેવાય તો કાર્ધના ગુણો લેજો. પણ અવગુણ લેશો નહિ; અને છેવટે પ્રેમ તથા દયા-ભાવની પુષ્ટિ માટે તમારે પ્રતિજ્ઞા લેવી કે તમારી નિંદા કરનારનાં પણ છિદ્રો શોધવાં નહિ કે નિંદા કરી આત્માને અપવિત્ર બનાવશે નહિ.

“ પતિત તથા અધમ જનોનું કલ્યાણ કરવાની પ્રવૃત્તિ કરતાં તમારો પણ ખસી જાય નહિ એટલી સાવધાનતા રાખજો અને જેને કદાચ કાર્ધ સંકટ આવી પડે અને એ ટાળવા માટે અન્યને શિરે સંકટ દોળવું પડે તો તેમ કરવાને બદલે તમારે શિરે પડેલું સંકટ જ સહનશીલતાથી વેડી લેજો. દોષી કે તિરસ્કૃત મનુષ્યને પણ તમારા શબ્દોથી સહજ નુકસાન થવા ન પામે એટલી સાવચેતી રાખજો અને તેમનું હિત ન કરી શકાય તો ભરો, પણ અહિત તો ન જ થાય તે માટે મૌન્યનું સેવન કરજો. સાધુધર્મ બહુ અટપટો છે, માટે ભાષાસમિતિ જાળવજો પરંતુ જગતને રાજી રાખવા કે કાર્તિ મેળવવા માટે હૃદયનું ખૂન કરીને પ્રિયભાષી બનશો નહિ. ”

એ મહાત્માનો ત્રીજો અને છેલ્લો ઉપદેશ ક્રોધ નહિ કરવા વિષેનો હતો. એ સંબંધે તેમનું કથન એવું હતું કે “ જનતાંસુધી ક્રોધ કદાપિ કરવો નહિ કારણકે એમાંથી અનેક અનર્થોનો જન્મ થાય છે. મનુષ્યનાં જીવનને મૃણુ-વત્ જનાવી મેલનારો જ ક્રોધ છે, એવું ઘણા અનુભવસિદ્ધ દાખલાઓ ઉપરથી જણાએલું છે; તેટલા માટે જ કહ્યું છે કે નાસ્તિ ક્રોધસમો વદ્ધિઃ ॥ આપણે હજારથ અવસ્થામાં છીએ એટલે કદાચ ક્રોધ થઈ આવે એ કેવળ અસ્વાભાવિક નથી, પરંતુ કાર્તિ વાર એવો અવસર આવે તો તેના માર્ગનો અવરોધ કરવો અને વાચા તથા કાર્યમાં ક્રોધની પ્રવૃત્તિ થાય નહિ તે માટે પૂરતી સાવચેતી રાખવી. ધીમે ધીમે માનસિક ક્રોધ ઉપર પણ જ્ય મેળવવા યત્ન કરવો અને સર્વ અનર્થના એ મૂળને આત્માથી દૂર રાખવું. ”

એ પ્રમાણે સર્વ શિષ્યમંડળને ઉપદેશ આપી, યોગ્ય સૂચનાઓ કરી, ઉચિત પ્રતિજ્ઞાઓ આપીને પૂજ્યશ્રી શાન્ત રહ્યા અને પોતાનું છેવટનું એક મહત્ત્વનું કાર્ય પણ પોતે કરી લીધું એવું લાગવાથી સંતોષ તથા વિરામ પામ્યા. ત્યારપછી થોડા દિવસ તેમની માંદગી ચાલુ રહી. એકંદરે પંદરેક દિવસ સુધી મંદવાડ ચાલ્યો અને અશક્તિ વધી

ગઇ. છેવટે સંવત્ ૧૯૬૪ ના શ્રાવણ વદ ૧૦ ને દિને સાંજે અનશન કરી, આલોષ, પડિક્કમી, સર્વ જીવો પ્રત્યે થએલા અપગ્રધોને માટે લક્ષ્મી ચાહી, એકાંત ધર્મમય ચિત્તવૃત્તિ રાખી, મહાવીર પ્રભુના નામનો જાપ કરતાં પૂજ્યશ્રી લાધાજી સ્વામી સદાને માટે આ ક્ષાતી દુનિયામાંથી અદશ્ય થઇ ગયા ! સત્ય છે કે—

अजरामरवत् प्राज्ञां विद्यामर्थं च साधयेत् ।

गृहितइव केशेषु मृत्युना धर्ममाचरेत् ॥

અર્થાત્—ડાહ્યા મનુષ્યો મરવું જ નથી એમ જાણી વિદ્યા અને લક્ષ્મી માટે પ્રયાસ કરે છે, પરંતુ મૃત્યુ માથાપર ભમ્યા કરે છે એમ જાણીને ધર્મ આચરે છે.

પૂજ્યશ્રીના સ્વર્ગવાસના સમાચાર જાહેર થતાં લીંચડી તથા દરેક ગામમાં પાટી પગાઇઃ જૈનો જ નહિ પણ એ મહાત્માના પરિચયમાં આવેલા જૈનેતરો પણ દિલગીર થઈ ગયા. તેમની પાછળ હજારો રૂપિયા શ્રાવકોએ પુણ્યદાનમાં વાપર્યાં. મહાત્માશ્રીના નિર્વાણ મહોત્સવમાં દરેક કામવાળાએ હાજરી આપી મહાત્મા પ્રત્યેની પોતાની લાગણી અતાવી આપી હતી. તેમના મૃતદેહને પધરાવવાને ભભકાદાર માંડવી તૈયાર કરવામાં આવી હતી તથા સોનારૂપાનાં ફૂલો અને

૧૨૦ પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીનું જીવનચરિત્ર.

પૈસા ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા. ચંદનથી અગ્નિદાહ કરવામાં આવ્યો હતો. રાત્રી તરફથી નિશાળો તથા કોટો બંધ રાખવામાં આવી હતી. બીજાં ગામો ખાતે તારના સંદેશાઓ જઈ પહોંચતાં નજીકનાં ગામોના લોકો પણ આવી પહોંચ્યા હતા અને સૌ દીલગીર બની ગયા હતા સંઘનો એક મોટો સ્થંભ તૂટી પડ્યો હોય એવું સૌને લાગ્યું, પરંતુ જીંદગી ચપળ છે—તે એક વાર પૂરી થવાની જ છે, પછી તે વહેલી થાય તોપણ શું અને મોડી થાય તોપણ શું ?

મનજી મુસાફર રે ! ચાલો નિજ દેશ બણી,
મુલક ધણા જોયા રે ! મુસાફરી થઈ છે ઘણી !

* * * * *

પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીના સ્વર્ગવાસ સંબંધે પં. મુ. શ્રી રત્નચંદ્રજીએ રચેલો શ્લોક નીચે મુજબ છે:—

સાદ્ધાબ્દં ગણતુષ્ટિપૂર્વમખિલં કૃત્વોચ્ચકાર્યં ગણે ।
કૃષ્ણે રોપરસાંકભૂમિ નભસઃ શુક્રે દશમ્યાં નિશિ ॥
મુક્તવાયુઃ કિલ પંચસપ્તતિસમાઃ સ્વર્યોસમાધૌ ગત-
સ્તસ્મૈ શ્રો ગુરવે નમઃ પ્રતિદિનં લાધાજિ સંજ્ઞાય મે ॥

અર્થ—દોઢ વર્ષ સુધી ગચ્છતી તુષ્ટિપૂર્વક ગચ્છને વિષે સમગ્ર કાર્ય કરીને (કચ્છી) સંવત ૧૯૬૫ ના શ્રાવણ વદ

૧૦ ને શુક્રવારે રાતના દશ વાગ્યે પૂર્ણ ૭૫ વર્ષનું આયુષ્ય
ભોગવીને સમાધિસ્થ થતે સ્વર્ગપ્રત્યે જો જતા હવા, એવા
શ્રી લાધાજી સ્વામીને ગુરુદેવને અર્થે મારા નમસ્કાર હો.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

ઉપસંહાર અને સિંહાવલોકન.

મહાન પુરૂષો તણાં જીવન ચેતવતાં જન્મને,
જો આપણુ આધીન કરું ઉત્તત જીવનને,
ને મુકિ જાવી પુઠે-વિદાયો લેતાં છેલ્લી,
જાગસિંધુ તણી વાળુ વિષે પદપંકિત પડેલી.

નૃ. ભો. દીવેટીયા.

જો મહાત્માના જીવનપ્રસંગોનો ઇતિહાસ આપવા-
ને આ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો
છે તે ઇતિહાસ તેમના સ્વર્ગગમન સાથે જ પૂરો થાય છે,
પરન્તુ તેટલેથી આ પ્રયાસનો હેતુ સરતો નથી. એ મહા-
ત્માના જીવનનું સિંહાવલોકન કરતાં તેમાંથી ઉપાદેય વસ્તુ
શું જડી આવે છે એ જ્યાંસુધી કહેવામાં આવે નહિ, ત્યાં-
સુધી મંથ અધૂરો જ લેખાય.

મનુષ્યજીવનના જૂદા જૂદા ભાગો પાડીએ તો સામાન્ય રીતે તેના ચાર વિભાગ પડી શકે: બાલ્યાવસ્થા અને વિદ્યાર્થીજીવન; તરૂણાવસ્થા અને ગૃહસ્થજીવન; પ્રૌઢાવસ્થા અને કુટુંબના વડીલ તરીકેનું જીવન; તથા વૃદ્ધાવસ્થા અને શાંતિ-સમાધિમય જીવન; પરંતુ આ જીવનચરિત્રના નાયકને એ ચારે અવસ્થામાંથી પસાર થવું પડ્યું નથી, એ તો આપણે જોઈ ગયા છીએ, એટલે જે જે અવસ્થાઓમાંથી તે પસાર થયા હતા તે તે અવસ્થાઓનું જ અવલોકન કરવાનું જ અત્ર ઉચિત લેખાશે. એક ઉચ્ચ કુળનાં પણ સામાન્ય કુટુંબમાં તેમનો જન્મ થયો હતો. સામાન્ય કેળવણી તેમણે લીધી હતી. એ ભવિષ્યના મહાત્મા હોવા છતાં બાલ્યાવસ્થામાં કેટલાક અન્ય મહાત્માઓની પેઠે અદ્ભુત ચમત્કારો દેખાયા હતા, બલકે માતાના ગર્ભમાં હતા ત્યારથી જ તેમની મહાપુરૂષતાનાં ચિન્હો દેખાવા લાગ્યાં હતાં, એવું કશું અમે કહેતા નથી કે જાણતા પણ નથી. તેમની એક વિશેષતા માત્ર નૈસર્ગિક વૈરાગ્યની હતી અને તે કિશોર વયમાં જ દેખાવા લાગી હતી. વેવીશાળ નહિ થવા દઢને, ધાર્મિક અભ્યાસ લાંબાવીને, આગ્રહપૂર્વક કષ્ટ વેડીને તેમણે વૈરાગ્ય અંગીકાર કરવાની અનુજ્ઞા વડીલ ભાઈ પાસેથી મેળવી

હતી, એટલું જ નહિ પણ પોતાના નાના ભાઈને પણ દીક્ષા અપાવતાં તેમણે સાંસારિક સ્થિતિનો ખ્યાલ પણ આણ્યો નહોતો, એ બનાવો આપણને એ મહાપુરુષમાં કોઈ પૂર્વ ભવના દૃઢ વૈરાગ્યયુક્ત સંસ્કારો જડાએલા હોવાનું જાન કરાવ્યા વિના રહેતા નથી. જેવી રીતે કવિઓ, રાજદારીઓ અને અન્ય વિદ્વાનો બનાવ્યા બનતા નથી પણ જન્મે છે, તેવી રીતે મહાપુરુષો પણ જન્મે છે: એકલા અભ્યાસથી કે બહુશ્રુતતાથી મહાપુરુષત્વ આવતું નથી, એટલે કે એ એક બાહ્ય ગુણ નથી કિન્તુ આંતર ગુણ છે. લાઘા-જી સ્વામીમાં આપણે એ રીતે જન્મસિદ્ધ વૈરાગ્યને જોઈ શકીએ છીએ, જેમાં સાધુપુરુષોના સમાગમથી વિદ્વાસ તથા વૃદ્ધિ થએલાં હોય એવું માલુમ પડે છે.

તરુણાવસ્થામાં તેમણે ગૃહસ્થ જીવન ગાળ્યું નથી કિન્તુ માત્ર વિદ્યાર્થી જીવન ગાળ્યું છે અને એક વિદ્યાર્થી તરીકે તે કેવા હતા તે પૂરે કહી જવામાં આવ્યું છે. સતત અભ્યાસ, મનન અને નિદિધ્યાસ એ એમના વિદ્યાર્થી જીવનનું મુખ્ય તત્ત્વ હતું. દીક્ષા ગ્રહણ કર્યા પછી અત્યંત શ્રમ અને ખંત-પૂર્વક તેમણે જૈન ધર્મશાસ્ત્રોનો, સંસ્કૃત પ્રાકૃતાદિ ભાષાઓનો, એ ભાષાઓના સાહિત્યનો અને અન્ય ધર્મોના

તત્ત્વ તથા સિદ્ધાંતોનો જ અભ્યાસ કર્યો હતો. એમની ખાત તથા શ્રમનો ખ્યાલ એટલા ઉપરથી જ આવી શકશે કે સૂત્રો તેમણે જિહ્વાએ કર્યો હતાં ! ઘણાઓ આ કાર્યને એક પ્રકારની ગોખણપટ્ટી માનશે, પરંતુ એ માન્યતામાં સમાએલી ભૂલનું અત્ર નિરસન કરવાની જરૂર છે. એક વસ્તુને સ્મૃતિમાં જડી લેવાને એકલી ગોખણપટ્ટી જ કરવી નોંધએ એ માન્યતા ભૂલભરેલી છે. ગોખણપટ્ટી કે જે સામાન્ય રીતે નિંદ્ર લેખાય છે તે એક વસ્તુને સમજ્યા વિના જેમની તેમ પુનઃ પુનઃ બોલીને કંઠાએ કરવી એનું નામ છે અને આજકાલ ઘણા વિદ્યાર્થીઓ કે જેઓ બુદ્ધિમાં ઓછા પણ શ્રમ લેવામાં પાવરધા હોય છે તેઓ આવી સમજ્યા વગરની ગોખણપટ્ટીથી વિષયોને કંઠાએ કરી પરીક્ષા આપવા બેસે છે; પરંતુ એ સમજ્યા વગરની ગોખણપટ્ટીનું ફળ એ આવે છે કે સવાલનો જવાબ આપતી વેળાએ એકને બદલે બીજો વિષય ભડભડાટ—એક યંત્રની પેઠે લખી કે બોલી નાંખે છે ! પરીક્ષક એની એ ગોખણપટ્ટીનું મૂલ્ય સમજીને તે બિચારા મહેનતુ પણ ઓછી બુદ્ધિના વિદ્યાર્થી ઉપર દયા જ લાવે છે. પરંતુ કોઈ વસ્તુને સમજી લેવી—ધારી લેવી અને પછી એક, બે, કે ત્રણ વાર વાંચી જવી, એ

રીતે પણ સામાન્ય રીતે તે વસ્તુ સ્મૃતિમાં જડાઈ જાય છે અને તેથી તે કંઠાએ થઈ જાય છે. મોટા અંશે એવી રીતના પુનઃ પુનઃ વાચન તથા પરિચયથી પણ કંઠાએ થાય છે અને તેમાં વાચકની અક્ષયશક્તિની જ વિશિષ્ટતા રહેલી હોય છે. જે જે સૂત્રઅંશે અતિ પરિચય, વ્યાખ્યાન, વાચન, વિવેચન ઇત્યાદિના પ્રસંગોમાં લાંબાજી સ્વામીને કંઠાએ થઈ ગયા હતા, તે તે સૂત્રઅંશે ઉપર વ્યાખ્યાન વાંચવાનું કાર્ય તેમને તેમની ચક્ષુહીન અવસ્થામાં બહુ સુગમ્ય થઈ પડતું હતું. મૂળપાઠ તે પોતાની સ્મૃતિમાંથી બહાર લાવતા. પોતાના વ્યાકરણાદિના જ્ઞાનવડે તેના તે અન્વયાર્થ કરતા અને પછી પોતાની વાગ્યારાના પ્રવાહદ્વારા તે લાંબાજી વ્યાખ્યાન ચલાવી શ્રોતાઓને ઉપદેશામૃતનું પાન કરાવતા. આવી અભ્યાસી વૃત્તિ, આવી ખંત, આવો ઉત્સાહ થોડા જ સાધુમુનિઓમાં આજકાલ જોવામાં આવશે; પરંતુ જ્ઞાન એ આ ભવોદ્ધિ તરવાને એક મૂલ્યવાન ઉપકરણરૂપ નૌકા છે અને પૂર્વ સંસ્કારસિદ્ધ જે જ્ઞાનના સંસ્કારો આત્માને મળેલા હોય છે તેના વિકાસ માટે અભ્યાસ, શ્રમ તથા ખંતની આવશ્યકતા છે. જેવી રીતે મુનિઓને અભ્યાસની જરૂર છે, તેવી જ રીતે સંસારીઓને અને યુવકોને પણ તેની જરૂર છે

અને જ્યાંસુધી આ ચરિત્રના નાયકની પેઠે અભ્યાસ કરવામાં એકાગ્ર ચિત્ત કરવામાં આવે નહિ ત્યાંસુધી અભ્યાસનો હેતુ પણ લાગ્યે જ પરિપૂર્ણ થએલો લેખાય.

લાધાજી સ્વામી એક વિદ્વાન હતા, પરંતુ મોટા કવિ કે ગ્રંથકાર નહોતા; તથાપિ તેમના અભ્યાસ તથા જ્ઞાનનો પરિચય કરાવનારો એક ગ્રંથ તેમણે ગુંથ્યો જે અને તે જૂદાં જૂદાં જ્ઞેન પ્રકરણોના સંગ્રહનો છે. જેને થોકડાના નામથી ઓળખવામાં આવે છે તે થોકડા તેમણે સ્થાનકવાસી જ્ઞેનોને માટે પહેલી જ વાર તૈયાર કર્યા હતા અને પાછળથી તે છપાઇ પ્રસિદ્ધ થયા હતા.

એક સાધુ તરીકેનું લાધાજી સ્વામીનું જીવન ઉજ્જવલ અને યશસ્વી હતું. સાધુજીવનનો ઉદ્દેશ તે સારી પેઠે સમજતા હતા અને પોતે સંસારનો ત્યાગ કર્યો છે તેનો હેતુ સ્વાત્માનું કલ્યાણ કરવા ઉપરાંત અન્ય જીવોને સન્માર્ગ ખતાવવાની જોખમદારી ગ્રહણ કરવાનો પણ છે એવું તે હંમેશાં ધ્યાનમાં રાખતા. આ સમજણથી તેમણે જૂદાં જૂદાં ક્ષેત્રોમાં વિહાર કરવા ઉપરાંત નવાં નવાં ક્ષેત્રો ઉઘાડ્યા હતા, નવા પ્રદેશોમાં પ્રવાસ કરતાં સહન કરવા પડતાં કષ્ટો વેઠ્યા હતાં, ચક્ષુહીન અવસ્થામાં પણ બની શકતાંસુધી

વિહાર કરવાની અને ઉપદેશ પ્રચાર કરવાની પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખી હતી અને જૈનો ઉપરાંત જૈનેતરો અને યુરોપીઅન ગૃહસ્થોને પણ જૈનધર્મના સિદ્ધાંતો સમજાવી તેમની સાથે ચર્ચા કરી તેમને સંતોષ આપ્યો હતો. આ બધો શ્રમ તે માત્ર ઉપદેશપ્રચારના હેતુથી જ લેતા હતા. કેટલાક સાધુઓ આજકાલ કીર્તિની વાંચનાથી કે પોતાને મોટાને કહેવડાવવાને મોટા માણુસોનો પરિચય કરે છે, મોટી મોટી સભાઓ મેલાવી વ્યાખ્યાનો આપે છે, અન્યધર્મીઓ સાથે જાહેર વિવાદની વિતંડામાં ઉતરીને કલહનાં બીજો રોપે છે અને વર્તમાનપત્રોમાં પોતાના નામનાં ગુણગાનનાં લાંબા રિપોર્ટો છપાવે છે એવું કશું તેમને પસંદ નહોતું. પોતાના હેતુની બહાર જતી કાંઈ પણ પ્રવૃત્તિને તે અંગીકાર કરતા નહિ. ધર્મચર્યા માટેનાં આહ્વાનો તેમણે સ્વીકાર્યાં પણ હતાં અને અસ્વીકાર્યાં પણ હતાં: જ્યાં તેમને વિતંડા અને કલહવિવર્ધક હેતુ જણાયો હતો ત્યાં તેમણે એવી ધર્મચર્યામાં ઉતરવાની ના કહી હતી, અને જ્યાં તેમને પરસ્પર જ્ઞાનવિનિમયનો હેતુ જણાયો હતો ત્યાં તેમણે એવી ચર્યામાં ઉતરવાનું સ્વીકાર્યું હતું. આ બતાવે છે કે કીર્તિની વાંચનાથી તેમણે કાંઈ પણ જાહેર કાર્યો કર્યા નહોતાં: માત્ર પોતાના

સાધુધર્મ ઉપર જ એકાગ્ર ધ્યાન લગાવી રાખ્યું હતું. જે સ્તયાગ્રહના પ્રસંગનું કથન આ પુસ્તકના એક પ્રકરણમાં કરવામાં આવેલું છે તે પણ સાધુધર્મની ઉચ્ચ ગણના કરવાની તેમની વૃત્તિનું જ પરિણામ છે. બહારથી સારું દેખાડવા પણ અંદરથી પૂર્વવત્ત વ્યવહાર ચલાવવાના હેતુથી જે કાંઈ કરવામાં આવતું હતું તેની સામે થવામાં તેમણે સ્વધર્મ અતિપાલન કરવા માટેની હિંમત વાતનું જ દર્શન કરાવ્યું હતું. આજકાલ પણ ઘણા સાધુઓ નિઃસ્પૃહ ભાવે જેમ ચાલે તેમ ચાલવા દેવાનું અને બહુ જીણવટ કર્યા વિના પોતાનું કાર્ય કર્યે જવામાં જ પોતાનું ધ્યાન રોકી રાખવામાં હલાપણુ સમજે છે: પરંતુ સંપ્રદાયને માટે એ એક વિઘાતક નીતિનો જ પ્રકાર છે. “જેમ ચાલે તેમ ચાલવા દેવું” એવી વૃત્તિ જે સૌ સાધુઓ ધરાવે તો પછી સંપ્રદાયનું વહાણ દરિયામાં પવનની ગતિની સામે ચારે દિશાએ અથડાયા જ કરે અને ઇષ્ટ દિશાએ તે કદાપિ ગતિ કરી શકે નહિ. એક દિશાનો પવન વધારે ગંતરદાર અને મજબૂત હોય તો તે વહાણને એક બાજુએ ખેંચી જાય અને પુનઃ પવન બદલાતાં વહાણ બીજી જ દિશા તરફ ચાલવા લાગે! જ્યારે આ પ્રમાણે તે બહુ અથડાય અને પ્રવાસની દિશાનું

ભાન પણ વહાણમાંના ઉતાર્યો ભૂલી જાય તો કાંઈ અણ-
ધાર્યો વંદોળ ઉડતાં વહાણ ભાંગીને ભૂકો થઈ જવાનો ભય
શું નથી રહેતો ? તાત્પર્ય એ છે કે વહાણમાંના પ્રત્યેક
ઉતાર્યે પોતપોતાની જાંખમદારી સમજવી જોઈએ અને
જેમ જાણે તેમ ચાલવા દેવું એવી ઉદારસીન વૃત્તિ રાખવી
જોઈએ નહિ. એ જાંખમદારી સમજીને વર્તતા આત્મસાક્ષી-
પૂર્વક કોઈ વાર દેખતના અભિપ્રાયથી જૂઠા પડવાની ફરજ
પડે તો તેમ કરતાં પણ શામાટે ડરવું જોઈએ ? પૂજ્ય શ્રી
લાલાજી સ્વામીએ એ જ રીતે આત્મસાક્ષીપૂર્વક પોતાને
વાજબી જણાવું તેવો અભિપ્રાય ધરાવ્યો હતો અને એ
અભિપ્રાયની અવગણના કરનારાઓની સામે સત્યાગ્રહ ધારણ
કર્યો હતો, અને જે તે સાચો સત્યાગ્રહ હતો, શુભ હેતુ-
વાળો હતો, પોતાના આત્માની સાક્ષીપૂર્વક તે નિર્દોષ હતો,
તો છંપટે તેનો વિજય થયો હતો.

• એક ગુરૂ તરીકે પૂજ્ય શ્રી લાલાજી સ્વામી કેવા કૃપાળુ
હતા તે તો તે મહાત્માના શિષ્યો સિવાય બીજાઓની
કલ્પનામાં ભાગ્યે જ આવી શકશે. જેવી રીતે અંતઃસગરે
તેમણે પોતાના શિષ્યોને કદાપિ ક્રોધ નહિ કરવાનો ઉપદેશ
આપ્યો હતો, તેવી રીતે તેમણે પોતે પણ કદાપિ ક્રોધ કર્યો

નહોતો. શિષ્યોને સૂત્ર વંચાવતાં, અભ્યાસ કરાવતાં કે તેમની સંકલ્પોનું સમાધાન કરતાં ઘણી વાર કંટાળો આવે એટલી હદ સુધી તેમની સહનશીલતાની કસોટી થતી. જે તે શીખવતા તે પુનઃ પુનઃ વિસરી જવાથી તેમને પુનઃ પુનઃ શીખવવાની તરફી લેવી પડતી, પરંતુ તે વખતે તેમણે કદાપિ કંટાળો, ક્રોધ કે ભુકુટીનો સંકલ્પ સરખોએ દર્શાવ્યો નહોતો ! આ જગતમાં પિતા અને ગુરૂ એ એ એવા અમૂલ્ય સંબંધો છે કે જેમની મીઠી મધુરી છાયામાં પુત્ર અને શિષ્યનું હૃદયોમાં દિત જ સધાય છે. પિતા કરતાં પુત્ર વધારે હુશિયાર નીવડે અને વધારે કમાઉ થાય, તેવી જ રીતે ગુરૂ કરતાં 'શિષ્ય વધારે વિદ્વાન નીવડે અને લોકોના આદરને પાત્ર થાય તો તેથી પિતા અને ગુરૂનો આનંદ હૃદયોમાં વધે છે. બીજી વ્યક્તિઓને તેમ જ લાઇઓ તથા ગુરૂલાઇઓને તેથી ઇર્ષ્યા થઇ આવે છે, પણ પિતા અને ગુરૂને તો તે પરમ આનંદનો વિષય હોય છે; તેવી જ રીતે લાધાજી સ્વામી શિષ્યોને પોતાના કરતાં પણ વધારે વિદ્વાન બનાવવાની ડાળજી રાખતા અને તે માટે તેમને પુનઃ પુનઃ શ્રમપૂર્વક અભ્યાસ કરવાનું પણ કહ્યા કરતા. પરંતુ અખૂટ સાગર ભર્યો નજર સમીપે હોવા છતાં હાથી તેમાંથી પેટ ભરીને પાણી પી લે, ચકલી

એકાદ જે ચાંચ ભરતી—ન ભરતી ઉડી જાય છે અને ચાતક
તો તે પાણી તરફ જતું પણ નથી; એવી રીતે જ્ઞાનસાગર-
માંથી સૌ પોતપોતાના ગુણપ્રમાણે અને પૂર્વ સંસ્કાર પ્રમાણે
પાન કરી શકે છે.

ગંધાધિપતિનું પદ પૂજ્ય શ્રી લાંબાજી સ્વામીએ બહુ
થોડો વખત ભોગવ્યું હતું એટલે એ પદવીએથી તેમણે કરેલાં
કાર્યોનાં લાંબો ઉલ્લેખ કરી શકાય તેમ નથી. તોપણ એ
પદ ચક્ષુહીન અવસ્થામાં તેમને મળ્યું હોવા છતાં સંપ્રદાય-
માં સંપટકા રહે તથા સાધુવૃંદ સ્વધર્મને અનુસરતાં ઇષ્ટ
કાર્યોમાં હમેશાં રત રહ્યા કરે એવી શૈલીથી તે હમેશાં કામ
લેતા હતા. પોતાની શાંત વ્રતિને લીધે તે કાંઈને બહુ માનું
લગાડવા જેવું કરતા નહિ, પરંતુ ગંભીર હાનિ થવાને
પ્રસંગ જે તે જોતા હોય તો તે વખતે જોને જે કાંઈ
કહેવું ઘટે તે કહેવામાં તે કદાપિ પાછળ હઠતા નહિ; કાંઈ
ફણ રીતે સંપ્રદાયરૂપી વહાણ દરિયામાં એકસરખી રીતે
ઇષ્ટ દિશાએ જ આગળ વધતું રહે એ તેમનું દૃષ્ટિકેન્દ્ર હતું,
અને તેથી જ તેમની પૂજ્ય પદવીનો ધણો ટુંકો સમય પણ
હજી ધણાના રમૂતિપટમાં વજલેપ થઈને રહ્યો છે. તેથી જ
શાસ્ત્રી ભાણુજીભાઈ એટલેસુધી કહે છે કે—

जीवाः कुसंगिन इहैव महाश्रयेण ।

सम्यग्भवन्ति सुतरामकुसंगिनस्ते ॥

किं चाधिकं हि विमलौ ह्यवतारभेदौ ।

नृणां सुखाय भुवि किं मुनिनाथ कस्य ॥

અર્થ—આ મહાત્મા (લાધાજી સ્વામી)ના સંગમથી
કુસંગી મનુષ્યો પણ સુસંગી થાય છે. વળી આ મહાત્મા
જીવ્યજીવના સુખને અર્થે જાણે આપોઆપ જીનેશ્વર દેવના
અવતારે જ આ પૃથ્વીપર આવ્યા ન હોય !

પરિશિષ્ટ.

પંડિત મહારાજ શ્રી ઉત્તમચંદ્રજી સ્વામીએ
રચેલા સ્તોત્રો.

શાર્દૂલ.

કોત્તિર્યસ્ય દિગંતગાતિમહતી પ્રજ્ઞાપિ લોકાતિગા ।
યદ્વિદ્યાખિલદુર્નયસ્ય દલનો નિઃશેષજાડચાપહા ॥
ભક્તાનામથ સર્વતાપશમની યત્સૂક્તિમુક્તાવલી ।
તસ્મૈ સંતુ મુનીશ્વરાય શતશઃ શશ્વત્પ્રણામા મમ ॥૧॥

ભાવાર્થ—જેની કીર્તિ દિશાના અંત પ્રત્યે જતી હવી
ને અતિ મહતી પ્રજ્ઞા પણ લોકથી અધિક હોતી હવી, વળી
જેની વિદ્યા સમગ્ર દુર્નયનો નાશ કરનારી તથા સમસ્ત જડ
ભાવને હરનારી હોતી હવી, એથી આગળ જેની મોતીની
પંક્તિ સમાન રૂડી વાણી ભક્ત જનોના તાપને શમાવનારી
હોતી હવી, એવા તે મુનિના ઈશ્વર સાધાજી સ્વામીને મારા
નિરંતર સો વાર પ્રણામ હો. ૧

સદ્ગ્રિહઃ સાધુસભાસુ यस્ય નિતરાં શુભ્રં યજ્ઞો ગીયતે ।
દુર્ષાદિદ્વિપદર્પદારણવિધૌ યો વૃત્તસિંહાયતે ॥

સૂક્તેઃ સૂર્યકરોપમૈર્હરતિ યો ધ્વાંતં દુરંતં ધિયા ।
તસ્મૈ સંતુ મુનીશ્વરાય શતશઃ શશ્વત્પ્રણામા મમ ॥૨॥

ભાવાર્થ—સત્પુરૂષોએ હમેશાં રૂડી સલાઓને વિષે જેના પવિત્ર જશ નિરંતર ગાયો છે અને દુર્વાદિરૂપ હસ્તીના દર્પનો નાશ કરવાની વિધિને વિષે દર્પવાળા સિંહની પેરે આચરણ કરતા એવા તે મુનિના ઇશ્વર લાધાજી સ્વામીને મારા નિરંતર સો વાર પ્રણામ હો. ૨.

અજ્ઞાઃ પ્રાજ્ઞતમા ભવંતિ મલિનાઃ પુण्याશ્ચ યત્સેવયા ।
યો રત્નત્રયભૂષણઃ સુનિપુણો હ્યાચાર્યચર્યાશ્ચણઃ ॥
સ્વ્યાતો નિવપુરસ્થગચ્છતિલકઃ શ્રીલલ્લજિન્નામક-
સ્તસ્મૈ શ્રીગુરવે ભવંતુ શતશઃ શશ્વત્પ્રણામા મમ ॥૩॥

ભાવાર્થ—અજ્ઞાનીયો, પ્રજ્ઞાવંતો, મલીનો જેની સેવા કરવાવડે કરી પવિત્ર થાય છે, વળી જે ત્રણ રત્નનાં અક્ષ-કારરૂપ, વળી અતીશય નિપુણ એવા, વળી આચાર્યની ચર્યામાં વિચક્ષણ એવા (પ્રસિદ્ધ એવા) નિવપુરીના ગચ્છ-માં તિલક સમાન એવા શ્રી લાધાજી નામ છે જેનું એવા તે મુનિઓના ઇશ્વર લાધાજી સ્વામીને મારા નિરંતર સો વાર પ્રણામ હો. ૩.

ઉપજાતિ.

અર્ચંડસન્મંડલમંડનાય, પ્રચંડપાર્ચંડવિર્ચંડનાય ।

સ્વચ્છાદમાર્ગપ્રવણાય ભૂયો, ભૂયાન્નમો ભૂરિગુણોદયાય ॥૪॥

ભાવાર્થ—અર્ચંડ ૩૬ મંડલના મંડન૩૫ અને પ્રચંડ પાર્ચંડના પર્ચંડ કરનાર એવા, સ્વચ્છાદ માર્ગને વિષે પ્રવિણ એવા ને ધણા ગુણોનો ઉદય છે જેનો એવા લાધાજી સ્વામીને અર્થે મારા નમસ્કાર હો. ૪

ચદાશ્રયાન્મત્સદૃશા અનેકે, મંદામુનિત્વં બહુલં પ્રયાંતિ ।

ગુણાલિયંતે મલયાલયાશ્ચ, નમામ્યહં તં મુનિરાજરાજં ॥૫॥

ભાવાર્થ—જેના આશ્રયથી મારા સરખા અનેક મંદો ધણા મુનિપણને પામે છે, તે તમારા મધ્યના સ્થાન૩૫ ગુણો જે તે લયને પામે છે, એવા તે મુનિરાજેના રાજા લાધાજી સ્વામીને હું નમસ્કાર કરું છું. ૫

અનુષ્ટુપ્

શિષ્યા ઉત્તમચંદ્રાચાર્યસ્ય સંતિ દ્યનેકશઃ ।

નમઃ તસ્મૈ મુર્તીત્રાય શ્રિમલ્લઙ્ઘજિત્સંજિને ॥૬॥

ભાવાર્થ—ઉત્તમચંદ્રાદિક અનેક શિષ્યોવડે કરીને શોભાવાળું લાધાજી નામ છે જેનું એવા મુનિના ઈન્દ્રને મારા નમસ્કાર હો. ૬

પંડિતરત્ન શ્રી રત્નચંદ્રજી સ્વામીકૃત સ્વર્ગીય

પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામી

ગુણુરુમરણાષ્ટકમ્.

શિશ્વરિણી,

યદીયં ચારિત્ર્યં નિરુપમવિશુદ્ધોન્નતતરં ।

પ્રભાવોત્કર્ષાયા જનિગુણગરિષ્ઠશ્રુતપરમ્ ॥

તમહં નેતારં ભવજલધિપારં ગુરુવરં ।

નમામો લાધાજીત્યભિધગણિનં પાતકહરં ॥૧॥

ભાવાર્થ—જેમનું ચરિત્ર શાસ્ત્રવિદિત વિધિ અનુસારી, ક્ષમાદિ ગુણોવડે ગૌરવયુક્ત, અતિશય નિરતિયારશાક્ષી વર્તનથી ગુણુશ્રેણીના ઉન્નત શિખરા૩૬ હોવાથી ઉત્કૃષ્ટ પ્રભાવ પ્રચારક બન્યું, તે ગુરુવર કે જે સંસારસમુદ્રના કાંઠા તરફ પ્રયાણ કરી બીજાઓને સંસારસાગરના કાંઠે પહોંચાડનાર પાતકના હરનાર અને લાધાજી એવા નામથી ગણી તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામેલા છે તે લાયક નરને અમે નમન કરીએ છીએ. '૧

ગુરો યસ્મિન્કાલે તરલનયનેનોઽન્વયમવતાં ।

સુધાસ્વાદં સાક્ષાત્તથવદનસૌમ્યોદ્ભવમલમ્ ॥

યદગ્રાઽબૂત્ સ્વાસ્થ્યં મનસિ સમભાવાન્વિતમહો ।

મહતાં કિં બ્રૂમો સુખદસમયસ્યાસ્ય સુવિધેઃ ॥૨॥

ભાવાર્થ—હે ગુરુ ! આપની હયાતીમાં જે વખતે દર્શન-
નાભિલાષી અમારાં નેત્રો આપના વદન ઉપર પ્રસરી રહેલ
સૌમ્યભાવની ધ્રુજરીઓના સંસ્પર્શથી ઉત્પન્ન થતું અમૃત-
નું આસ્વાદન સાક્ષાત્ અનુભવતાં હતાં, તે વખતે અમારા
મનની અંદર સમભાવની રેખાથી અંકિત જે સ્વસ્થાભાવ
યા તન્મજન્ય આહ્લાદભાવ ઉત્પન્ન થતો તે ખરેખર
અદ્વિતીય જ હતો. અહાહા ! સદ્ભાગ્યથી પ્રાપ્ત થએલ તે
સુખકારક સમયની મહત્તા જેટલી વર્ણુબીએ તેટલી થોડી છે. ૨

ગ્રહોપેક્ષાભ્યાસેઽક્રિયતજહતાસ્માભિરથવા ।

તદા વત્વા શિક્ષાં મૃદુવચનગર્ભીં હિતમયિમ્ ॥

ત્વયોચુક્તા ભૂયઃ પ્રવચનરહો ભાવનવિધૌ ।

પ્રસંગસ્યૈતસ્યાઘફલગુરુતા ભાતિ સુગુરો ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ—હે સદ્ગુરુ ! આપની પાસે અભ્યાસ કરતાં
ન્યારે શાસ્ત્રીય વિષયની ગહનતાને લીધે કે બુદ્ધિમંદતાને લીધે
“આપણને આવડતું નથી” વા “એસતું નથી” એમ
કહી ઉપેક્ષા કરતા અથવા આલસ્ય કરતા ત્યારે કઠોરતાથી
નહિ પણ ધણી જ કામળતાથી કાષ્ટને ખોદું ન લાગે પણ
પોતાની બૂલ યા એદરકારીને પશ્ચાત્તાપ થાય તેવી રીતે
અસરકારક ગર્ભિત વચનથી હિતમય શિખામણ આપી

આલસ્ય ઉડાડી દદાર બનાવી શાસ્ત્રાવગાહન કરવામાં જે અમોને ઉત્તેજિત-ઝગૃત કરતા તે શિક્ષા અને તે પ્રસંગ, તે વખતે તો અમારા આપલ્યભાવને ચર્તિક્રિયત લાગતા હતા, પણ આજે કે જ્યારે તે પરિણામ, સુંદર શિક્ષાનું સુંદર ફળ પીછાનવાને શક્તિમાન બન્યા છીએ તથા તે પ્રસંગની મહત્તા પુરેપુરી અમને જણાય છે. ૩

प्रपञ्चप्राचुर्यं मनसि वचने कायिककृतौ ।

जनानां सर्वत्रानिलवदमद्यत्रसमये ॥

तदाप्यंशेनापि त्रिकरणमनाविद्वમिहते ।

प्रशंसापात्रं ते हृदयसरलत्वं कियदहो ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—હે ગુરુ ! જે સમય દરમ્યાન સર્વત્ર (વ્યવહારપંથમાં અને ધર્મપંથમાં) મનુષ્યોના મનની અંદર વચનમાં અને બાહ્યકૃતિમાં પ્રપંચ, પ્રપંચ અને પ્રપંચ અર્થાત્ વાયુની માફક સર્વત્ર ફટીલ ભાવ કે ખટપટની હવા પ્રસરી રહી હતી તે વખતે પણ આપના મન, વચન અને કૃતિરૂપ ત્રિકરણુ તે હવાથી લેશમાત્ર પણ સ્પૃષ્ટ નહોતા. આપના હૃદયનો આ સરલ ભાવ શું ઓછો પ્રશંસનીય છે ? નહિ, નહિ, ખરેખર તે આપના હૃદયની વિશુદ્ધિની ઉંચી કસોટી છે. ૪

મતેમાંઘાત્ કશ્ચિન્નલિતવિષયે પૃચ્છદનિશં ।

તમેવ પ્રશ્નં ચેદધિકશતધા ત્વાં કથમપિ ॥

.તથાપ્યેનં શાન્ત્યા પ્રતિજગદિથોત્સાહસહિત-

સ્તદેતદ્વૈર્યસ્યાપરિમિતગુરુત્વાત્ કિમપરમ્ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ—હે ગુરુવર્ય ! આપની પાસે સ્વસંપ્રદાયના અને

અન્ય સંપ્રદાયના ધણા મુનિઓ શાસ્ત્રાભ્યાસને માટે આવતા

તેમાંના કોઇ મંદ બુદ્ધિને લીધે આવતા વિષયમાં એક વાર

નહિ પણ અનેક વાર તેના તે પ્રશ્ન પૂછે, તોપણ આપ તે-

નાથી કંટાળતા નહિ એટલું જ નહિ પણ કદાચ સો વાર

કે તેના કરતાં પણ વધારે વખત તે વાત બૂલી જવાને

લીધે ફરી ફરી આપને પૂછે તોપણ આપનું હૃદય ધીરજ

ગુમાવી બેસતું નહિ પણ શાન્તિપૂર્વક આગલ્યાને સર્મની

સાથે પણ ઉત્સાહ વધે તેવી રીતે વારંવાર તેને જવાબ

આપતા અને કંટાળી ન જવાનો હિતબોધ આપતા. એ

બીજાને ધીરજનાં અપરિમિત ગૌરવ સિવાય બીજું શું કહી

શકાય ? અર્થાત્ આપની ધીરજનું અપરિમિત ગૌરવ સાધ-

વાને આપની જીવનચર્યાના પ્રસંગો અનેક છે પણ સાધકાને

આ એક જ પ્રસંગ બસ છે. ૫

प्रवृत्तिः संशुद्धा गुणरमरणाद तव यदा ।

चिरादध्यासेन स्मृतिपथमुपैति प्रतिफलम् ॥

અદૃશ્યેષિ સ્થૂલે સપદિ તવ દેહે મનસિન ।

સ્વરૂપં તે સાક્ષાદિષ સમુપતિષ્ઠત્યતિતરામ્ ॥૬॥

ભાવાર્થ—હે પવિત્ર મૂર્તે ! આપની સહમજાવવાની યુક્તિ, ખોલવાની શાન્ત રીતિ, મનની સ્વચ્છતા, નિઃસ્વાર્થ સાત્વિક પ્રેમથી ભરેલી દરેક જાતની વિશુદ્ધ પ્રવૃત્તિ કે જે પ્રવૃત્તિનું શરીર ગુણમય જ છે (નથી એક પણ દોષ અંશ જ્યાં) તે પ્રવૃત્તિ અને આપની રીતભાત ચિરકાળના સહવાસના અધ્યાસખળથી પ્રતિપળ અમારા હૃદયમાં સ્મૃતિ-ગોચર થાય છે. જ્યારે તેનું સ્મરણ થાય છે ત્યારે આપના સ્થૂલદેહની આ સમયે અત્રે ગેરહાજરી હોવા છતાં પણ અમારા હૃદયમંદિરમાં તે આપનું આલ્પ અને અબ્યંતર ગુણમય પ્રવૃત્તિમય સ્વરૂપ સાક્ષાત્તની પેઠે ઉપસ્થિત થાય છે. ૬

ત્વદીયં સદ્વૃન્તં સ્મરતિ હૃદયે કોપ્યમિનવો ।

રસસ્યંદોઽમન્દઃ પ્રસરતિ સદાનન્દસરિતઃ ॥

ભવત્યેવં સઘ્નિવિધપરિતાપોપશમનં ।

પ્રભાવોયં મન્યે તથાવિશદ્વૃત્તસ્ય સુગુરો ॥ ૭ ॥

ભાનાર્થ—હે સદ્ગુરો ! આપના નિર્મળ સદ્વર્તનનો પ્રભાવ કાંઈ અનૌકિક હોય એમ મને જણાય છે, કેમકે

જ્યારે જ્યારે આપના સદ્વર્તનનું અમારું હૃદય રમરણ કરે
છે ત્યારે ત્યારે તે હૃદયમાં કાંઈક અભિનવ આનંદની સરિતા-
મંથી અમંદ રસનો પ્રવાહ પ્રસરે છે અને તેથી તરત જ
ત્રિવિધ (આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ, આધ્યાત્મિક ભૌતિક અને
આધ્યાત્મિક દૈવિક) પરિતાપનું ઉપશમન થાય છે. ૭

ગુરો ત્વત્સાનિધ્યં સમભિલષમાના વયમલં ।

સ્વભાવં તે શાન્તં ગુણમયવપુર્જીવનબલં ॥

ત્વદારાધ્યં કૃત્યં સુપરિણતવિજ્ઞાનમમલં ।

સદેચ્છામઃ સિદ્ધિર્ભવતુ કૃપયા તે હ્યવિકલમ્ ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ—હે ગુરો! આપનું પૂર્ણ સાનિધ્ય ઇચ્છતા
અમે હાલ તો એટલું જ માગીએ છીએ કે “આપના
જેવો શાન્ત સ્વભાવ, ગુણમય શરીર, ઉચ્ચ પુરુષાર્થ સાધ્ય
થાય તેવું જીવનગળ, આપનાં આચરેલ વિશુદ્ધ અનુદાનો,
અને પરિપક્વ દશાને પામેલું નિર્મળ વિજ્ઞાન” અમને પ્રાપ્ત
થાઓ અને આશા છે કે આપની શુભ કૃપાના અળથી તે
સકળ યથેષ્ટ સિદ્ધિ થશે જ. ૮

અગાઉથી થએલા ગ્રાહકોનાં નામ.

નકલ.	નામ.	ગામ.
૧૧	વડીલ મોહનલાલ છગનલાલ તલસાણીયા	વઢવાણ કેમ્પ
૯	સ્વર્ગસ્થ કેલાપીનાં સ્નેહરાજી ગં. સ્વ. મોંઘીયા.	લાડી
૫	શાહ દેવીદાસ જગજીવનદાસ	ચોરવાડ
૨	ગોપાળજી રૂગનાથ મહેતા	વઢવાણ કેમ્પ
૨	હકમીચંદ ભગવાનજી દોમડીયા	„
૨	ઘડીઆળી મનસુખલાલ હંસરાજ	„
૧	વડીલ માણેકલાલ નાગરદાસ	„
૧	મોહનલાલ કરતુરચંદ શાહ	રાજકોટ
૧	ભાવસાર ભલાભાઈ નાગરદાસ	કડી
૨	„ ઇશ્વરભાઈ મગનલાલ	„
૧	„ મનસુખ ડોશલચંદ	„
૨	શેઠ મણિલાલ દલસુખરામ	„
૧	શેઠ કેશવલાલ શામળદાસ	„
૨	શાહ ગંગાભાઈ દેવચંદ	માલીકા
૧	શાહ હીરાચંદ જીવણ	તરમણીયા
૧	કાઠારી માણેકચંદ ખેચર	„

૧	શાહ પદમશી તલકશી	તરમશીયા
૧	શાહ તલકશી ઓધઃ	ખારજ-નાડોદ
૧	પટેલ લખાભાઈ દેસાઈભાઈ	,,
૧	શાહ છન્નુ ભાઈચંદ	,,
૧	શાહ નાગરદાસ ઝવરાજ	,,
૧	શાહ ગણેશ રૂપા	ટુવા
૧	શાહ મગનલાલ જસરાજ	,,
૧	શાહ રતિલાલ છગનલાલ	મુજપર
૧	શાહ અમૃતલાલ ઉજમશી	ટુવા
૧	શાહ લક્ષ્મીચંદ હરી	,,
૧	શાહ વેલશી કુલચંદ	,,
૨	રાણાશ્રી જ્ઞાનમસિંહજી રત્નેસિંહજી	વંડોદ
૨	રાણાશ્રી દેવીસિંહજી મોતીભાઈ	,,
૨	શાહ પુરષોત્તમ ખુશાલ	,,
૨	શાહ પુરષોત્તમ પુંજભાઈ	,,
૨	શાહ ચતુરભાઈ હલુ	,,
૧	પારેખ ત્રીભોવન વલ્લભ	,,
૧	પારેખ ધારશી વલ્લભ	,,
૧	પારેખ વલ્લભ હીરજી	,,

૧	દેશી ધરમશી ગાંગળ	ગુંદીઆળા
૧	સંઘરી લધુ ડાહ્યા	”
૧	ગાંધી ગુલાબચંદ હતુ.	”
૧	કોઠારી જગનલાલ હીરજી	કાળાચર
૧	શાહ અમીચંદ માણેકચંદ	આટકોટ
૧	શાહ તારાચંદ વીરચંદ	ધુધરાળા
૧	શાહ દુલભજી શામજી	”
૨	પીપળીઆ સ્થાનક ખાતે	ગમાખાઇના પીપળીયા
૧	શાહ પ્રેમજી પરશોતમ	ખાખરા
૧	શાહ ત્રીભોવન મોનજી	”
૧	શાહ જીવરાજ રવજી	”
૧	શાહ વીહલ ભવાન	”
૧	શાહ પ્રાગજી પાનાચંદ	”
૧	શાહ વજરાજ રણુછોડ	”
૧	શાહ માણેકચંદ રણુછોડ સ્થા. ઉપાશ્રય ખાતે.	નોલી
૧	શાહ મણિલાલ લેરાભાઇ	ખરાંટી
૧	શાહ મોહનલાલ જેચંદ	મોટા માતરા
૨	કામદાર ડાહ્યાભાઇ અંદરજી	ભાવનગર
૨	ભાયાણી હરીલાલ જીવરાજ	”

૨	ગાંધી હરીલાલ કુમેરદાસ	ભાવનગર
૨	શા. લાલચંદ ત્રિભુવન	"
૨	શા. પાનાચંદ માણેકચંદ	"
૧	શા. મગનલાલ ત્રિભુવનદાસ	"
૧	શા. લાલચંદ ત્રિભુવનદાસ	"
૧	બાયાણી નરસીંહદાસ જોડાલાલ	"
૧	ગાંધી જુઠાલાલ ગીરધરલાલ	"
૧	શા. જગજીવનદાસ રતનશી	"
૧	શા. વીરચંદ પાનાચંદ	"
૧	બાયાણી માવજી કેશવજી	"
૧	શા. જગજીવન ત્રિભુવનદાસ	"
૧	ગાંધી દામોદર ખેડારદાસ	"
૧	કોઠારી જટાશંકર ત્રિભુવન	"
૧	મેતા મોતીચંદ અભેચંદ	મહુવા ખંદર
૧	રા. ચીમનલાલ છોટાલાલ શેઠ	કલોલ
૧	રા. સુખલાલ રાજપાળ શાહ	"
૧	શા. રતનચંદ વરજીવન	"
૧	શેઠ ગીરધર નહાલચંદ	"
૧	શા. સોમચંદ મગનલાલ	"

૧	શા. પરસોત્તમ હરગોવનદાસ	કબોલ
૧	શેઠ હીરાલાલ કુંવરજી	„
૧	પંડ્યા નટવરલાલ રેવાશંકર	મુંબઈ
૫	શા. વેલજી ખેરાજી	તરાડીયા
૫	શા. ખીમજી ગણેશ તેજી	ગુંદાલા.
૧	શા. લાલજી ગોણપત તેજી	ગુંદાલા.
૪	સંધાણી ચુનીલાલ જગન્નાથ	રંગુન
૨	મેતા નરભેરામ ત્રીકમજી	„
૨	મેતા શાબાગચંદ મોતીચંદ	„
૨	શેઠ હીરાચંદ દીપચંદ	રંગુન
૨	શાહ ચુનીલાલ કરશનદાસ.	„
૧	મોદી પાનાચંદ પુંજી.	„
૧	શેઠ સુખલાલ ચતુરભાઈ	„
૧	શાહ પરસોત્તમ મોનજી	„
૧	કામદાર લખમીચંદ પાનાચંદ	રંગુન
૧	શાહ જમનાદાસ ધેલાભાઈ	„
૧	શા. જમનાદાસ નરભેરામ	„
૧	એસ. કે. દક્તરી	„
૫	પારેખ મુળજી અભેચંદ હા. ખાઈ હેમકુંવર	રંગુન.

૫	પારેખ દયાળજી અભેયંદ ૬. બાપ કસ્તુર	રંગુન
૧	શાહ હીરાયંદ લીલાધર	"
૧	શાહ મોતીયંદ ગોવીંદજી	"
૧	શાહ પ્રભુદાસ ડાબાબાપ	"
૧	શાહ પ્રાણજીવન સુંદરજી	"
૪	કામદાર દામોદર હેમયંદ	"
૧	બાપ શીવલાલ સૌભાગયંદ	"
૨	પારેખ જગજીવનદાસ મકનજી	"
૧	રા. કેશવલાલ લખમીયંદ ડગલી	"
૧	રા. કેશવજી કાળીદાસ શાહ	"
૧	શાહ તલકયંદ નારણજી	"
૧	શાહ લલુભાઈ નારણજી	વઢવાણ કેમ્પ
૧	રા. અમુલખ મગનલાલ સંઘરી.	રંગુન
૧	શ્રી રામજીરખ લાયબ્રેરીના સેક્રેટરી.	બરવાળા
૧	શાહ હીરાયંદ કશગયંદ તા. રકુ. માસ્તર	"
૧	શાહ ઉન્નમશી દોલા	ખાંડીયા
૧	શાહ ઓઘડ મૂળજી	ખંભલાવ
૧	ડી. વી. તલસાણીયા આર્ટિસ્ટ	વઢવાણ કેમ્પ
૧	ઉન્નમશી વેલશી તલસાણીયા	"

વિશુદ્ધ-પ્રેમ-પ્રવાહિની.

સંગ્રહકાર:-મુનિ શ્રી છારાલાલજી.

પ્રેમનું ખરૂં રહસ્ય સ્થૂમળવનાર, રસિક જનોને આ-
નંદ આપનાર આ કાવ્યસંગ્રહ એક વાર અવશ્ય વાંચો. લગ-
ભગ ૧૫૦ કાવ્યો. પ્રેમતત્ત્વને સ્થૂમળવનાર એ નિખધો.
૨૫૦ પૃષ્ઠ, પાકું છીંટનું પુંકું. કિંમત માત્ર ૦-૧૦-૦.

પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીનું જીવનચરિત્ર.

લખનાર:-મુનિ શ્રી છારાલાલજી.

જીવનને પવિત્ર બનાવનાર, ચારિત્રતા ખરા સ્વરૂપને
ઓળખાવનાર, ત્રિવિધ તાપથી કંટાળેલાને શાન્તિ આપનાર
આ ચરિત્ર એક વાર અવશ્ય વાંચો. પૃષ્ઠ ૧૬૦, પાકું
છીંટનું પુંકું, કિંમત માત્ર ૦-૮-૦.

બન્ને પુસ્તકનું ચોસ્ટેજ અલગ.

આ બન્ને પુસ્તકોની કુલ આવક વઢવાણુ કેમ્પમાં
સ્થપાએલ પૂજ્યશ્રી લાધાજી સ્વામી જૈન પુસ્તકાલયની
ઉન્નતિ અર્થે જ વપરાશે. માટે એક પંથ ને એ કાર્ય જેવું છે.

ઉપરનાં પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:-

ડી. વી. તલસાણીયા આર્ટિસ્ટ.

નાની બજાર-વઢવાણુ કેમ્પ (કાઠિયાવાડ).

